

فهرست مطالب

۲	سرمقاله/ معلولیت، محرومیت و... اداره مجله
۴-۳	دحج اړوند ځینې ناوړه ... / څلورمه او وروستی برخه مولوي عبدالملک حمیدی
۶-۵	اوقات و اماکن اجابت دعاء / قسمت ششم استاد غلام الدین کلانتری
۱۰-۷	نقش امنیت غذایی در... / قسمت دهم استاد محمد شریف رباطی
۱۴-۱۱	اداره پویا و پایدار ناصرالدین دریز
۱۷-۱۵	وژل شوی انسان ته شهید... استاد محسن حنیف
۱۹-۱۸	په حیواناتو رحم کول او ... / دویمه او وروستی برخه مولوی فریدالله ازهری
۲۲-۲۰	معرفی بزرگان دین مولوی عنایت الله شریفی
۲۶-۲۳	د عمدی قتل مجازات د... / دویمه برخه شاه محمود درویش
۲۹-۲۷	عوامل فساد اداری از ... / قسمت سوم استاد زین العابدین کوشان
۳۱-۳۰	د رسول اکرم (ص) د نبوت ... عبدالرحیم علیمی
۳۵-۳۲	مسئولیت والدین در تغذیه... سید نصیر هاشمی
۳۷-۳۶	معرفی اماکن تاریخی... / قسمت دوم مجیب الرحمن افضلی
۴۱-۳۸	ملاکهای حیثیت انسانی و ... سیدمسلم شاه اسدی
۴۴-۴۲	حقیقت و اهداف اسلام... / قسمت اول نصیر احمد هدایت
۴۷-۴۵	اصول مهم برای بقای اقتصاد... غلام حسن زاهدی
۵۰-۴۸	د امام اعظم (رح) سمپوزیم محمد ابراهیم همت
۵۳-۵۱	د ښځو مقام او حیثیت / دویمه او وروستی برخه عبدالهادی مودودی
۵۵-۵۴	د سید جمال الدین افغان... ابو توحید حسین خیل
۶۰-۵۶	کارکردها و گزارش ها خبرنگار مجله حاجی توکل بخشی

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
قُلْ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي

دیني، علمي، ادبي، تحقيقي او اجتماعي
مياشتنۍ خپرونه
د امتياز خاوند: د ارشاد، حج او اوقافو
وزارت
د تاسيس نېټه: ۱۳۳۱ لمريز کال

مدیر مسوول

مولوی عنایت الله شریفی

سکرتر مسوول

سید مسلم شاه اسدی

هیأت تحریر

محترم فضل محمد حسینی
استاد غلام الدین کلانتری
استاد محمد شریف رباطی
مولوی عبدالملک حمیدی
استاد محسن حنیف

دور دوم، سال هفدهم، شماره نهم
ماه قوس ۱۳۹۸ هجری شمسی
ربیع الأول - ربیع الثانی
۱۴۴۱ هجری قمری

معلولیت، محرومیت و محدودیت نیست

{ معلولیت } واژه ای است که بیشتر در ذهن ما به معنای یک ناتوانی معنی می شود و می تواند مشکلاتی را برای فرد معلول ایجاد کند، اما معلولان سرتاسر دنیا، بارها این را به اثبات رسانده اند که معلولیت، محدودیت نیست. حقوق معلولین یکی از وجوه و بخش های قابل ملاحظه حقوق انسان است. قرآن کریم و سایر متون اسلامی به حقوق معلولین پرداخته و در نخست از کرامت انسانی آنان دفاع کرده اند، با مطالعه تاریخ اسلام، دیده می شود که معلولین بسیاری در جهان اسلام درخشیده اند و در پرتو اسلام استعداد های آنان شکوفا شده است. از عصر رسالت در کنار رسول اکرم (ص) محدثان و قاریانی بودند که به رغم فقدان شنوایی یا بینایی یا ناتوانایی فیزیکی، به دلیل داشتن استعداد و هوش خارق العاده، دستورات، مواظط، توصیه ها و روایات رسول خدا را گردآوری کرده و به نسل های بعدی انتقال دادند .

قرآن کریم تنها کتاب آسمانی است که افراد دارای معلولیت را از نظر انسانی مساوی افراد عادی دانسته و در آیات متعدد، شأن بلند انسانی برای آنان قائل شده است.

در این کتاب نه تنها بر تعامل مثبت انسانی و رفتار احترام آمیز با معلولین تأکید شده بلکه کسانی را که با عبوسیت و ترش رویی با معلولین برخورد می نمایند، مورد عتاب قرار داده و توبیخ شده اند، بر این اساس در دستورات به مکلفین از برخورد نامناسب با کسانی که نقص عضو داشته و یا تمسخر دیگران نهی نموده است؛ چنانکه می فرماید: { عَبَسَ وَ تَوَلَّى؛ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى؛ وَ مَا يَدْرِيكَ لَعَلَّهٗ يَزْكَى أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعُ الذُّكْرَى }؛ چهره درهم کشید و روی برتافت! از اینکه نابینایی به سراغ او آمده بود، تو چه می دانی شاید او پاکی و تقوی پیشه کند؟ یا متذکر گردد و این تذکر به حال او مفید باشد.

در آیه دیگر می فرماید: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ ...

ای کسانی که ایمان آورده اید! نباید گروهی از مردان شما گروه دیگر را مسخره کنند، شاید آنها از اینها بهتر باشند و نه زنانی زنان دیگر را، شاید آنان بهتر از اینان باشند و یکدیگر را مورد طعن و عیب جویی قرار ندهید و با القاب زشت و ناپسند یکدیگر را یاد نکنید...

باید به خاطر داشته باشیم که معلولین در حوزه مشترکات انسانی، اسلامی و اجتماعی جزء لاینفک جامعه ما اند. آنان فرزندان، خواهران، برادران و پدر و مادر افراد اجتماع می باشند که در اثر حوادث ناخواسته به خصوص جنگها و درگیری های بیش از سه دهه در این کشور متأسفانه دچار نقص جسمانی یا روانی شده اند .

بناء نگهداری و مواظبت از افراد معلول، وظیفه هر فرد سالم جامعه است، اما وظیفه ای بس مشکل وبا مسئولیت که گاهی از عهده فرد عادی خارج است و مواظبت لازم می خواهد چون معلولین افرادی اند که در زندگی شخصی، خود را منزوی و عضو سرشکسته و ناتوان خانواده و جامعه می دانند و فکر می کنند که توان مقابله با دیگر افراد را ندارند!!

اما این نگرش در آن ها باید دچار تغییراتی شود که این تغییرات با کمک افراد خانواده و دوستان و اطرافیان وبا حمایت و پشتیبانی بیدریغ مسئولین دولت صورت گرفته و قویا "عملی شود. از جمله به استعدادها و توانایی هایی که معلولین دارند باید توجه شود تا با استفاده و بکار گیری از آن بتوانند در قدم نخست مواهب متأثر زندگی را باز سازی کرده، آغاز گر شرایط جدید بوده ، احساس کمبود یا انگیزه مزاحمت برای افراد دیگر در باور شان زایل گردد، ضمن تمرکز به زوایای اقتصادی این افراد دیده می شود که معلولین از نظر مالی و امکانات معیشتی همچنان دچار مشکلاتی عدیده ای هستند که این برمی گردد به نبود شغل مناسب حال و ظرفیت آنها و نداشتن استقلال مالی برای صیانت از حقوق مالی این عزیزان هموطن؛ در قدم ثانی هم اطرافیان و هم کارمندان رده های بالا در این زمینه عطف نموده با ایجاد زمینه شغل مناسب، تأمین کننده فرهنگ خود کفایی در بین شان باشند، [البته به عوض این امتیاز ناچیزی که به طور ماهوار برای شان عرضه می شود که بعضا " دیده شده است منجر به باج گیری ها و خشونت اقتصادی می گردد.] پس بیاییم این رسالت کریمه را مورد بازنگری و مذاقه قرار داده، با خرد مسئولانه و انسانی و اقدام عملی به اوضاع روانی، مالی و معیشتی معلولان کشور برخورد نماییم تا با تغییر ملموس و چشمگیر در زندگی این هموطنان خود شاهد وضعیت مرفح و تحول باشکوه خانوادگی و اجتماعی شان باشیم .

اداره مجله

د حج لارونه ځینې نکلونه دودونه

څلورمه او وروستۍ برخه:

لیکوال: مولوی عبدالملک حمیدی

کله چې حجاج دالله ﷺ په مرسته او توفیق سره مېرور حج وکړی، او دټولو شرایطو او آدابو په مراعات کولو سره هېڅ ډول تیروتنه فسق او فجور مرتکب نه وی شوی نو دحدیث مبارک مصداق داسې شو لکه دموره چې نوی زیریدلی وی، رسول الله فرمایلي: (من حج فلم یرفث ولم یفسق رجع کبیرم ولدته امه).

ژباړه: څوک چې پداسې ډول سره حج وکړی چې فسق، بی حیایي او ناوړه اعمالو مرتکب پکې نشي، نو داسې به دحج نه وروسته بیرته راوگرځي لکه دموره چې نوی زیریدلی وی.

دحج په کولو سره مسلمان دخپل رب سره خپل هوډ او تعهد تازه کوی چې وروسته لدینه به دژوند تر آخره پوره دیوه صالح بنده په توګه ژوند کوی، او هرډول ناوړه عادتونه، ناروا اعمال او تیروتي یې چې دحج نه مخکې کولې، وروسته به یې هېڅ نه تکراروی، ځکه هغه اوس بدلون موندلی، کله یې چې حجرالاسود استلام کړ، کله چې مقام ابراهیم کې ودرید او لمونځ یې وکړ، کله چې په عرفات کې یې خپل ازلي تعهد چې متعال خدای د آدم د ذریې نه اخیستی ؤ چې:

(الست بربکم؟ قالوا بلی...) آیا زه ستاسی رب نه یم، دوی وویل: هوکی! ته زموږ پالونکی، روزونکی متعال رب یی، کله چې دغه حاجی ریاض الجنة ته ولاړ او هلته یې دجهاننوو سردار

نازنین الهی استازی حضرت محمد مصطفی ﷺ په درانه حضور کې خپل رب ته دتسلیمی او عاجزی سرپه ځمکه کیښود او په رڼو اوښکو دخپلو تیرو گناهونو څخه بیزار او توبه کار شو، څرنگه به ښایي چې هیواد ته په راستنیدو سره به پکې مثبت تغییرات نه وی راغلي؟!

دا حاجی هغه پخوانی عادی انسان ندی چې کله کله به یې درواغ ویل، غلا به یې کوله، چوغلګری او دوه مخی به یې کوله، په وعده به یې وفا نه کوله، جومات ته به نه تلواو دلمانځه سره یې چندان نه وه جوړه، دبل مال په ناحقه اخیستل او غصبول خو نې فطری عادت ؤ، دبیت المال په هکله خو نې داسې فکر کاوه چې د مور شیدو په څیر ورته حلال دی!

دبل مال، ناموس او آبرو ورڅخه خوندي نه وه او هغه دچا خبره یوچارې بې شرعی انسان ؤ!!!

نه هغه اوس هغه دچا خبره یوسل او اتیا درجې تغییر موندلی، اوس به نو ورته حاجی صاحب ویل کیږي او ددغه نامه مقتضیات خو دا دی چې هغه پخپل ځان کې ډیر بدلونونه راوړي او دژوند ترپایه پورې دیوه دروند، باوزنه، مصلح، عابد، ذاکر، خیرخواه انسان په توګه پخپل کور، ګاونډ او ټولنه کې ژوندته دوام ورکړي.

کله چې حاجی دحج مراسمو ته وروسته خپلو کورونو او ټاټوبیو ته بیرته راځي نو په ډیر تأسف سره ځینی ناوړه رواجونه دودونه زموږ په افغاني ټولنه کې شتون لري چې په ځینو اطراف

سیمو کې دلورو مصارفو، بیخایه لګښتونو او زیاتو ستونزو لامل ګرځي چې له هغونه یو څو ناوړه دودونه ته اشاره کوو:

۱- کله چې حاجی هوايي ډګر ته راوړسېږي نو دکور خلک، زامن، وروڼه او خپلوان یې ورته داستقبال او گرم هرکلی په موخه څو موټرګل پوښ کوی او دیوه لوی کاروان په څیر یې مخی ته ورځي، په تیره بیا چې حاجی دیوه ولایت اوسیدونکی وی نو دهماغه ولایت نه ډله ډله خلک باید دحاجی لیدو او ښه راغلاست ویلو لپاره یې مخی ته ورشي چې څو ورځې او شېبې په لارو تېرووی، مصرفونه او لګښتونه کوی، ازدحام جوړوی، خوځه وکړي چې دا کاراو دود نشي پرېښودلای ځکه بیباخو خلک طعنه ورکوي چې کله فلانی حاجی له حجه راځي نو دومره ښه بدرګه نشو او ترفلانی حاجی نه یې ډپ کم ؤ، نو مجبور دي دا

مصارف او لګښتونه به په غاړه اخلی، دروازی به دروي، لویې لویې به لګوي چې موټرو به هم لیکي: حج مبارک، حاجی صاحب په خیر راغلی.....

دا رنگه کارونه له یوی خوا بیخایه لګښتونه او مصارف دي، له بلې خوا خلکو ته تکلیف ورکول دي، بیخایه عنعنې او بدعات دي، همدا رنگه پرهوایی ډګرونو، یا دحجاجو مراکزو (مجتمع حجاج) باندي ډیر ازدحام

جوړېږي چې اکثراً بيا دځينو ناوړه ترافيکي پېښو لامل کېږي.

۲- حاجي چې کله کورته ورسېږي نو هغه بايد د منطقوي دود او دستور له مخې ډيرو خلکو لپاره ښه قوي ډوډي او مهماني کاني جوړي او د ميلمنو کرم هرکلي وکړي، هريوه ته جاينماز، تسبيح، کمپله، لنکي، جامي او د ښځينه لپاره ټکري، جامي غاړکي، گوتي او د سعودي څخه راوړل شوي خاصي تحفي او هدايا د هريوه د موقف سره مناسب توزيع شي او دالري څو ورځي، هفتي بلکه څو مياشتي دوام کوي.

دا رنگه کارونه او رواجونه اصلاً داسلام سره په تصادم کې دي او هغه رواجونه دي چې په تأسف سره زموږ ټولنه کړوي يوحاجي چې کله دحج اراده کوي نو هغه مجبور دي دحج داصلي لگښتونو سره سره دا رنگه رواجونه او بيخايه لگښتونه هم له خان سره محاسبه کړي، چې مثلاً دحج لگښت دوه لکه افغاني کېږي، نو له دوو نه تر دريو لکو نوري هم بايد ولري يا يې په قرض له چانه واخلې ترڅو دحج اصلي او ضمني دوديز لگښتونه ټول پري پوره شي ترڅو دهغه متل مصداق نشي چې وايي: (له کلي نه ووزه خوله رواجه مه ځان باسه). دا لگښتونه پرته لدينه چې اسراف او فضول خرجي ده، بل هيڅ ندي او الله تعالي داسراف نه منعه کړي، فرمايي:

﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا﴾^{۳۱} الأعراف:

ژباړه: وخوري او وڅښي او اسراف مکوي.

له بله پلوه ځان ښودنه او ربا ده او الله تعالي له ربا او ځان ښودنې نه مسلمان منع کړي، فرمايي:

﴿وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِيقَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ...﴾^{۳۲} النساء:

ژباړه: او هغه کسان چې خپل مالونه خلکو ته دښودلو (ربا) په موخه مصرفوي او په الله او د قيامت په ورځ ايمان نلري...

د يوه حديث مصداق چې ربا شرک خفي (پټ شرک) دي يعنې څوک چې ربا کوي او په هرکار کې يې موخه دالله

رضانه وي بلکه دځان ښودل وي، نو ډير سخت وعيد ورته متوجه دي.

۳- په حرمينوکې په جماعت سره په جوماتونو کې لمونځ کول او ورته اهتمام او پاملرنه دا فلسفه لري چې مسلمان بايد دا درس واخلې دژوند تر آخره بايد لمنځونه په جماعت او جومات کې اداء کړي او تل بايد متوجه وي چې داسې ناوړه کړنه ترې ونشي چې حج ته يې څه تاوان ورسې...

خو ډير داسې کسان شته چې کله له حج نه را وگرځي نو بيا دمسجد مخ په سترگو نه وينی، او داسې گومان کوي چې څه په حج کې مي ډير تکليف تير کړي، خپر دي، ان شاءالله گناوي مي راته ښل شوي، نو که ددي وروسته دومره ځان په تکليف هم نکړم څه باک نلري!!!

حال دا چې انسان دمرگ ترورځي پورې مکلف دی، دهرې ورځي اعمال دخداي په وړاندې ليکل کېږي، داسې امکان نلري چې څوک ووايي: څه په حج کې مي ډير نفلونه او لمنځونه کړي هماغه راته بسنه کوي.. لکه دپخوانيو اديانو ځينو خرافاتي اتباعو په دا گومان کاوه چې زموږ مشرانو دخداي ډير عبادت کړي او ځانونه ئي پدي لاره کې قرباني کړي، نو زموږ لپاره ددوي د عبادات او قرباني بسنه کوي او موږ مرفوع القلم يو او دقيامت ترورځي نو هرڅه چې کوو، مکلفيت نلرو...

د يوه مسلمان دمېرور حج دقبليدو لويه نښه دا ده چې که چېرې ئې دحج نه وروسته په تيرو بدو اعمالوکې مثبت تغيرات راغلل او له بدو کارو څخه ئې را منعه کړنو ددغه مسلمان، حج قبول شوي او که ئې په اخلاقو، سلوکو، تعاملاتو او کړنو کې مثبت بدلون نه و راغلي او مخکې به ئې چې يوازي دروغ ويل، اوس ورسره غلا هم کوي، مخکې به ئې چې چرس وهل اوس ئې شرابوته هم شروع کړي، مخکې به ئې چې يوازي همسايه گانو مال ته لاس اچوه اوس ئې بيت المال ته هم شروع وکړه، مخکې به ئې چې دورځي يو لمونځ قضا کاوه، اوس په اونۍ کې يوازي يو لمونځ اداء کوي...

نو دا دي دبدبختۍ حالت-(اعاذنا الله تعالى منها)

چې حج ئې ندي قبول شوي، بلکه يوازي سياحت او چکرته تللي و.

مسلمان حاجي چې کله ديوې گناه سره مخامخ کېږي نو فوراً بايد دغه ټکي ته متوجه شي چې ماخو دخپل رب سره تعهد نوي کړ چې بيا به گناه نکوم او نصوح توبه مي کړي هغه توبه چې بيا به گناه ته نه راگرځم، نوزه ولي دا کاروکړم، نه هيڅکله، دا کار نکوم.

۴- ځيني داسې عقايد هم شتون لري چې کله حاجي له حجه راستون شي نو هغه بايد دډير وخت لپاره خپلي حلالې منکوحې ته ورنږدې نشي، ځکه دا کار گناه ده او ديوه حاجي سره نه ښائي، حال دا چې دغه گومان داسلام ضد مفکوره ده کله چې حاجي له احرامه ووت او دحج ټول اعمال ئې ترسره کړل نو ټول هغه څه چې دا حرام په حالت کې ورباندې حرام و ورتنه حلال دي، دخپلي منکوحې (ښځې) سره دنږديوالي په شمول، نو هيله ده چې ددارنگه خرافاتي عقايدو چې کيدای شي په راتلونکي کې د دود او عنعنې او عقايدو ديوې برخې په توگه وپېژندل شي، په وړاندې کلکه مبارزه وشي. دا و ځيني هغه دودونه، رواجونه يا عقيدوي ناپوهي چې دحج اړوند زموږ دهيواد په ځينو سيمو او خلکو او کيدای شي په نورو هيوادونو کې هم موجود وي بيان شول، کيدای شي دي ته ورته نور خرافاتي عقايد يا ملاमतونکي دودونه هم موجود وي چې داسلام مقدس دين له روح او جوهر سره هيڅ ډول تړاو او مناسبت نلري، خو کيدای شي، دناپوهي له وجې په راتلونکو زمانو کې ديوه عقيدوي بنسټ او اصل په توگه ومنل شي بايد داسلامي شريعت دمفاهيمو او ارشاداتو په تله وتلل شي او په هکله ئې مبارزه دهر مسلمان دنده ده.

اللهم اجعلنا ممن يستمعون القول فيتبعون احسنه وصلي الله تعالي على خير خلقه محمد وآله واصحابه اجمعين.

اوقات و اماکن اجابت دعا

قسمت ششم:

استاد غلام الدین "کلاتری"

۷- اثنای رویارویی و کارزار در راه خدا: رویارویی صفوف مجاهدان راه خدا با کفار اوقات خیلی سخت و سرنوشت ساز است، هنگامی است که مجاهد در میان مرگ و زندگی لحظه شماری می کند و خودش آگاهانه به خاطر رضای خدای سبحان به استقبال مرگ می رود. یقیناً در چنین لحظات سخت و دشوار قلبش بیشتر و مشتاق تر به سوی خدا متمایل است و یاد خدای سبحان بر ایمان، هستی و مشاعرش سیطره دارد، در چنین حالتی دعاء از ژرفای قلب و عمق ایمانش نشأت می نماید، لذا به استجابت نزدیک تر است. پیامبر ﷺ می فرماید:

عن سهل بن سعد، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «تثان لا تُردَّان، أو قلما تُردَّان: الدعاء عند النداء، وعند البأس حين يلحُم بعضه بعضاً» سنن أبي داود ت الأرئوط (١٩٣/٤)

سهل بن سعد گفت که پیامبر ﷺ فرمود: دو چیز رد نمی شود یا بسیار اندک رد می شود: دعا در وقت اذان و در اثنای جنگ که یکی در برابر دیگری قرار می گیرند. عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «سَاعَتَانِ تُفْتَحُ فِيهِمَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ: عِنْدَ خُضُورِ الصَّلَاةِ، وَعِنْدَ الصَّفِّ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» صحیح ابن حبان - معرجا (٥/٥) [البانی آن را صحیح گفته است]

سهل بن سعد می گوید: پیامبر ﷺ فرمود: دروازه های آسمان دو وقت گشوده می شوند: در هنگام حضور

نماز و در اثنای صف راه خدا (صف جهاد در راه خدا).

۸- در دل شب: آرامش و سکوت شب از اوقات ویژه و منحصر به فرد است، عبادت، دعاء و راز و نیاز با خدای سبحان در سکوت و تنهایی شب، آرام بخش دل های مسلمان بوده و باب استجابت را دق الباب می کند. خداوند متعال می فرماید:

﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَادْبِرَ النُّجُومِ﴾ الطور: ٤٩

و تسبیح گوی در پاره ای از شب و به هنگام ناپدید شدن ستارگان. ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ، وَسَبِّحْهُ لَيْلاً طَوِيلًا﴾ الإنسان: ٢٩

و در شبانگاه برای او سجده کن، و مقداری طولانی از شب، او را تسبیح گوی. پیامبر ﷺ در مورد فضیلت ذکر و دعا در دل اخیر شب می فرماید:

عن عمرو بن عبس، أنه سمع النبي صلى الله عليه وسلم، يقول: «أقرب ما يكون الربُّ من العبد في جوف الليل الآخر، فإن استطعت أن تكون ممن يذكر الله في تلك الساعة فكن».

سنن الترمذی ت شاکر (٥٧٠/٥)

از عمرو بن عبسه روایت است که ایشان شنید که پیامبر ﷺ می گفت: پرودگار با بنده اش در دل و آخر شب نزدیک ترین است، اگر می توانستی از جمله کسانی باشی که ذکر خدا را می گویند، از زمره آنها باش.

حدیث دیگری نیز بیانگر وقت استجابت دعا در شب است که مسلمان به دعا کردن در این هنگام، ترغیب شده

است: عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «إِنَّ فِي اللَّيْلِ لَسَاعَةً لَا يُوَافِقُهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ، يَسْأَلُ اللَّهَ خَيْرًا مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ، وَذَلِكَ كُلَّ لَيْلَةٍ» صحیح مسلم (٥٢١/١)

جابر گفت: شنیدم پیامبر ﷺ می فرمود: در شب هنگام، ساعتی است که مرد مسلمان با آن برابر نمی شود که از خدا در امور دنیا و آخرت سوال می کند، مگر آن را برایش عطا می کند، این امر در هر شب وجود دارد.

۹- ماه رمضان: ماه رمضان، ماه غفران و رحمت است، ماه مبارکی است که خدای سبحان دعا های بندگان روزه دارش را استجابت می نماید. در قرآن کریم بعد از آیه ای که در مورد ماه رمضان آمده: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ البقرة: ١٨٥

ماه رمضان، که در آن قرآن فرو فرستاده شده است.

بلا فاصله آیه مبارکه ذیل ذکر شده که دعای دعا کننده را پیامت

اجابت می نماید؛ یعنی رمضان،

به دعاء واجابت دعاء گره می خورد: ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾ البقرة: ١٨٦

و هنگامی که بندگان من، از تو در باره من سؤال کنند، (بگو): من نزدیکم! دعای دعا کننده را،

به هنگامی که مرا می خواند، پاسخ می گویم! پس باید دعوت مرا بپذیرند، و به من ایمان بیاورند، تا راه یابند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا دَخَلَ رَمَضَانُ فَتُحْتَفَتُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ، وَغُلِقَتْ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ وَسُلِسِلَتِ الشَّيَاطِينُ» صحيح البخاري (١٢٣/٤)

پیامبر ﷺ فرمود: هرگاه رمضان فرارسد، دروازه های بهشت گشوده می شود و دروازه های جهنم بسته می شود و شیاطین به زنجیر کشیده می شوند.

۱۰- در اثنای اجتماع مسلمانان در مجالس ذکر: ذکر خدای سبحان از برترین عبادت هاست. فضیلت ذکر در قرآن کریم و احادیث نبوی بار بار تکرار شده است. اجابت از در رحمت به استقبال دعای ذاکرین می آید.

﴿وَالذِّكْرُ لِلَّهِ كَثِيرًا وَالذِّكْرُ لِلَّهِ أَكْبَرُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ الأحزاب: ۳۵

مردان و زنانی که خداوند را بسیار یاد می کنند، خداوند برای همه ای شان آموزش و پاداشی بزرگ آماده ساخته است.

در حدیثی متفق علیه آمده است که پیامبر ﷺ پاداش و فضیلت ذاکرین را که چگونه از سوی خدای متعال مورد ستایش و تمجید قرار می گیرند، بسیار رسا و روشن توضیح داده است: خدای متعال فرشتگانی دارد که در راه ها اهل ذکر را جست و جو می کنند، هرگاه کسانی را می یابند که ذکر خدای را انجام می دهند...

خدای متعال از فرشتگان می پرسد که بندگانم چه می گفتند:

می گویند: تکبیر، تسبیح، حمد و ثنای ترا می گفتند. خداوند متعال می پرسد: آیا آنها مرا دیده اند؟ می گویند: نه، می پرسد: اگر مرا می دیدند چه می کردند؟ می گویند: اگر ترا می دیدند بیشتر عبادت می کردند، بیشتر تسبیح می گفتند و بیشتر تمجید می کردند. همان گونه از سوال

کردن شان از بهشت و پناه بردن شان از جهنم می پرسد.... درباره می فرماید: شما را گواه می گیرم که من آنها را آمرزیدم. یکی از فرشتگان می گوید: در میان آنها فلان کس قرار داشت که از جمله آنها نبوده و برای ضرورتی آمده بود، فرمود: آنها همنشینان یکدیگرند و همنشین شان بدبخت نمی شود.

۱۱- ساعتی در روز جمعه: در روز جمعه ساعتی وجود دارد که در این ساعت دعای مسلمان مستجاب می گردد. رأی ارجح این است که این وقت، آخرین ساعت عصر روز جمعه و قبل از غروب آفتاب است. در حدیثی آمده است:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ سَاعَةٌ، لَا يُؤَافَقُهَا مُسْلِمٌ، وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي يَسْأَلُ اللَّهَ خَيْرًا إِلَّا أُعْطَاهُ» صحيح البخاري (٨٥/٨)

ابوهریره ؓ گفت: ابوالقاسم فرمود: در روز جمعه ساعتی وجود دارد، مسلمانی با آن برابر نمی شود که او در نماز ایستاده باشد و خیری را سوال کند مگر برایش عطا می شود.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ، قَالَ: قُلْتُ وَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ: إِنَّا لَنَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ: «فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ سَاعَةٌ لَا يُؤَافَقُهَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ يُصَلِّي يَسْأَلُ اللَّهَ فِيهَا شَيْئًا إِلَّا قَضَى لَهُ حَاجَتَهُ» قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَأَشَارَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَوْ بَعْضُ سَاعَةٍ»، فَقُلْتُ: صَدَقْتَ، أَوْ بَعْضُ سَاعَةٍ. قُلْتُ: أَيُّ سَاعَةٍ هِيَ؟ قَالَ: «هِيَ آخِرُ سَاعَاتِ النَّهَارِ». قُلْتُ: إِنَّهَا لَيْسَتْ سَاعَةً صَلَاةٍ، قَالَ: «بَلَى. إِنَّ الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ إِذَا صَلَّى ثُمَّ جَلَسَ، لَا يَخْسُهُ إِلَّا الصَّلَاةُ، فَهُوَ فِي الصَّلَاةِ» سنن ابن ماجه (٣٦٠/١)

عبدالله بن سلام گفت: پیامبر ﷺ نشسته بود که گفتم: ما در کتاب خدا می یابیم: در روز جمعه ساعتی وجود دارد که بنده مومن به آن برابر نمی شود که نماز می خواند و از خدا چیزی را سوال می کند، مگر حاجتش برآورده می شود. عبدالله گفت: به سوی پیامبر ﷺ اشاره کرد: «یا برخی ساعتی وجود دارد» گفتم: راست

گفتی، برخی ساعتی وجود دارد، گفتم: آن کدام ساعت است؟ فرمود: آن آخرین ساعت های روز است. گفتم: این وقت هنگام نماز نیست، گفت: آری، هرگاه بنده مومن نماز بخواند سپس بنشیند، جز نماز او را باز ندارد، ایشان در نماز قرار دارد.

۱۲- اثنای نوشیدن آب زمزم با نیت صادق: اگر کسی آب زمزم را باهرنیتی خالصانه بنوشد و دعا کند، قبول می شود.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَاءُ زَمْزَمَ، لِمَا شَرِبَ لَهُ».

سنن ابن ماجه (١٠١٨/٢) [البانی آن را صحیح گفته است]

جابر بن عبدالله می گوید: شنیدم که پیامبر ﷺ فرمود: آب زمزم برای آن چیزی است که نوشیده می شود.

۱۳- هنگام بلندشدن از رکوع: هنگام بلندشدن از رکوع از جمله اوقات استجاب دعاست که پیامبر: در آن وقت دعاء می کرد.

عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعِ الزُّرْقِيِّ، قَالَ: "كُنَّا يَوْمًا نُصَلِّي وَرَاءَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكْعَةِ قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ"، قَالَ رَجُلٌ وَرَاءَهُ: رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ، قَالَ: «مَنْ الْمُكَلِّمُ؟» قَالَ: أَنَا، قَالَ: «رَأَيْتُ بَضْعَةً وَثَلَاثِينَ مَلَكًا يَبْتَهِرُونَهَا أَيُّهُمْ يَكْتُبُهَا أَوَّلُ».

صحیح البخاری (١٥٩/١)

رفاعه بن رافع الزرقی گفت: روزی در عقب پیامبر ﷺ نماز می خواندیم، هنگامی که سر خود را از رکعت بلند کرد گفت: سمع الله لمن حمده، مردی در عقبش گفت: پرودگار ما و برای تو حمد و ستایش است، حمدی کثیر، طیب و مبارک است. هنگامی که از نماز منصرف شد فرمود: چه کسی تکلم کرد؟ گفت: من، فرمود: دیدم که سی و چند فرشته مبادرت می کردند که کدام آنها آن را اول بنویسد.

ادامه دارد...

نقش امنیت غذایی

در سلامتی انسان از دیدگاه اسلام

قسمت دهم:

استاد محمد شریف "رباطی"

۱- حیوان سقوط شده (الْمُتْرَدِيَّةُ)

امام فخرالدین الرازی در تفسیر خود (التفیر الکبیر) پیرامون جمله {الْمُتْرَدِيَّةُ} چنین ابراز نظر نموده است: "متردیه آن حیوان خود مرده را گویند که در چاه و یا از کوه بلندی افتاده باشد.

خداوند قدوس و لایزال می فرماید: ﴿وَمَا يَفِي عَنْهُ مَالٌ إِذَا تَرَدَّى﴾^{۱۱} البقره

یعنی: "و کار نیاید به او مالش، چون او در گور شود" یعنی آن مال و ثروتی که به آن می نازید، و از آخرت غافلش ساخته بود، به کارش نیاید، و به قدر یک ذره از عذاب الهی ﷻ نجاتش ندهد. «۷۰»

وقتی که وارد آتش شد، گفته می شود: فلان تردی من السطح یعنی فلانی از سطح افتید. بناءً متردیه آن حیوانی است که از کوه و یا جای بلند سقوط نموده و بمیرد، این هم از جمله خود مرده است، زیرا خون از بدنش جاری نشده و در حکم خود مرده محسوب می گردد.

و یا شکاری که به اثر اصابت تیر، مرمی از بین رفته باشد، اما فهمیده نمی شود که آیا این شکار به اثر اصابت تیر مرده و یا به اثر افتادن از کوه، در این صورت خوردن همچو شکار هم حرام می باشد. «۷۱»

متردیه، چهارپایی است که از کوه بلندی و یا جایی به پایین افتاده و مرده می باشد، خواه خود به خود افتاده باشد و خواه این که کسی آن را پرتاپ

کرده باشد. قرطبی میگوید: «شکاری هم که از بلندی پرتاپ می شود و می میرد همین حکم را دارد، زیرا چه بسا که حیوان در اثر ضربه مرده باشد و هم چنین، در حدیثی عدی هم آمده که پیامبر ﷺ فرمود:

(فإن وجدته غريقاً في الماء فلا تأكله، فإنك لا تدري الماء قتله أو سهمك) وفي رواية (فإن وجدته قد وقع في ماء، فمات فلا تأكله، فإنك لا تدري الماء قتله أو سهمك) «۷۲»

«اگر شکار را غرق شده در آب یافتی، آن را مخور، زیرا تو نمی دانی که آیا آن را آب کشته است یا تیری که تو انداخته ای».

مردم جاهلیت، افتادن حیوان از جای بلند را هم ذبح به حساب می آوردند، اما شارع ذبح را تنها در سربردن یا شکار حیوان محصور و محدود نمود.

۲- حیوان شاخ خورده ﴿وَالنَّطِيحَةُ﴾

نطیحه، حیوانی است که در اثر شاخ زدن حیوان دیگر می میرد، و (گوشت) چنین حیوانی حرام است. هم چنین، هر چهار پای که آن را درندگان دارای نیش و جنگ، از قبیل شیر، ببر، روباه و غیره شکار کنند و نیز، هر (آهو) که سگ شکاری از آن خورده باشد، از نوع نطیحه بوده و حرام است؛ زیرا در حدیث عدی بن حاتم آمده است که:

«اگر سگ شکاری از نخجیر (آهو) خورد، دیگر از آن نخجیر (آهو) مخور، چرا که در آن صورت سگ شکاری آن (آهو) را

فقط برای خود شکار کرده است. «۷۳»

۳- حیوان ذبح شده بر «نُصَب»

ابن فارس می گوید: «نُصَب، سنگی بود که (در دوران جاهلیت) نصب می کردند و آن را می پرستیدند و خون قربانی ها را بر آن می ریختند». مجاهد هم گفته است: «نُصَب، سنگ هایی بود به دور کعبه که مردم جاهلیت حیوانات را بر روی آن ها سر می بُردند» قرطبی می نویسد:

«مسلمانان به پیامبر ﷺ عرض کردند: ای رسول خدا! تعظیم و بزرگداشت خانه ی خدا برای ما شایسته تر است و در این مورد ما (از مشرکان) ذیحق تر هستیم؛ (پس بگذارید که به نوعی آن را تعظیم کنیم)! و خداوند متعال، این دو آیه ی شریفه را فرو فرستاد: «گوشت ها و خون های قربانی ها به هیچ وجه (مورد توجه خدا نیست و)

هرگز به خدا نمی رسد (موجب رضای او نمی گردد) بلکه پرهیزگاری (و ورع و اخلاص) شماسست که بدو می رسد (و سبب رضا و خشنودی وی می شود). «۷۴»

و ﴿وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ﴾ «۷۵»

یعنی: «و حیواناتی که بر روی نصب و برای نزدیکی به بتان قربانی شده اند (هم بر شما حرام است)».

نیتی که موجب تحریم این

گونه ذبیحه ها شده، انجام عمل ذبح بر روی آن سنگ ها نبوده، بلکه علت، تعظیم و بزرگداشت سنگ های یاد شده است، چنان که روشن هم است، در علت تحریم، مخالفت با کفار و مشرکین باید مورد ملاحظه واقع شود. «۷۶»

و یا حیواناتی که بر سنگهای قربانی برای بتان کشته شود، همچنان که مشرکان عرب حیواناتی را برای بتان بر سنگهای ایستاده بر آستان کعبه می کشتند و خون آن را بر این سنگ ها می مالیدند و همانند این رواج ها هر سرزمینی که باشد گوشت چنین حیوانی حرام است، زیرا برای بت ها کشته شده، هر چند بر این حیوانات نام خدا هم برده شود، زیرا در این کار، معنای شرک به خداوند متعال وجود دارد. «۷۷»

این همان تیرهای بود که مشرکان به وسیله آن استخاره می کردند که آیا به کاری اقدام کنند یا نه، تعداد این تیرها بنابر یک نظر سه عدد و بنابر نظری دیگر هفت عدد بود. همچنین از این تیرها برای بخت آزمایی کار گرفته می شد به وسیله همین تیرها بود که گوشتهایی که با آن قمار می زدند نیز تقسیم می شد، هر یک از شریکان این قمار، تیری را از تیردان آن بر می داشت و به همان اندازه از گوشت این شتر می گرفت که بر آن تیر نوشته شده بود. خداوند متعال تقسیم به وسیله این تیرها را حرام قرار داد، زیرا این نوعی از قمار بوده و حرام می باشد از این رو گوشتی که به این وسیله تقسیم می شد نیز حرام قرار داده شد. «۷۸»

و یا از لام: تیرهای مخصوصی بود که اعراب به وسیله آنها فال می گرفتند و آنها را به سه قسمت تقسیم کرده در دسته اول جمله " بکن " و در دسته دوم جمله " نکن " را می نوشتند و دسته سوم سفید بود و هیچ چیز بر آنها نوشته نشده بود و چون کسی از مشرکان

می خواست تا شانس و قسمت خود را - مثلاً در ازدواج یا سفر یا امر مهم دیگری - بشناسد، آن تیرهای شبیه به هم را در کیسه ای می انداخت، سپس دستش را به آن کیسه داخل می کرد و یکی از آنها را بیرون می آورد، اگر از تیرهای " بکن " بیرون می آمد، آن کاری را که بر آن تصمیم گرفته بود انجام می داد، اگر از تیرهای " نکن " بیرون می آمد، آن کار را انجام نمی داد و اگر از تیرهای سفید بیرون می آمد، فال زدن را تکرار می کرد تا یکی از تیرهای دسته اول یا دوم بیرون آید. پس خدای عزوجل این کار را حرام گردانید زیرا این کار نوعی ادعای علم غیب و از " تکهن " است. «۷۹»

فلسفه تحریم گوشتهای حرام

بدون شک غذاهائی که در آیه فوق ﴿إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ﴾ تحریم شده همچون سایر محرمات الهی فلسفه خاصی دارد و با توجه کامل به وضع جسم و جان انسان با تمام ویژه گی هایش تشریع شده است، در روایات اسلامی نیز زیانهای هر یک مشروحاً آمده، و پیشرفتهای علمی بشر پرده از روی آن برداشته است. به ویژه گوشت خود خوردن گوشت (خوک) است.

خوک حتی نزد اروپائیان که بیشتر گوشت آن را می خورند سمبول بی غیرتی است، و حیوانی است کثیف، خوک در امور جنسی فوق العاده بی تفاوت و لا ابالی است و علاوه بر تاثیر غذا در روحيات که از نظر علم ثابت است، تاثیر این غذا در خصوص لا ابالیگری در مسائل جنسی مشهود است. در شریعت حضرت موسی علیه السلام حرمت گوشت خوک نیز اعلام شده است، و در اناجیل گناهکاران به خوک تشبیه شده اند، و در ضمن داستانها مظهر شیطان خوک معرفی شده است.

جای تعجب است که بعضی با چشم خود می بینند از یکسو خوراک خوک نوعاً از کثافات و گاهی از فضولات خودش است و از سوی دیگر برای همه روشن شده که گوشت این حیوان پلید دارای دو نوع انگل خطرناک بنام کرم

(تريشين) و يکنوع (کرم گدو) است باز هم در استفاده از گوشت آن اصرار می ورزند.

تنها کرم (تريشين) کافی است که در یکماه پانزده هزار تخم ریزی کند و در انسان سبب پیدایش امراض گوناگونی مانند: کم خونی، سرگیجه، تبهای مخصوص اسهال، دردهای رماتیسمی، کشش اعصاب، خارش داخل بدن، تراکم پیه ها، کوفتگی و خستگی، سختی عمل جویدن و بلعیدن غذا و تنفس و غیره گردد.

در یک کیلو گوشت خوک ممکن است ۴۰۰ میلیون نوزاد کرم (تريشين) باشد و شاید همین امور سبب شد که چند سال قبل در قسمتی از کشور روسیه خوردن گوشت خوک ممنوع اعلام شد.

آری آئینی که دستوراتش به مرور زمان جلوه تازه ای پیدا می کند آئین خدا، آئین اسلام است.

بعضی می گویند: باوسائل امروز می توان تمام این انگلها را کشت و گوشت خوک را از آنها پاک نمود، ولی به فرض که با وسائل بهداشتی با پختن گوشت خوک در حرارت زیاد انگلهای مزبور بکلی از میان بروند، باز زیان گوشت خوک قابل انکار نیست، زیرا طبق اصل مسلمی که اشاره شد، گوشت هر حیوانی حاوی صفات آن حیوان است و از طریق غده ها و تراوش آنها (هورمونها) در اخلاق کسانی که از آن تغذیه می کنند اثر می گذارد، و به این ترتیب خوردن گوشت خوک می تواند صفت بی بند و باری جنسی و بی اعتنائی به مسائل ناموسی را که از خصائص بارزتر این حیوان است به خورنده آن منتقل کند.

و شاید یکی از علل بی بند و باری شدید جنسی که در کشور های غربی حکومت می کند همان تغذیه از گوشت این حیوان آلوده باشد.

چیز بعدی که تحریم شده، گوشتهایی است که نام غیر خدا هنگام ذبح بر آن برده می شود.

از جمله گوشتهایی که در این آیه از

یعنی: "و کار نباید به او مالش، چون او درگور شود" یعنی آن مال و ثروتی که به آن می نازید، و از آخرت غافلش ساخته بود، به کارش نباید، و به قدر یک ذره از عذاب الهی ﴿۷۰﴾ نجاتش ندهد.

وقتی که وارد آتش شد، گفته می شود: فلان تردی من السطح یعنی فلانی از سطح افتید. بناءً متردیه آن حیوانی است که از کوه و یا جای بلند سقوط نموده و بمیرد، این هم از جمله خود مرده است، زیرا خون از بدنش جاری نشده و در حکم خود مرده محسوب می گردد.

خوردن آنها نهی شده گوشت حیواناتی است که مثل زمان جاهلیت به نام غیر خدا (بتها) ذبح شود. آیا بردن نام خدا یا غیر خدا، هنگام ذبح، از نظر بهداشتی در گوشت حیوان اثر می گذارد؟! در پاسخ باید گفت نباید فراموش کرد که لازم نیست نام خدا و غیر خدا در ماهیت گوشت از نظر بهداشتی اثری بگذارد، زیرا محرمات در اسلام روی جهات مختلفی است، گاهی تحریم چیزی بخاطر بهداشت و حفظ جسم است، و گاهی بخاطر تهذیب روح و زمانی بخاطر حفظ نظام اجتماع، و تحریم گوشتهایی که به نام بتها ذبح می شود در حقیقت جنبه معنوی و اخلاقی و تربیتی دارد، آنها انسان را از خدا دور می کند، و اثر روانی و تربیتی نامطلوبی دارد، چرا که تجدید کننده خاطره آنها از سنتهای شرک و بت پرستی است. ﴿۸۰﴾

بخش پنجم: مسایل مربوط به حیوانات گوشت و سرگین خوار

درنده گان دارای دندان نیش و پرنده گان دارای چنگال

امام بخاری و امام مسلم از ابو ثعلبه ی خشنی روایت کرده اند که: پیامبر ﷺ از خوردن هر حیوان درنده ی دارای دندان نیش، نهی کرده است، و در روایت مسلم از ابن عباس رضی الله عنهما هم، به این حدیث افزوده که: «ایشان، از خوردن هر پرنده ی چنگال دار نیز

نهی کرده است».

فقها در مورد تعیین و تحدید حیوانات درنده اختلاف کرده اند؛ از نظر امام ابوحنیفه، هر حیوانی که گوشت بخورد درنده است و حتی فیل و گربه و زغن (یک پرندۀ ی گوشت خوار) و شاهین هم درنده به حساب می آیند؛ اما امام شافعی می گوید که: «درنده، هر حیوانی است که به انسان ها حمله ور می شود، مانند شیر، گرگ و ببر، و به نظر وی، کفتار و روباه حلال هستند به دلیل این که به انسان حمله نمی کنند». دیگر این که، از نظر جمهور فقها، پرندگان درنده و شکاری، با توجه به مضمون حدیث، حرام هستند؛ اما امام مالک گفته است که: «خوردن آن ها مکروه است نه حرام به دلیل این که خداوند متعال فرموده است:

﴿قُلْ لَا أُحَدِّثُكُمْ بِمَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خَنزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ الأنعام: ۱۴۵

یعنی: «(ای پیامبر!) بگو: در آنچه به من وحی شده است، چیزی را بر خورنده ای حرام نمی یابم مگر (چهار چیز که عبارتند از) مردار (همچون حیوان خفه شده یا از بلندی سقوط کرده یا از شاخ زدن حیوانات دیگر مرده و یا حیوانی که سایر درندگان قسمتی از گوشت آن را خورده اند و یا این که ذبح شرعی نشده باشد)، خون روان (نه بسته همانند جگر و سپرز و خون مانده در میان عروق، که مباح است) و گوشت خوک که همه ی این ها ناپاک هستند و گوشت حیوانی که (در وقت ذبح به نام خدا سر بریده نشده باشد و بلکه) به نام (بتی یا معبودی) غیر خدا سر بریده شده باشد. ولی آن کس که مجبور شود (که بخاطر حفظ جان از آن اشیای حرام بخورد)، در صورتی که علاقه مند (به خوردن و لذت بردن از چنین چیزهایی نبوده) و متجاوز (از حدّ سدّ جوع هم) نباشد، گناهی بر او نیست؛ که بی گمان، خداوند بخشنده و مهربان است».

و در این آیه، ذکری از پرندگان دارای چنگال یا درندگان دارای دندان نیش به میان نیامده است «و جمهور فقها در ردّ این استدلال، گفته اند: «مقصود آیه خبر دادن از این مسأله است که در آن وقت، مورد حرامی غیر از آنچه ذکر شده و جود نداشته است؛ و پس از آن بوده که تحریم هر حیوان درنده و هر پرندۀ ی دارای چنگال هم به پیامبر ﷺ وحی شده است».

شایان ذکر است که احمد و شافعی و عطاء و ابو ثور، کفتار را از حکم حیوانات دارای نیش استثنا کرده اند و قایل به مباح بودن آن شده اند.

خطابی می گوید: «از سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه روایت شده است که او، کفتار را می خورده است، حکم به اباحه خوردن آن از ابن عباس رضی الله عنه نیز روایت شده است».

ابن قیم نیز در کتاب اعلام الموقعین می گوید: «بی گمان، تنها حیوانی حرام شده است که هر دوی این دو وصف را داشته باشد: یکم دارای نیش باشد؛ و دوم طبعاً درنده باشد مانند: شیر؛ و بدیهی است که قدرت درندگی ای که در شیر است در کفتار نیست تا حکم به مساوات آن دو در تحریم داده شود».

گوشت جانداران سرگین خوار

جلّاله، به هر جاندار گفته می شود که پلیدی و نجاست از قبیل: سرگین و پهن و پشقل و مدفوع می خورد و در این مسأله، گوسفند و گاو و مرغ و مرغابی و دیگر حیوانات حکم یکسان دارند. امام نووی می نویسد:

«هر حیوانی که بیشتر علف و تغذیه اش، نجاست باشد، جلّاله است»، و خطابی می گوید: «فقها در باره ی خوردن گوشت و شیر حیوان نجاست خوار اختلاف کرده اند و طرفداران مکتب رأی و شافعی و احمد آن را مکروه دانسته و گفته اند که: «تنها پس از حبس و نگه داشتن آن برای چند روز و دادن علف و خوراک پاک به آن،

گوشت و شیرش، قابل خوردن است، گاو باید چهل روز و مرغ سه روز در حبس نگه داشته (و از این که نجاست بخورد ممانعت) شود»، و درمقابل این رأی، حسن بصری و مالک گفته اند که: «خوردن آن، هیچ اشکالی ندارد مادام که گوشتش خوب شستشو داده شود»^{۸۱}.

آنچه که حرام است بر همه حرام است

در شریعت اسلام حرام دارای خصوصیات عمومی و شمول همگانی است و امری نیست که بر فرد یا ملت به خصوصی حرام باشند اما برای فرد و ملت دیگری حلال و یا کاری بر غیر عرب حرام و برای عرب حلال باشد؛ نژاد و رنگ موجب هیچ گونه امتیاز و تفاوتی نخواهد شد و کسی نمی تواند به بهانه این که از طبقه روحانی یا اشراف یا هیأت حاکمه و... می باشد ادعا نماید چیزی که بر دیگران حرام است برای او حلال و جایز است. حتی هیچ مسلمانی این حق را ندارد چیزهایی را که برای غیر مسلمان حرام است برای خود حلال کند؛ خداوند پروردگار همه است و شریفترین همه گیر و برای همه می باشد آنچه حلال است برای همه حلال و آنچه حرام است نیز برای همه حرام ابدی است، سرقت و دزدی حرام است خواه سارق مسلمان یا غیرمسلمان و یا مال به سرقت رفته مال مسلمان یا غیر مسلمان باشد؛ باید سارق مجازات شود، ازهر طایفه و درهر مقامی که باشد قانونی است که پیغمبر ﷺ آنرا اعلان نموده و بدان عمل کرده است.^{۸۲}

به خاطر دور ماندن از حرام باید از کارهای شبهه دار هم پرهیز شود
خداوند متعال با لطف و مرحمت خود بندگانش را درمورد حلال و حرام در سر گشتگی قرار نداده که نتوانند حلال و حرام را تشخیص دهند بلکه آنها را مشخص کرده و می فرماید: ﴿وَكَذَلِكَ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ﴾^{۱۱۹} الانعام: ۱۱۹

خداوند آنچه را بر شما حرام نموده برای شما روشن ساخته است).

بنابر این اقدام به آنچه صریحاً از جانب خدا حلال شده است بلاشکال می باشد و هیچ مجوزی نمی تواند آنچه که صریحاً حرام است درحالت عادی و اختیاری حلال نماید اما بین حلال و حرام منطقه ای وجود دارد که به شبهات مشهور است. دراین محدوده چیزهایی وجود دارد که بعضی اشخاص نمی توانند حلال یا حرام بودن آنها را از هم تشخیص دهند و یا امری را که آنان مشتبه شده با یکی از ادله شرعی حلال یا حرام تطبیق نمایند و یا نصی که وجود دارد نمی توانند به علت تشابه بر یکی از آن دو تطبیق کنند.

دستوراسلام در چنین حالتی که مسلمان در باره حلال یا حرام بودن چیزی در تردید باشد این است که بر مسلمان لازم است از این نوع کارها دوری نماید تا اطمینان داشته باشد که به کار حرامی دست نزده است چه اقدام به این نوع کارها احتمال دارد انسان را به طرف حرام قطعی سوق دهد. پس دوری از شبهات یک نوع پیشگیری از وسایل و اسبابی است که انسان را به جانب حرام می کشاند امر موجب نوعی تربیت دوراندیشانه و مهربانانه از جانب کسی که از خصوصیات طبیعی و زندگی انسانی آگاهی دارد.

اصل و پایه این قاعده فرمایش پیغمبر ﷺ است که می فرماید: "الحلال بین والحرام بین و بین ذلک أمور مشتهات لاتدی کثیر من الناس أمن الحلال هی ام الحرام؟ فمن ترکها استبرألدینه و عرضه فقد سلم و من واقع شیئا منها یوشک أن یواقع الحرام کما أن من یرعی حول الحمی أوشک أن یواقعہ ألا و إن لكل ملک حمی و أن حمی الله محارمُهُ"^{۸۳}
یعنی: "آنچه حلال است معلوم است و هرچه حرام است آشکار ولی بین حلال و حرام چیزهایی وجود دارند که بسیاری از مردم نمی دانند حلال هستند یا حرام. اموری که دارای چنین حالتی باشند شبهه دارها و یا «مشتبهات» نام دارند و کسی که از این امور به خاطر حفظ دین پرهیز نماید

محفوظ خواهد ماند اما کسی که به دنبال آنها باشد ممکن است دچار حرام شود مثل این است که چوپانی گله اش را همیشه در گوشه و کنار مرتع قرق شده ای بچراند که همیشه احتمال دارد در اثر غفلت، گوسفندان به آن مرتع تجاوز نمایند و چوپان مورد مؤاخذه واقع شود. باید دانست که هر صاحب ملکی یک منطقه مخصوص به خود دارد و منطقه مخصوص خدا هم محرمات اوست لذا انسان نباید به آن نزدیک شود مبدا داخل آن گردد.^{۸۴}
ادامه دارد...

مآخذ:

- ۷۰- تفسیر کابل ترجمه و تفسیر مولانا محمود حسن دیوبندی با فواید موضع الفرقان مولانا شبیراحمد دیوبندی، ترجمه از اردو به دری تحت نظر هیئتی از علمای افغانستان، ویرایش و بازخوانی، دکتر محمد علی لسانی فشارکی، نوبت چاپ یازدهم- ۱۳۸۵- نشر احسان.
- ۷۱- التفسیر الکبیر للإمام الفخرالرازی، طبعه جدیدة مصححة و ملونة اعداد مکتب تحقیق داراحیاء التراث العربی،- بیروت - لبنان الطبعة الرابعة ۱۴۲۲هـ - ۲۰۰۱ م. دار إحياء التراث العربی للطباعة والنشر و التوزیع.
- ۷۲- المعجم الکبیر للطبرانی ج ۱۱ ص ۴۸۰ المکتبة الشاملة
- ۷۳- - فإن أکل منه فلا تأکل فإنما أمسک علی نفسه .
- ۷۴- (لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومَهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالَ الثَّقَوَى مِنْكُمْ) حج / ۳۷
- ۷۵- مائده / ۳
- ۷۶- این حلال است و آن حرام است ص ۲۰۱
- ۷۷- در سایه های قرآن ج ۲ ص ۱۱۴۸
- ۷۸- در سایه های قرآن ج ۲ ص ۱۱۴۹
- ۷۹- تفسیر انوار القرآن گزیده ای از سه تفسیر فتح القدیر امام شوکانی، تفسیر این کثیر و تفسیر المنیر وهبة الزحلی ترتیب و ترجمه عبدالرؤف مخلص ج ۲ ص ۱۶ چاپ مطبعه دولتی هرات باستان.
- ۸۰- تفسیر نمونه ج ۱ ص ۵۸۴
- ۸۱- این حلال است و آن حرام است ص ۲۱۸
- ۸۲- حلال و حرام ص ۵۲
- ۸۳- مسلم و بخاری و غیر ایشان این حدیث را از نعمان بن بشر روایت کرده اند. متن حدیث ازترمذی است.
- ۸۴- حلال و حرام ص ۵۱.

اداره پویا و پایدار

ناصرالدین دریز

واحد، پویا و پایدار بوده و ماندگاری و مداومت بیشتری دارد. در غیر آن فرهنگ سازمانی پراکنده و ناپایدار بوده، شکننده و دستخوش تغییر می باشد. در سالیان گذشته، تاکید بیش از حد بر ساختارهای ثابت، بسته و پیچیده سیستم اداری بود. ولی برنامه ریزی های سازمان ها نشان داد که روش های ثابت، پاسخگوی زمان تغییر و تحول نیستند. مودل های جدید فرهنگ سازمانی برخورد متفاوتی با مودل های میخانیکی گذشته می کند و پاسخی در مقابل مودل های غیر قابل انعطاف است.

عباراتی نظیر تمرکز به ریشه رفتارها به معنی خاتمه دادن به پیچیدگی های سازمانی نیست، بلکه جستجویی در جهت دستیابی به ریشه ها و فلسفه های مناسب برای کنترل و هدایت افراد اداره است.

این ریشه ها در واقع ابزارهای جهت دهنده افراد به سمت پدیده هایی هستند که می توان آن را باورها، ارزشها، هنجارها و یا در یک کلمه فرهنگ سازمانی نامید که البته این باورهای مشترک در ذهنیت افراد اداره پویا، ریشه عمیق و نیرومند دارد.

فرهنگ سازمانی

برای درک بهتر از موضوع، خویست مختصری به فرهنگ

عملیاتی، افزایش کیفیت سطح خدمات و رفع مشکلات پیشرو از مهمترین اهداف آن می باشند.

به قول کارشناسان برآورده سازی اهداف سازمانی از مسوولیت های کلیدی مدیریت ارشد است که بدینوسله در صدد شناسایی افکار و روحیه کارکنان، تشویق کارشناسان خلاق، ترویج فرهنگ همکاری برای حل و فصل مشکلات کاری و تقویت انگیزه کار مشارکتی جهت افزایش تولیدات و ارتقای سطح کیفیت عرضه خدمات می باشد.

ویژگی های اداره پویا

یکی از ویژگی های برجسته اداره پویا، باورمندی افراد به فرهنگ متعالی و مشترک است.

مدیریت ارشد می کوشد تا با تلقین و عجن ساختن یک سلسله باورها و اعتقادات بر ذهن و ضمیر ناخودآگاه افراد، آنان را در مسیر خاصی هدایت نموده و دایره فکری مشخصی نسبت به ارزش ها و فرهنگ اداره برای کارکنان ترسیم نماید.

به قول یک تن از کارشناسان علم مدیریت، سه لایه مصنوعات، ابداعات ارزشها و مفروضات اساسی حلقه فکری انسان را احتوا می نماید. زمانی که وجوه مشترک باورها و ارزشها در افراد یک جامعه و یا یک اداره عمیق و نزدیک باشد، آن اداره دارای فرهنگ

به ادامه مبحث قبلی نخست در این مقاله اهداف، ویژگی ها، مزایا و عوامل موفقیت اداره پویا و فرهنگ سازمانی به گونه گذرا بررسی شده، سپس طبق وعده به عناصر اداره پرداخته می شود. زیرا سازمان پویا به عنوان یک اداره الگو، پایداری، ماندگاری و مقاومت بیشتر در برابر پیشامدهای روزگار داشته و ما را شانس استفاده بهتر از تجارب و راهکارهای آن در جهت بهبود امور اداره مربوطه می دهد.

اداره پویا در پی تحکیم و تقویت هرچه بیشتر موقعیت هموردی (رقابتی) و کاری خود در جامعه و ارزش دهی به کارکنان و شرکای خویش می باشد. این اداره در جستجوی ساز و کارهایی است تا نیازهای مشتریان را برآورده ساخته و تولیدات موجود را توسعه بخشد.

در ضمن به کرامت انسانی افراد توجه نموده و نسبت به آنان با احترام برخورد می کند. در همین حال زمینه های لازم را به هدف انکشاف مستمر مهارت های کارکنان، بهبود فرهنگ سازمانی و جو سازنده برای به میان آمدن بستر مناسب غرض مشارکت همه کارکنان در امور کاری و مسلکی مساعد می سازد.

همچنان سرعت بخشیدن به روند رشد شغلی و دسترسی به اهداف موردنظر، کاهش هزینه ها، بهبود پروسه های

سازمانی بپردازیم.

فرهنگ سازمانی به انگلیسی (Organizational Culture)

گفته می شود و عبارت از مجموعه ای از ارزش ها، باورها و خطوط اساسی مشترک است که در مواجهه با رخدادها و پیشامدها میان کارکنان وحدت نظر و عمل را خلق نموده و در نتیجه به عنوان خط فکری اداره، روش صحیح انجام کار و تفکر، ادراک و نوعی احساس را به اعضای جدید انتقال می دهد.

فرهنگ سازمانی در برگیرنده ارزش ها و رفتارهایی است که به محیط اجتماعی و روانی منحصر به فرد اداره کمک می نماید و شامل دیدگاه، ارزش ها، هنجارها، سیستم ها، نمادها، زبان، مفروضات، باورها و عادات می شود.

در متن ذیل چند تعریف کوتاه از فرهنگ سازمانی ارائه می شود تا هرچه بیشتر مفهوم دقیق تری از این پدیده ذهنی و ناملموس دریافت گردد. پس از آن سایر مؤلفه های اداره به آسانی قابل درک می شوند:

۱. یک سلسله ارزش ها و باورمندی های مشخص و مشترک به گونه قوی و گسترده میان افراد اداره به نام فرهنگ سازمانی وجود دارد.

۲. فرهنگ سازمانی یک نظام اعتقادی و ارتباطی مشترک بین افراد اداره است.

۳. فرهنگ سازمانی در اصل باورمندی های مشترک و فرایندهای نظام یافته از روابط متقابل افراد برای دست یافتن به هدف های معین اداره است.

۴. فرهنگ سازمانی به باورمندی مشترک برای انجام کارهای مشخص گفته می شود.

۵. برنامه ریزی های جمعی که تحت تأثیر ذهنیت حاکم اداره طراحی می گردد، ناشی از فرهنگ سازمانی می شود.

۶. فرهنگ سازمانی برداشت های جمعی و مشترک ذهنی نسبت به برخی پدیده هاست.

۷. مجموعه ای از باورهای

مشترک و دایم که از طریق ابزارهای متنوع و نمادین از سوی رهبری ارشد به افراد منتقل می شوند و در زندگی آنان ایجاد معنی و مفهوم می کنند، فرهنگ سازمانی است.

۸. وجود یک سلسله نمادها، تشریفات و اسطوره ها جهت انتقال ارزشها و باورهای مشخص و اساسی به کارکنان، فرهنگ سازمانی گفته می شود.

۹. یک سلسله ارزش های مشترک، مسلط و همبسته با مفاهیم نمادینی چون: داستان ها، اسطوره ها، تکیه کلامها و ضرب المثل ها در قالب فرهنگ سازمانی به افراد منتقل می شوند.

۱۰. الگویی از فرضیات اساسی که مدیریت ارشد، ابداع یا ارایه می دهد تا افراد بیاموزند و به رویت آن از عهده مسایلی نظیر: انطباق پذیری با شرایط خارجی و یک پارچگی داخلی اداره بیرون آیند، فرهنگ سازمانی است.

مزایای اداره پویا

۱. پیشبرد سریع امور کاری اداره به سمت اهداف از پیش تعیین شده.

۲. خدمت رسانی بهتر، کاهش هزینه ها و استحکام اداره.

۳. کسب ارزش در قبال سرمایه گذاری در زمینه تکنالوژی معلوماتی.

۴. افزایش رضایت خاطر کارکنان.

۵. تقویت و بهبود توانایی اداره در تغییر پروسه های کاری.

۶. پاسخگویی مناسب و به موقع به تغییرات پیش آمده محلی و جهانی.

۷. انکشاف مهارت های کارکنان.

۸. انکشاف و بروزرسانی ساختارهای تشکیلاتی، مقرر ها، طرز العمل ها و پروسه های کاری.

۹. افزایش کارایی اداره برای پیشگیری از مصارف اضافی و کاهش هزینه ها.

عوامل مهم موفقیت اداره پویا

۱. از تکنالوژی جدید و ابزارهای مربوطه جهت ایجاد سرعت در کارها و افزایش کیفیت و کمیت محصولات اداره استفاده می گردد.

۲. از ابزارهای بروزشده جهت پیش بینی نیازهای مشتریان استفاده به

عمل می آید.

۳. از تکنالوژی و افراد مسلکی و با انگیزه جهت حرکت چرخه مثبت تولید و خلاقیت استفاده می شود تا در عرصه رقابت پیشتازی حاصل گردد.

۴. از ابزارهای مناسب برای ایجاد زیر ساخت های مناسب استفاده می شود.

۵. از نرم افزارهای جدید و بروزشده بهره برده می شود.

۶. به نیازهای مشتریان با تولیدات مناسب پاسخگویی به موقع صورت می گیرد.

۷. لایحه وظایف کارکنان، ساختارهای تشکیلاتی، زیرساخت های اداره نظیر: قوانین، مقرر ها، طرز العمل ها و فرایندهای کاری مطابق ضرورت و شرایط جدید ترتیب و بروز می گردند.

نتیجه گیری

سازمان ها جهت رفع نیازمندی های خود، باید شناخت دقیق از تغییرات و تحولات محیطی و جهانی داشته باشند تا بتوانند مناسب ترین استراتژی ها و پلان ها را ترتیب دهند. یک تن از دانشمندان می گوید که سازمان های آینده نگر باید قابلیت و ویژگی هایی چون: پویایی، انعطاف پذیری، نوآوری و یادگیری را دارا باشند.

موفقیت یک اداره بستگی به پویایی آن دارد. برای پویایی باید همواره تغییرپذیر بود. زیرا اداره ای موفق است که سرعت تغییرات و برنامه های آن یک قدم پیشتر از تحولات باشد. یعنی ابتکار عمل را به دست داشته و مجبور به حرکت دنباله روی به خواست دیگران نباشد. اداره های آینده نگر و مدرن از ثبات گریزانند و همواره به نوسازی، نوآوری، یادگیری و نواندیشی می اندیشند.

ماباید از راهکارها و تجارب سازمان های پویا هرچه بیشتر بیاموزیم و به عنوان یک اداره اسوه و نمونه آن را سرمشق قرار داده و از دانش و داشته های آن در جهت بهبود اداره خود بهره سالم ببریم.

بودجه

بودجه سندی است شامل مجموع مصارف دولت و به همان پولی گفته

می شود که مراحل قانونی را طی و به مدت یک سال به تصویب قوه مقننه رسیده باشد. هیچ دولتی بدون داشتن بودجه ملی نمی تواند دست به فعالیت اقتصادی، عمرانی، اداری و.. بزند.

بودجه ملی

یک وسیله برای تطبیق پالیسی ها و اولویت های دولت است که عواید و مصارف پیشبینی شده ادارات دولتی را در جریان یک سال مالی دربرمی گیرد. در افغانستان بودجه ملی شامل دو بخش: بودجه عادی و بودجه انکشافی می شود. مطابق به ماده ۹۷ و ۹۸ قانون اساسی، حکومت هر سال سند بودجه را تهیه و برای کسب نظریات و پیشنهادهای نمایندگان مردم به پارلمان می فرستد. داشتن یک بودجه شفاف و متوازن زاده بحث ها و تبادل نظریات مسوولان بخش های کاری ادارات است.

کارشناسان بودجه به این باور اند، به هر اندازه ای که بودجه ملی از سوی مسوولان نقد و بررسی گردد، به همان پیمانه بودجه شفاف و متوازن تهیه می گردد.

بودجه عادی

برای مصارف عادی ادارات به مصرف می رسد؛ مانند: امتیازات و تنخواه (دستمزد) کارکنان دولتی و هزینه های امور کاری وزارتخانه ها.

بودجه انکشافی

برای پروژه های انکشافی که توسط حکومت طرح و تطبیق می گردد به مصرف می رسد و شامل دو بخش اختیاری و غیراختیاری است. در افغانستان هر نوع کمک که خارج از بودجه ملی مصرف گردد، به حیث بودجه انکشافی محسوب می گردد.

بودجه اختیاری

پول آن نزد حکومت موجود می باشد و حکومت در مورد تصمیم می گیرد که آن را در کجا و کی به مصرف برساند.

بودجه غیراختیاری

پولش نزد حکومت نیست و بیشتر در اختیار تمویل کنندگان می باشد و مصارف آن مشروط به نظر آنان است.

اصول بودجه

بودجه دارای دوازده اصل است که به طور معمول در تهیه بودجه سالانه در نظر گرفته می شوند:

۱. اصل سالانه بودن بودجه
۲. اصل تعادل
۳. اصل وحدت
۴. اصل کاملیت یا جامعیت
۵. اصل شاملیت یا تفصیل
۶. اصل تخصیص و عدم تخصیص
۷. اصل انعطاف پذیری
۸. اصل تحدیدی بودن هزینه ها
۹. اصل تخمینی بودن درآمدها
۱۰. اصل تنظیم بودجه بر مبنای عملیات
۱۱. اصل تقدم درآمد بر مخارج
۱۲. اصل تفکیک هزینه های مستمر از غیر مستمر.

مراحل بودجه

هر کشوری که از نظام پارلمانی پیروی می شود بودجه آن با اندک تفاوتی از چهار مرحله جداگانه عبور می نماید که مجموع این چهار مرحله را، مراحل بودجه می نامند و به ترتیب عبارتند از:

۱. مرحله تهیه و تنظیم و پیشنهاد بودجه
۲. مرحله تصویب بودجه
۳. مرحله اجرای بودجه
۴. مرحله نظارت بر بودجه.

پلان

فرایندی برای رسیدن به هدف است. پلان مهم ترین، کلیدی ترین و آسان ترین سند برای رشد، انکشاف و دستیابی به اهداف موردنظر است. پلان می تواند نقش مهمی در کاهش اشتباهات یا تشخیص فرصت های پنهانی داشته باشد.

پلان به پیش بینی و ساختن آینده بهتر اداره کمک می کند. پلان پلی بین وضعیت موجود و آینده مطلوب است. پلان اندیشیدن بیشتر از اکنون و به آینده نگرستن است. پلان تعیین کننده هدف، یابنده مسیر حرکت و وصول به آنهاست. پلان تصمیم گیری است در مورد این که چه کارهایی باید انجام گیرد و کدام کارهایی نشود.

پلان تجسم و طراحی وضعیت مطلوب در آینده و یافتن و ساختن راه ها و

وسایل رسیدن به آن رافراهم می سازد. پلان طراحی، عملیاتی است که می خواهد موضوعی را بر مبنای شیوه های ازپیش تعریف شده، تغییر دهد.

پلان، یک رویداد منحصر به فرد نیست که دارای یک ابتداء و انتهای مشخص باشد، بلکه یک فرایند مستمر، دایمی و منعکس کننده تغییرات و رسیدن به اهداف است.

در ادارات پیچیده امروزی، بدون پلان های دقیق، امکان ادامه حیات نیست. پلان، مستلزم آگاهی از فرصت ها و تهدیدهای آینده و پیش بینی شیوه مواجهه با آنهاست.

پلان فرایند تحلیل و تفکر است که راه را برای رسیدن به هدف نزدیک می سازد. پلان واژه انگلیسی است در زبان فارسی دری با واژه برنامه ترجمه شده است. پلان طرح قبلی است برای رسیدن به هدف مورد نظر به شکل منظم و سامانمند (سیستماتیک).

پلان طرح و یا دید قبلی و پیشبینی شده است، جهت انجام فعالیت های اساسی سازمان و رسیدن به هدف مشخص و معین با کمترین هزینه و زودترین زمان ممکن.

در پلان گذاری ها اهداف، وظایف، منابع مالی، منابع بشری، ابزار، زمان، تطبیق و ارزیابی در نظر گرفته می شود. باید افزود که برای انجام هر کاری باید یک پلان مشخص و علیحده وجود داشته باشد.

از آن جمله طرح پلان برای اداره و تهیه پلان کار برای هر کارکن اداره است. پلان کار، برنامه ریزی فعالیت های کارکنان، خدمات ملکی به اساس لایحه وظایف جهت حصول دست آوردهای متوقعه است.

رویه هم رفته، پلان های کاری سازمان به صورت عموم به دو دسته تقسیم بندی می شود:

۱. پلان استراتژیک (Strategic Plan)
۲. پلان عملیاتی (Action Plan)

پلان استراتژیک

پلان استراتژیک یک فعالیت مدیریتی است که برای تعیین امور مختلف اداره استفاده می شود. این امور عبارتند از: تعیین اولویت‌ها، تمرکز بر منابع و انرژی، اطمینان یافتن از این که آیا کارکنان در جهت اهداف اداره حرکت می کنند؟

تعیین توافقتنامه ای پیرامون نتایج ورودی ها و خروجی ها، و ارزیابی و تنظیم حرکت سازمان در مناسب ترین جهت ممکن و تطابق یافتن با تغییرات محیطی.

پلان استراتژیک یک تلاش منظم و مستمر است که زیرساخت‌های تصمیم گیری و اجراات را در اداره شکل می دهد.

این تلاش ها سبب می شوند تا مشخص گردد که اداره چگونه؟ چه چیزی را؟ چرا؟ برای چه کسی ارایه می کند؟

پلان استراتژیک به موفقیت بلندمدت سازمان توجه دارد و فاصله زمانی طویل المدت داشته، برای بیشتر از سه سال دیزاین می گردد و دارای اهداف بیشتر و وسیعتر است.

بنابراین تمرکز آن بیشتر بر آینده است. پلان استراتژیک سندی است که در آن فعالیت‌های مورد نیاز جهت رسیدن به اهداف اداره و سایر عناصر حیاتی مرتبط به آن مشخص می شوند.

پلان استراتژیک نقشه راهیست که نشان می دهد. اداره باید چه مسیری را طی کند تا به اهداف بلندمدت

خود برسد. این سند می تواند از یک صفحه تا یک کتابچه جامع باشد که اندازه و حجم آن به بزرگی اداره و پیچیدگی های محیطی آن بستگی دارد.

پلان عملیاتی

پلان عملیاتی و تدارکاتی یک نقشه راهست که اقدامات لازم را برای رسیدن به اهداف سازمانی به صورت کامل و جامع ترسیم می نماید. این

یک پلان کوتاه مدت بوده و به طور معمول برای یک سال طرح می شود. در مورد که؟ کی؟ کدام فعالیت را اجراء می کند؟ معلومات نمی دهد.

در پلان عملیاتی یک طرح دقیق به صورت گام به گام ترتیب یافته که اداره را برای رسیدن به سمت اهداف موردنظر هدایت می نماید.

این اقدامات، پایه های اصلی و بنیان کسب و کار را تقویت بخشیده و موجب استحکام عملیات کاری در تولید می شود.

هنگام تدوین پلان های عملیاتی، نیازمندی ها و محدودیت های اداره به طور کامل شناسایی شده و وظایف تمامی اعضای تیم به صورت مشخص شرح و تدابیر لازم برای اجرایی شدن آن ها در نظر گرفته می شود. پلان عملیاتی ابزار دقیق کاری است که استراتژی اداره را برای رسیدن به هدف، مشخص می نماید.

جزئیات در نظر گرفته شده در پلان، ماموریت اداره را برای رسیدن به دیدگاه مورد نظر کمک می کند.

برای پلان عملیاتی نخست اهداف و وظایف اعضای تیم مشخص می گردد، سپس اعضای تیم در روند برنامه ریزی مشارکت داده شده و گزینه های لازم را تجزیه و تحلیل می نمایند. هرگونه ابهام زدایی در اجرای پلان های عملیاتی از اولویت ها به شمار می رود و در نهایت پرداختن به جزئیات و کلیات پلان می تواند اطمینان اداره را برای رسیدن به موفقیت، تضمین نماید.

کارهای پلان شده تا حد زیادی از اتلاف هزینه ها و زمان می کاهد و انگیزه کاری را برای رسیدن به اهداف اداره تقویت می نماید.

برای بهره مندی بهتر از پلان های عملیاتی، باید مدیریت بحران یا آسیب پذیری در اداره ایجاد شود و تمامی فرصت ها و تهدیدها احتمالی شناسایی گردند. ارزیابی این عناصر موجب بهبود کارایی و شناسایی فکتورهای مثبت و منفی در کار می شود.

اجرای پلان عملیاتی

برای تطبیق یک پلان عملیاتی، یکسلسله فعالیت های اساسی وجود دارد که در متن ذیل به برخی از آن ها به طور فشرده اشاره می رود. این فعالیت ها می توانند در راستای تحقق پلان عملیاتی ممد واقع گردند:

۱. برای ارایه و اجرای یک پلان عملیاتی خوب نیاز است تا پیش از همه تمام اعضای تیم شناخت دقیق از چگونگی پلان عملیاتی داشته و مسئولیت های خویش را در قبال اجرای آن به صورت درست بدانند و نسبت به تحقق آن پابند و متعهد باشند.

۲. یک نفر باید به عنوان مدیر مسوول و پاسخگوی پلان عملیاتی باشد و اقدامات مناسب را برای اجرای آن تنظیم نماید.

۳. برای انجام ماموریت اداره و اجرای پلان یک نفر کمک کننده یا معاون لازم است.

۴. هر بخش پلان باید یک فرد مسوول داشته باشد.

۵. مراحل عملیاتی باید خالی از ابهام بوده و به روشنی بیانگر ایده ها و افکار موجود باشد.

۶. آگاه دهی افراد اداره از مشخصات پلان و ایجاد حلقه های ارتباطی مناسب میان پلان ها و افراد اداره مهم و ضروری است.

این امر باعث ایجاد هماهنگی در اجراات کاری و ارتباطات سازمانی خواهد شد.

۷. هر مرحله پلان باید معیاری برای تعیین بودجه داشته باشد.

۸. تاریخ گام به گام اجرای پلان عملیاتی برای رسیدن به هدف موردنظر، نیاز است.

۹. تاریخ تکمیل پروژه باید به روشنی ذکر گردد.

وژل شوي انسان ته

شهيد ويل څه حکم لري؟

دا استاد محسن حنيف لیکنه

عنوان کي ښه واضح کېږي.

دويم شرعي دلائل:

په دې هکله مختلف شرعي دلائل شته:

أول هغه آيتونه چې د حق په لاره کي مظلومو وژل شويو عامو خلکو ته قرآن کریم وژل شوي ويلي دي، د شهيد توري يې نه دي ورسره کارولي: الله پاک ويلي دي:

﴿وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾
الاسراء: ۳۳

ترجمه: هغه څوک ناحقه مه وژئ چې الله يې وژل حرام کړي دي. څوک چې په مظلومانه ډول ووژل شي د هغه وارث ته مې واک ورکړی دی، نو (د قاتل) په وژنه کې دي له تېرې نه کوي. بې شکه له ده سره مرسته کېږي.

﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾
آل عمران: ۱۶۹

ترجمه: د الله په لاره کې وژل شوي کسان مړه مه گڼه، بلکې هغه د خپل څښتن په خوا کې ژوندي دي روزي ورکول کېږي.

دلته الله پاک له هغو کسانو سره هم د شهيد

توري کارول حتمي او لازمي نه دي

گرځولي چې په عمومي ډول يې د هغوی

په هکله د جنت زېري ورکړی دی. نو دغه

آيت ښيي چې د الله په لاره کې د وژل

شويو کسانو سره هم د شهيد توري

کارول لازم او ضروري نه دي.

دويم هغه آيتونه چې د پېغمبرانو عليه السلام

په هکله يې هم د وژل شويو توري

کارولي دي، د شهيدانو توري يې نه دي

کارولي: قرآن کریم ډېر ځايونه د

پېغمبرانو عليه السلام قاتلین غندلي او د هغوی

ظلم يې د پېغمبرانو په هکله بيان کړی

خوا يې شرعي دليل پخلى کوي، نو لومړی بايد عقلي دليل ياد شي، ورپسې شرعي مفصل دليل يې د پخلي په توگه ياد شي. عقلي دليل په دې هکله دا دی چې زموږ په خلکو کي دا خبره د جنجال سبب جوړېږي که يو څوک د بل چا د خپلوانو څوک ياد کړي چې فلانی څه ډول، کله د چا له لوري ووژل شو؟ فوراً مقابل لوری غبرگون ښيي چې تاسو ولي زموږ مړی شهيد نه گڼئ؟ آيا دا خراب مرگی له نړۍ څخه تللی چې تاسو شهيد نه ورته وايست؟ يو وخت مي زموږ په ټولنه کي د يوه مشهوره سړي بيان په ويډيو کي وليد د يو بل چا په وژل تلين کي رغېدی، ډېر ټينگار يې داو و چې ټول خلک مجبوره کړي چې نوموړي شخص ته به شهيد وايي او که څوک شهيد نه ورته وايي هغه کافر دی.

اوس که پوښتنه ورڅخه وشي چې د دغې دعوي د اثبات لپاره کوم دليل شته؟ نو څه دليل به وړاندي کړي؟ که هرڅومره له علمي پلوه تکړه انسان وي داسي دليل نه شي پيدا کولای چې که نن څوک فلانی شهيد ونه گڼي، کافر دی؛ ځکه د قرآن د نزول وروسته به د چا په هکله څوک داسي قطعي الثبوت او قطعي الدلالة دليل (قرآن يا متواتر حديث) پيدا کړي چې وايي: فلانی ولد فلانی شهيد دی؟ له دغه ډول قطعي دليل پرته پر چا د کافر حکم کول هم بې دليل تکفير دی چې خپله حکم کوونکي ته ډېر خطرناک دی؛ ځکه په شريعت کي د حرام اثبات چې تر کفر تېر حکم دی، هم قطعي الثبوت او قطعي الدلالة دليل ته اړتيا لري. د کفر حکم کول خو بيخي څرگند او قطعي شرعي دليل ته اړتيا لري. نو دغه ډول انسانان د کوم آيت يا حديث پر بنسټ خلکو ته کافروايي په دې چې د دوی د خوښي سړي ته يې شهيد نه دی ویلی؟ د دغې خبرې رد په راتلونکي

قدرمنو لوستونکو! تاسو ته معلومه ده چې زموږ په ټولنه کې له ډېره وخته له يوې خوا د يرغلگرو پر ضد جهادونه شوي دي، له بلې خوا خپلمنځي جگړې شوي دي. په دې خاطر زموږ په ټولنه کي د شهيد الفاظ ډېر کارول شوي دي او افراط په کې شوی دی آن تردې چې په بمبارونو کي وژل شوي حيواناتو ته هم شهيدان ويل شوي دي، بلکې تر اوسه دا هم يو دود جوړ شوی چې کله جومات بيا رغوي او زور دېوال يې ړنگوي، دغه ړنگول شوی جومات هم شهيد بولي او وايي: جومات مو شهيد کړ. په وژل شويو انسانانو کي خو هره ډله خپل خلک شهيدان گڼي او جندي ورباندې خړوي. که وس ولري نو ودانۍ هم ورباندې جوړوي تر څو خلکو ته وښيي چې دا لوی شهيد يا لوی شخصيت دی. زه اوس په دغه ليکنه کي دا نه څېرم چې د کومي ډلې مړي شهيدان دي او د کومي ډلې مړي شهيدان نه دي؟ ځکه په دغه ډول پرېکړو الله نه يو مکلف کړي په دغه ليکنه کي زه دا غواړم چې وژل شوی انسان که هرڅه هم په واقعي ډول د الله په لاره کي وژل شوی وي، د شهيد صفت ورسره يادول ضروري او لازمي نه دي، البته په هغه ځايونو کي په يقيني ډول کارول کېدای شي چې په وحې (قرآن او متواتر نبوي سنت) ثابت وي. د ثابتو مواردو پرته يوازې د ښه گمان په توگه د جواز په کچه کارول کېدای شي، خو هغه ډول يې د لازمولو حق څوک نه لري چې زموږ د ټولني ډېره برخه يې نن په قطعي ډول حتمي گڼي. د دغې خبرې لپاره شرعي او عقلي دلائل شته.

لومړی عقلي دليل يا سيمه ييزه اړتيا:

په تفصيل کي مو عقلي دليل مخکې راوړ؛ ځکه عقلي دليل دلته له يوې خوا لنډ دی او له بلې

دي؛ په دې اړه الله پاک ويلي دي:
﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾
 آل عمران: ۲۱

ترجمه: بې شکه هغه کسان چې د الله له آيتونو انکار کوي، پېغمبران په ناحقه وژني دا رنگه د عامي انساني ټولني هغه خلک هم وژني چې په عدل او انصاف امرکوي، دغه ډول کسانو ته د دردوونکي عذاب خبر ورکړه.

دلته وينو چې د پېغمبرانو ﷺ په هکله هم د قتل توري کارول شوي دي. دغه ډول آيتونه چې د پېغمبرانو ﷺ د مظلومانه وژل کېدو بيان کوي، د قرآن کریم په نورو ځايونو کې هم راغلي دي. ^۱

دلته وينو چې په دغه ډول قطعي مواردو کې هم د شهيد توري کارول حتمي او لازمي نه دي گرځول شوي. په حديثو کې هم دغه ډول استعمال وینو:

عَنْ شَقِيقٍ عَنْ خُبَابِ بْنِ الْأَرْتِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: هَاجَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبْتَعِي وَجْهَ اللَّهِ، فَوَجِبَ أَجْرُنَا عَلَى اللَّهِ، وَمِنَّا مَنْ مَضَى، أَوْ ذَهَبَ، لَمْ يَأْكُلْ مِنْ أَجْرِهِ شَيْئًا، كَانَ مِنْهُمْ مُضْعَبٌ بِنِ عُمَيْرٍ، قِيلَ يَوْمَ أُحُدٍ، لَمْ يَتْرُكْ إِلَّا نَمْرَةً. ^۲

ترجمه: شقيق د خباب ﷺ څخه نقلوي وايي: موږ د پېغمبر ﷺ سره په داسې حال کې هجرت وکړ چې د الله رضا مو غوښتله، نور زموږ اجر الله ثابت کړ، زموږ ځيني خلک ولاړل او د خپل اجر هېڅه برخه يې (دې دنيا کې) ونه خوړله، له دغو خلکو څخه مصعب بن عمير وو. د اُحُد په ورځ ووژل شول له يوې شړۍ پرته نوره هېڅه شتمني يې پاته نه شوه.

حتی د جگړې د مورال په مواردو کې هم دغسې توري کارول شوي دي؛ د خديبي د سولي په اړه سهل بن خنيف ﷺ وايي: فَجَاءَ غَمَرٌ فَقَالَ: أَلَسْنَا عَلَى الْحَقِّ وَهُمْ عَلَى الْبَاطِلِ؟ أَلَيْسَ قَتْلَانَا فِي الْجَنَّةِ، وَقَتْلَاهُمْ فِي النَّارِ؟ قَالَ: «بَلَى» قَالَ: فَفِيمَ تُعْطِي الدِّيْنَةَ فِي دِينِنَا وَتَرْجِعُ، وَلَكِنَّا يَحْكُمُ اللَّهُ بَيْنَنَا، فَقَالَ: «يَا ابْنَ الْخَطَابِ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ وَلَنْ يُضَيِّعَنِي اللَّهُ أَبَدًا». ^۳

ترجمه: عمر ﷺ راغلی وې ويل: آيا موږ پر حق نه يو او زموږ دښمنان پر

باطل نه دي؟ پېغمبر ﷺ ورته وويل: ولي نه. بيا عمر ﷺ وويل: آيا زموږ وژل شوي جنتيان نه دي او د دوی وژل شوي دوزخيان نه دي؟ پېغمبر ﷺ وويل: ولي نه؟ عمر ﷺ وويل: نو موږ ولي د دوی په وړاندې له دين سره دغه ټيټ والی؟

پېغمبر ﷺ ورته وويل: زه د الله پېغمبر يم، الله هېڅکله ما نه ضائع کوي. (اندېښنه مه کوه).

په شريعت کې د شهيد الفاظ کارول شوي هم دي، خو موارد يې په راتلونکي ډول دي:

يو په عمومي ډول د شهيدانو ستاينه چې اشخاص يې تعين شوي نه وي؛ لکه دا آيت چې وايي: **﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا﴾**
 النساء: ۶۹

ترجمه: څوک چې د الله او پېغمبر حکم ومنې، نو هغوی له هغو خلکو سره ملګري دي چې الله انعام ورباندي کړی دی چې هغه پېغمبران، ډېر رېښتيني، شهيدان او نور نيکان دي او دا ښه ملګري دي.

دلته د شهيدانو عمومي ستاينه شوې ده او غوره ملګري بلل شوي دي. داسې عمومي په وصف ستاينه له وحې پرته امتيان هم کولای شي.

دويم داسې چې د ځانګړو اشخاصو په هکله حکم شوی وي؛ لکه دغه آيت چې په احد کې د وژل شويو خلکو په هکله وايي:

﴿إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ، وَذَلِكَ الْأَيَّامُ نَدَاؤُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾
 آل عمران: ۱۴۰

ترجمه: که تاسو ته ټپونه او دردونه رسېږي، نو ستاسو مقابل قوم ته هم دغه ډول ټپونه او دردونه رسېدلي دي او دا ورځې د خلکو تر منځ سره اړو او دا په دې خاطر چې الله تعالی هغه خلک معلوم (څرګند) کړي او ستاسو له منځه شهيدان انتخاب کړي او الله تعالی ظالمان نه خوښوي.

دلته د شهيدانو په اړه دوه تفسيره ياد شوي دي: يودا چې د الله په لاره کې وژل کېدو ته الله تعالی څوک غوره کړي او بل تفسير دا چې ستاسو له منځه داسې خلک غوره کړي چې د حق په ډګر کې د کلک پاته کېدو په وجه د نورو خلکو په هکله د شاهدي ورکولو وړتيا ولري. ^۴

بل مثال يې هغه حديث دی چې انس ﷺ وايي: پېغمبر ﷺ دا دغره ته پورته شو په داسې حال کې چې ابوبکر، عمر او عثمان ﷺ ورسره ملګري ول،

غورلږ زېږېدی، پېغمبر ﷺ غره په خپله پښه وواهه وې ويل: «اَنْتُمْ اُخِذْتُمْ فَمَا عَلَيْكَ اِلَّا نَبِيٌّ، اَوْ صَدِيقٌ، اَوْ شَهِيدَانِ» ^۵

ترجمه: اې احده! پر خپل ځای ټينګ شه، پر تا د پاسه يا پېغمبر دی يا صديق دی او يا هم دوه شهيدان دي.

دا څرګنده خبره ده چې ترمړينې مخکې د يو چا په هکله د شهادت وړاندوينه د وحې پرته نه شي کېدای، نو دا ډول شخص ته شهيد ويل صرف د وحې پر بنسټ کېدای شي چې د الله ﷻ او پېغمبر ﷺ پرته يې بل څوک نه شي کولای.

امام بخاري ﷺ په «كتاب الجهاد» کې وايي: **بَابُ لَا يَقُولُ فَلَانٌ شَهِيدٌ.**

ترجمه: دغه باب د دې خبرې په بيان کې دی چې سړی به داسې نه وايي چې فلانی شهيد دی.

علامه بدر الدين عيني د دغه عنوان په شرح کې وايي: «يعني: على سبيل القطع، إلا فيما ورد به الوحي». ^۶

ترجمه: مطلب يې دا دی چې په قطعي «پرېکنده» ډول به د کوم شخص په هکله شهيد نه وايي له هغه پرته چې په هکله يې وحې «د الله فيصله» راغلې وي.

دا رنگه حافظ ابن حجر ﷺ هم ويلي دي: **أَيُّ عَلَى سَبِيلِ الْقَطْعِ بِذَلِكَ إِلَّا إِنْ كَانَ بِالْوَحْيِ.** ^۷

ترجمه: يعنې شخص ته د شهيد ويلو په هکله به له وحې پرته پرېکړه نه کوي.

امام بخاري ﷺ تر ياد شوي عنوان لاندې وروسته دغه دوه حديثونه راوړي دي چې فرمايي:

۱- **قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِهِ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِهِ».**

ترجمه: ابوهريره وايي: پېغمبر ﷺ ويلي: الله په هغه چا ښه خبر دی چې د ده په لاره کې جهاد کوي او الله په هغه چا هم ښه خبر دی چې د ده په لاره کې ټپي کېږي.

۲- **عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ التَّقَى هُوَ وَالْمُشْرُكُونَ، فَاقْتُلُوا، فَلَمَّا مَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى عَسْكَرِهِ، وَ مَالَ الْآخَرُونَ إِلَى عَسْكَرِهِمْ، وَ فِي أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَجُلٌ، لَا يَدْعُ لَهُمْ شَاذَةً وَ لَا فَاذَةً إِلَّا اتَّبَعَهَا يَضْرِبُهَا بِسَيْفِهِ، فَقَالَ: مَا أَجْزَأُ مِنَّا الْيَوْمَ أَحَدُكُمَا أَجْزَأُ فَلَانٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَمَّا إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ»، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: أَنَا صَاحِبُهُ، قَالَ: فَخَرَجَ مَعَهُ كُلَّمَا وَقَفَ وَقَفَ مَعَهُ، وَ**

إِذَا أَسْرَعَ أَسْرَعَ مَعَهُ، قَالَ: فَجَرَحَ الرَّجُلُ جُرْحًا شَدِيدًا، فَاسْتَعَجَلَ الْمَوْتُ، فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِهِ بِالْأَرْضِ، وَ ذُبَابُهُ بَيْنَ تَدْبِيهِ، ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَى سَيْفِهِ، فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَخَرَجَ الرَّجُلُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ، قَالَ:

« وَمَا ذَاكَ؟ » قَالَ: الرَّجُلُ الَّذِي ذَكَرْتُ أَنَا أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، فَأَعْظَمَ النَّاسُ ذَلِكَ، فَقُلْتُ: أَنَا لَكُمْ بِهِ، فَخَرَجْتُ فِي طَلَبِهِ، ثُمَّ جَرَحَ جُرْحًا شَدِيدًا، فَاسْتَعَجَلَ الْمَوْتُ، فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِهِ فِي الْأَرْضِ وَ ذُبَابُهُ بَيْنَ تَدْبِيهِ ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَيْهِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ: « إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ، وَ هُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ النَّارِ، فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ، وَ هُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ. »^(٨)

سهل بن سعد رضي الله عنه نقلوي جي پېغمبر ﷺ او مشركان سره مخ شول نو جگړه يې سره وکړه. کله جي پېغمبر ﷺ د خپل فوج استوگنځي ته ور وگرځېد او هغه نور خلک د خپل فوج استوگنځي ته ور وگرځېدل او د پېغمبر ﷺ په اصحابو کي يو داسي سړی وو جي نه يې د مشرکانو د لښکر پياده او نه يې سواره څوک پرېښودل او نه يې د خپل لښکره پاتې څوک پرېښودل مگر دا جي خپله ورسې ته او په خپله توره به يې وهل. نو صحابه و وويل: نن زموږ هيچا داسي کافي عمليات ونکړه لکه فلاني جي وکړه.

پېغمبر ﷺ وويل: خبر شئ! دغه سړی دوزخي دی. دا وخت په خلکو يو سړي وويل: زه ورسره کېږم (جي دا سړی څه کوي او پايله يې څه کېږي؟) دی وايي: هغه سړی ورسره ووت، هر چېرې جي به ودرېدی، دی به هم ورسره ودرېدی. جي کله به گرندی شو، دی به هم ورسره گرندی شو. دی وايي: هغه سړی سخت ټپي شو، نو مرگ ته يې تلوار وکړ، د خپلي توري لاستی يې پر مخکته او هغه تېره دم يې د خپلو تيو په منځ کي کېښودى، بيا يې ځان له پاسه ورباندي واچوی او ځان وژنه يې وکړه. نو هغه (ورسره وتلى) سړی د پېغمبر ﷺ خوا ته را ووت ويل: زه شاهدي ورکوم جي ته د الله پېغمبر يې، پېغمبر ﷺ ورته وويل: دا خبره دي په څه وجه ياده کړه؟ ده وويل: هغه سړی جي تا اوس دوزخي وباله بيا خلکو دا ډېره عجيبه خبره وگڼله، ما ورته وويل: زه يې معلومات درته کوم. نو د دغه

سړي په لټه کي ووتلم، بيا دی سخت ټپي شو، مرگ ته يې تلوار وکړ. د خپلي توري لاستی يې پر مخکته او هغه تېره دم يې د خپلو تيو په منځ کي کېښودى، بيا يې ځان له پاسه ورباندي واچوی او ځان وژنه يې وکړه. نو په دا وخت کي پېغمبر ﷺ وويل: يو سړی به يقيناً په هغه ډگر کي د جنتيانو عمل کوي جي خلکو ته ښکاري په داسي حال کي جي دی به دوزخي وي. او يو سړی به يقيناً په هغه ډگر کي د دوزخيانو عمل کوي جي خلکو ته ښکاري په داسي حال کي جي دی به جنتي وي.

د دغه حديث په شرح کي علامه بدر الدين عيني رحمته الله عليه ويلي دي:

مطابقته للترجمة من حيث إن الصحابة لما شهدوا برجحان هذا الرجل في أمر الجهاد كانوا يقولون: إنه شهيد لو قتل، ثم لما ظهر منه أنه لم يقاتل لله و أنه قتل نفسه، علم أنه لا يطلق على كل مقتول في الجهاد أنه شهيد قطعاً، لاحتمال أن يكون مثل هذا، وإن كان يعطي له حكم الشهداء في الأحكام الظاهرة. ^(٩)

د دې حديث مطابقته د ترجمة الباب «عنوان» سره په دې کي دی جي صحابه کرامو کله د جهاد په هکله د دغه سړي وزميني وليدله ويل يې: دی که ووژل شي، نو خامخا به شهيد وي، خو وروسته د هغه څخه دا څرگنده شوه جي هغه جگړه د الله لپاره نه کوله او ځان يې وواژه، نو دا معلومه شوه جي په جهاد کي هر وژل شوي ته يقيني شهيد نه ويل کېږي؛ ځکه احتمال لري جي هغه دي هم دغه ته ورته وي که څه هم په ظاهري احکامو کي د شهيد حکم ورکول کېږي.

د شهيد الفاظ کارول د گمان په کچه که څه هم جواز لري، ليکن که د قتل توري ورته وکارول شي هغه هيڅ مشکل نه لري؛ ځکه دا عام توري دي جي دواړو خواوو ته کارېږي: الله پاک ويلي دي:

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَشْرَكُوا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِمْ حَقًّا فِي التَّوْبَةِ وَالْإِنجِيلِ وَالْفُرْقَانِ﴾^(١١)

ترجمه: بې شکه الله د مؤمنانو څخه د هغوی ځانونه او مالونه د دې په مقابل کې رانيولي دي جي دوی ته جنت ورکوي، دوی د

الله په لاره کي جنگېږي، نو دوی هم (خپل مقابل) وژني او هم خپله دوی وژل کېږي. دا په تورات، انجيل او قرآن کي پر الله حقه وعده ده.

دلته گورو جي قتل «وژل» د حق او باطل پلويانو دواړو ته کارول شوی دی.

د بحث لنډيز:

د امام بخاري عنوان خو ظاهرًا دا ښي جي معين شخص ته دي څوک شهيد نه وايي.

د حديثو شارحينو توضيح داسي کړې ده جي دا منع په هغه صورت کي ده جي څوک پرېکنده يقيني حکم د شخص په هکله له وحې پرته کوي.

نور دلالت ښي جي په عمومي ډول د شخص يا اشخاصو له تعيين پرته د شهيد ستاينه کېدای شي.

د وحې په پرېنست (د الله يا پېغمبر لخوا) معين شخص هم په قطعي ډول شهيد ويل کېدای شي.

د وحې پرته که څوک شخص ته شهيد ووايي، د نیک گمان په کچه يې صرف د جواز امکان شته.

د قتل يا وژل شوي توري د ټولو په هکله د هر ډول اشکاله خالي دي آن تردې جي د پېغمبرانو عليهم السلام په هکله هم قرآن کریم کارولي دي.

مراجع:

١. د تفصيل لپاره: سورة البقرة: ٦١، ٨٨ و آل عمران: ١١٢، ١٤٤، ١٨١، النساء: ١٥٥ و المائدة: ٧٠
٢. صحيح البخاري: ٤٠٤٧.
٣. صحيح البخاري: ٤٨٤٤.
٤. تفسير السفي = مدارك التنزيل وحقائق التأويل [١/ ٢٩٦] وتفسير أبي السعود = إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم [٢/ ٩٠].

٥. صحيح البخاري حديث نمبر: ٣٦٨٦.

٦. عمدة القاري شرح صحيح البخاري [١٨٠/ ١٤].

٧. فتح الباري لابن حجر [٦/ ٩٠].

٨. صحيح البخاري: ٢٨٩٨.

٩. عمدة القاري شرح صحيح البخاري [١٨٠/ ١٤].

په حیواناتو رحم کول

او د هغو د جنګولو څخه ځان ژغورنه

لیکوال: مولوی فرید الله ازهري

دویمه او وروستی برخه:

کټه ښکار کوونکي نه ورڅخه آخلي، او دهغه په نښه گرځول که په ډبرو وي، یا په غشو او یا په کارتوسانو او که د مثال په ډول بزکشي او یا کوساله کشي وي چې ژوندي څاروي پکې کارول کېږي.

دا رنگه د اسلام مقدس دین مونږ په تېنګه پدې مکلف ګرځوي چې په اور باندي دڅارویو، مرغانو او حشراتوله سوځولو څخه ډډه وکړو او دجسم ځینې برخې یې په اور ونه داغوه کار؛ ځکه په اور عذاب ورکول د الله پاک کاردی نه د انسان، حیوانات او یا مرغان دلویو لپاره یوله بل سره په جنګ اخته نکړو، دمرغانو هغه ځالي وړاني نکړو او ببخایه یې نکړو چېرته چې هغوی اوسي او یابجې زېږوي او دمېړیانو ځایونه له سوځولو څخه ځانونه وساتو.

د سپیانو د ساتلو حکم:

علماء د لاندنیو احادیثو په رڼاکي لیکي چې که یو څوک سې په کور کې ددې لپاره چې ښکار ورباندي وکړي، یا کرونده ورباندي ساتي، یا خپل څاروي ورباندي پیايي، یا خپل کور له غلو او دښمن څخه ورباندي ساتي یا یې دولتي ادارې ددې لپاره ساتي چې نشه یي توکي ورباندي معلوم کړي او یا غله ورباندي وپېژني بیا یې ساتل جواز لري او که دا یادي شوي اړتیاوي نه وي بیا یې ساتل مکروه او د اسلام له نظره کرکجن عمل دی او دا دساتونکي په نیت پوري اړه لري خو هغه څوک چې سې جنګوي له عمل نه یې نیت

أَوْ فِتْيَانًا تَصْبُوا دَجَاجَةً يَرْمُونَهَا فَقَالَ أَنَسٌ نَهَى النَّبِيُّ أَنْ تُصَبَّرَ الْبَهَائِمُ». ^{۱۴}

ژباړه: هشام بن زيد وايي زه او انس حکم بن ایوب ته ورغلو وې لیدو چې هلکانو او یا ځوانانو یوه چرکه نښه کړیوه چې ویشتي نو انس رضی الله عنه هغوی ته وویل: نبی صلی الله علیه و آله د دینه منع کړي چې ژوندي بهائم او حیوانات ترهغو بند او حصار کړی شي او په ویشتلو او یا په بله ذریعه مړه کړی شي.

دا رنگه بل روایت دی:

۴- «عن عبد الله بن جعفر قال مر رسول الله صلى الله عليه وسلم على أناس وهم يرمون كيشا بالنبل فكره ذلك وقال لا تمثلوا بالبهائم». ^{۱۵}

ژباړه: عبد الله بن جعفر رضی الله عنه فرمایي: چې رسول الله په یوه ډله کسانو تېرېدو وېې لېدل چې هغوی دیوه ژوندي مړ څېنې اندامونه په نښه کړي او په غشو یې ویشتل، ډېره کرکه یې وکړه او وېې فرمایل: د ژونديو څارویو اندامونه مه غوځوئ.

اسلام د څارویو او مرغانو بی ځایه زورول حرام ګرځولي دی، لکه په لوړه او تنده کې ساتل، او د هغو له شاو څخه چوکۍ جوړول یعنې ډېر وخت د هغه په شا سپور پاته کېدل، دهغه ستومانه کول او ستونزمن کار ورڅخه اخیستل او د هغه تر وس زیات دروند پېچۍ ورباندي اېښودل، یوازې دخوند اخیستلو او شوق پوره کولو په خاطر دهغوی وژل او ښکارول چې نوره

په حیواناتو تېری او ظلم جهنم ته لار برابرو لري: په دې هکله ډېر حدیث شتون لري چې د حیواناتو زورونه او تکلیفونه عذاب او جهنم ته انسان نږدې کوي څرنګه چې پدې هکله ډېر روایات شتون لري:

۱- «عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ قَالَ دَخَلَتْ امْرَأَةٌ النَّارَ فِي هِرَّةٍ رَضَتْهَا فَلَمْ تُطْعِمَهَا وَلَمْ تَدَعْهَا تَأْكُلْ مِنْ خَشَاشٍ (خَشَاشٍ - خَشَاشٍ الْأَرْضِ)». ^{۱۲}

ژباړه: ابن عمر رضی الله عنه له نبی صلی الله علیه و آله څخه روایت کوي چې فرمایلي: یوه مېرمن پدې وجه دوزخ ته داخل شوه چې خپله پشوي ترلې وه نه خوېې پخپله خواړه ورکول او نه یې دېته پرېښودله چې د ځمکې په مخ ځانته خواړه ومومي.

۲- «مَنْ مَثَلَ بِذِي الرُّوحِ، ثُمَّ لَمْ يَتُبْ مَثَلُ اللَّهِ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ حُسَيْنٌ: مَنْ مَثَلَ بِذِي رُوحٍ». ^{۱۳}

ژباړه: رسول الله وفرمایل: یوڅوک چې د کوم ژوندي ساه لرونکي غوړ، پوزه یا کوم بل اندام ورغوخ کړي او بیا ترمرګ ورباندي الله تعالی ته توبه و نه باسي الله تعالی به یې د قیامت په ورځ د هماغه څاروي غوندي اندامونه ورغوخ کړي.

د حیواناتو نښه ګرځولو څخه په اسلامي شریعت کې منع را غلي لکه په دې حدیث شریف کې:

۳- «عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ دَخَلْتُ مَعَ أَنَسٍ عَلَى الْحَكَمِ بْنِ أَبِي ثَوْبٍ فَرَأَى غُلَمَانًا

جوتنه ده اودسپيو ساتل ورته جواز نلري ځكه چي دحيواناتو او مرغانو جنگول ناروا عمل دی او كه پدې جنگولو باندي كته لاس ته راوړي او مشروط جنگول وي نو بېشكه چي په قماري داخل دی او كته ورنه اخېستل حرام كاردی.

د سپي د نه ساتلو په اړوند روايات:

«عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ مَنْ أَمْسَكَ كَلْبًا فَإِنَّهُ يَنْقُصُ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عَمَلِهِ قِبْرَاطٍ إِلَّا كَلَبَ حَرْثٍ أَوْ مَاشِيَةٍ قَالَ ابْنُ سِيرِينَ وَأَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ إِلَّا كَلَبَ غَنَمٍ أَوْ حَرْثٍ أَوْ صَيْدٍ وَقَالَ أَبُو حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ كَلَبَ صَيْدٍ أَوْ مَاشِيَةٍ»^{١٦}

ژباړه: له ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله وفرمايل: څوك چي يو سپی ساتي دده دنېكو عملو له ثواب څخه هره ورځ يو قېراط [درجه] كمېږي مگر كه دكرهني او يا د څارويو د ساتني لپاره وي، ابن سيرين او ابو صالح رضي الله عنه د أبي هريره رضي الله عنه او هغه د نبي صلي الله عليه وسلم څخه روايت كړی: مگر هغه سپی چې د رمې، كرهني او يا د ښكار لپاره وي او ابو حازم د أبي هريره او هغه د نبي صلي الله عليه وسلم څخه روايت كوي: مگر سپی د ښكار او يا كه د څارويو لپاره وي.

دارنگه بل روايت دی:

«عن أبي هريرة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من اقتنى كلبا ليس بكلب صيد ولا ماشية ولا أرض فإنه ينقص من أجره قيراطان كل يوم»^{١٧}

ژباړه: له ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله وفرمايل: څوك چي يو سپی ساتي چې نه دښكار كولو وي، نه دڅارويو او نه د كېنت د ساتلو لپاره وي الله تعالى به يې دده دنېكو عملو له ثواب څخه هره ورځ دوه قېراطونه [درجې] كموي.

غواړم چې د دې بحث په اخر كې د قرآن كريم د آيتونو په رڼا كې د حيواناتو ځيني كتنو يادونه وكړم: الله تعالى فرمايي:

﴿وَالَّذِينَ خَلَقْنَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءًا وَمَنْفَعًا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ وَلَكُمْ فِيهَا مَمَالٌ حَبِطَ ثَرْيُكُمْ وَسِينَ قَسْرُكُمْ وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بِلَيْفِهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَوُفٌ رَحِيمٌ وَالْحَبَلُ وَالْعَالُ وَالْحَمِيرُ لَرَكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾^{٨-٥}

ژباړه: او څاروي يې پيدا كړل چې په هغو كې ستاسو له پاره گرم پوښاك او نورې كټې هم شته او له هغو نه خوراك هم كوي او [دا هم] تاسو ته يو ډول ښكلا ده پكې چې سهار يې وباسئ او ماشام يې بېرته راوړئ او ستاسو درانه پيټي تر هغې سيمې وړي چې تاسو يې له ډېر كړاو گاللو پرته نه شئ رسولی، رښتيا چې ستاسو رب خامخا ډېر مهربان خواخوږی دی، اسونه، كچر او خره يې هم ددې له پاره پيدا كړل چې هم پرې سپاره شئ او هم ښكلاوي او نور داسې شيان هم پيدا كوي چې تاسو ورباندې نه پوهېږئ. دا رنگه الله تعالى فرمايي:

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِيئَانَا أَنْعَمًا فَهُمْ لَهَا مَلَائِكُونَ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبٌ أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾^{٧١-٧٣}

ژباړه: آيا دوی نه ويني چې موږ پخپلو لاسونو د جوړو شويو شيانو څخه د دوی لپاره څاروي پيدا كړل او اوس يې دوی خاوندان دي، موږ هغه پداسې شان دوی ته تابع كړيدي چې پر ځينو باندی دوی سپرېږي، د ځينو غوښه خوري او په هغو كې د دوی لپاره راز راز كټې او څښاكونه شته نو آيا دوی شكر نه باسي؟

په داسې نورو ډېرو آياتونو كې د حيواناتو او څارويو كټې ذكر شوی دي، چې ځيني د هغو گټو څخه په لاندې كړښو كې ذكر كېږي:

۱. د هغوی د څرمنو او پوسكو څخه د ژمې گرم ډول ډول پوښاك لاسته راوړی شي او دارنگه د هغو څخه نورد ژوند زينت يعنې لباس جوړولی شي.

۲. د ځينو غوښې خوری شي او د انسان خوراکي اړتياوې پوره کوي شي.

۳. د شيدو څخه يې استفاده كېږي او نور ډول ډول خوراکي توکي تری لاسته راځي او انسان د دې ليارې څخه ډول ډول صحي ويتامينونه پوره کوي.

۴. د ځينو په واسطه ښكار کولی شي لکه سپی.

۵. د ځينو په ذریعه د كېنت، څارويو او

ځانونو ساتل کولی شي.

۶. د ځينو په ذریعه سوداگري توکي او نور مالونه د مقصد ځایونو ته رسوو.

۷. ځيني د سپرلی او انتقال وسیله دي.

۸. د حیواناتو د پوستکو څخه د هستوگن ځایونه جوړیږي لکه کپړدی او داسې نور.

۹. څارويو او مرغانو كې الله پاک لوی ښایښت اچولی لکه آس، طاووس او داسې نور.

۱۰. د انسان لپاره په ځينو حالاتو كې د خبر او كشف وركول لامل گرځي لکه د سپي په ذریعه نشه يي توکي او داسې څیزونه كشفول.

۱۱. په ځينو حالاتو كې د انسان د پوهي او تعليم ذریعه گرځي لکه چې کارغه څخه انسان د دفن طریقه ياده کړه.

۱۲. ځيني حیوانات د انسان د اور د سوزولو توکي برابروي او د ځمکې د حاصلاتو د پیاوړتیا لپاره پارو او سره لاسته تری راځي.

۱۳. د موږ د افغاني ټولنې اقتصادي لویه برخه حیوانات او څاروي تشکیلوي.

په څارويو كې داسې نورې ډېرې كټې دي، نو راځئ چې دغه څارويو او حیواناتو څخه دا جایزې كټې واخلو تر څو د الله پاک له لوري د اجراو ثواب مستحق شو او د دوی په هکله ناوړه او ناروا دودونو لکه په جنگ اچول يې او يا پری قمار کولو څخه ځانونه وژغورو ترڅو د الله پاک د عذاب څخه په نجات او خوندي پاتي شو.

موخذونه:

۱۲. صحيح البخاري، د حديث شميره: ۳۳۱۸.

۱۳. مسند الامام احمد، د حديث شميره: ۵۹۵۶.

۱۴. صحيح البخاري، باب مَا يُكْرَهُ مِنَ

الْمُتَلَلَةِ وَالْمَصْبُورَةِ وَالْمُجْتَمَةِ، د حديث

شميره: ۵۵۱۳، او صحيح الامام مسلم،

باب نهى عن صبر البهائم، د حديث

شميره: ۱۹۵۶.

۱۵. سنن النسائي، باب النهي عن

المجتمه، د حديث شميره: ۴۴۴۰.

۱۶. صحيح البخاري، باب اقْتِنَاءُ الْكَلْبِ

لِلْحَرْثِ، د حديث شميره: ۲۳۲۲.

۱۷. صحيح الامام مسلم، باب الأمر بقتل

الكلاب وبيان نسخه وبيان تحريم اقتنائها

إلا لصيد أو زرع أو ماشية ونحو ذلك، د

حديث شميره: ۱۵۷۵.

سفری بزرگان دین

مولی عیادت الله شریفی

در سیمای او هویدا بود، چنانچه هنوز به بلوغ نرسیده بود که راجع به مذاهب فقهی و مسائل حدیث و علم اسماء الرجال معلومات کافی فراهم نموده بود، و در همین دوران برخی مشائخ خود را متوجه اشتباهات علمی شان می ساخت. و در شانزده سالگی کتابهای معروفی را خوانده و احادیث زیادی را استماع نموده بود، او خود گفته است که در نوجوانی هفتاد هزار حدیث در حفظ داشته ام. و ذهبی در باره این برهه از عمر او می گوید: " صنف وحدث و ما فی وجهه من شعر " یعنی: او به تصنیف و روایت احادیث در حالی پرداخت که هنوز مویی در چهره او دیده نمی شد. امام بخاری از حیث قدرت ضبط و قوت حافظه از نوابغ روزگار بود، هر گاه کتابی را یک بار مطالعه می کرد، آن کتاب در حافظه اش می ماند. باری، همدرسانش که هنوز از قدرت حافظه او آگاهی نیافته بودند، هنگامی که احادیثی را استماع می نمودند و آنها را یاد داشت می کردند، می دیدند که بخاری احادیث را یاد داشت نمی کند، لذا او را به تنبلی متهم کرده و ملامت می نمودند که چرا وقت خود را بیهوده صرف می نمای. امام بخاری به آنان گفت: جمع احادیثی را که یاد داشت کرده اید، پیش روی خود بگذارید که جمعاً یازده هزار حدیث هستند، و من آنها را از حفظ برایتان می خوانم. بخاری تمام آن احادیث را در حفظ داشت، و همانگونه که آنان یاد داشت کرده بودند، آنها را بیان نمود، و تمام همدرسانش را در شگفتی و تعجب انداخت. بخاری مدتی زیادی در مدینه منوره به فراگیر حدیث شریف پرداخت، و در همانجا به تألیف دو کتاب مهمش همت گماشت، چنانچه او خود گفته است: "در هجده سالگی در روضه مطهر نبوی، در شبهای مهتابی کتاب قضایا الصحابه و کتاب التاریخ الکبیر را تألیف

آور شدیم، بخاری قبل از سفر حش به فراگیری علوم به ویژه احادیث نبوی از علمای بخارا پرداخت، و سپس به مکه مکرمه رفت، و مدتی آنجا ماند، پس ازان عازم مدینه منوره گردید، و سپس به اکثر شهرهای جهان وسیع اسلام، برای استماع حدیث و تکمیل معلومات خود، مسافرت نمود. او چه در حضر و چه در سفر از اساتید بیشمار استماع احادیث نموده است، و خودش آنان را بیشتر از یک هزار نفر به شمار آورده است، و ما به طور مثال از بعضی از استادان او نام می بریم: در بخارا، محمد بن سلام البیکنندی، و عبدالله بن جعفر المسمندی، و محمد بن یوسف و محمد بن عروه. در بلخ، مکی بن ابراهیم، قتیبه بن سعید بغلانی، یحیی بن بشر. در بغداد، عفان، محمد بن عیسی، و سریق بن نعمان، علی بن المدینی، احمد بن حنبل. در مکه: ابوعبدالرحمن المقرئ و حسان بن حسان البصری. در بصره، ابو عاصم النبیل، و انصاری. در کوفه، عبیدالله بن موسی، و ابونعیم. در شام، ابو مسهر، و محمد بن یوسف فریابی. در عسقلان، آدم. در حمص، ابوالیمان. در دمشق، ابومسهر. و... به همین ترتیب شاگردان بیشمار را هم تربیت کرد، به عنوان نمونه برخی از ایشان را نام می بریم: امام مسلم، امام ترمذی، امام نسائی، محمد بن نصر مروزی، صالح بن محمد، مطین، ابن خزیمه، ابو قریش، ابن صاعد، ابن ابی داود، ابو عبدالله فریری، ابو عبدالله محاملی، ابو زرعه، ابو حاتم، ابراهیم بن اسحاق، محمد بن یوسف، منصور بن محمد، حماد بن شاکر و غیره. خطیب بغدادی از فربری شاگرد بخاری نقل کرده که گفته است: افراد حلقه های استماع احادیث صحیح بخاری که هم درس من بودند، هفتاد هزار نفر بودند، که به جز من احدی از آنان در حال حیات نیست. ذکاوت و نبوغ: آثار نجابت و ذكاء از خوردسالی

امام محمد بن اسماعیل بخاری

زندگی امام بخاری، سیرت، شمایل و فضایل و جوانب مختلف شخصیت او را نمی توان در چند صفحه به بحث و تدقیق گرفت، بلکه آن، نیاز به نگاشتن کتاب ضخیمی دارد، ولی از باب " ما لایدرک کله، لایترک جله " به صورت بسیار فشرده، معلوماتی را در مورد ایشان خدمت خوانندگان عرضه میداریم. نامش: محمد پسر اسماعیل پسر ابراهیم پسر مغیره پسر بردزبه جعفی، و کنیه اش ابوعبدالله و لقبش: بخاری است. او در شب جمعه سیزده شوال سال ۱۹۹ هـ در شهر بخارا تولد یافت. امام بخاری را جعفی بدان سبب گویند که جد بزرگش، مغیره به دست الیمان الجعفی به اسلام گرایید، از ان سبب نسبت او به سوی قبیله یمان شد. البته در مورد جدش، یعنی ابراهیم معلومات کافی در دست نیست، اما پدرش، اسماعیل از عالمان وارع و پرهیزگار و شخص متمول و ثروتمند، و از شاگردان امام مالک و حماد بن زید بوده است، او به هنگام مرگش گفته است که در سرمایه او مال حرام و مشتبه وجود ندارد. بخاری کودک بود که پدرش وفات یافت، از آن رو مادرش به تربیت و تعلیم فرزندش همت گماشت، و ثروت فراوانی را که از پدرش به ارث مانده بود، وقف تعلیم و تربیت او نمود.

سفر حج: بخاری بعد از خواندن مقدمات و کسب معارف آن دوره در بخارا، با همراهی مادر و برادر بزرگش، احمد به غرض ادای حج عازم مکه مکرمه گردید، چنانچه پس از ادای فریضه حج مادرش و برادرش دو باره به وطن برگشتند، و امام بخاری به غرض طلب حدیث در همانجا باقی ماند. رحلت در طلب حدیث: چنانکه قبلاً یاد

نمودم". آنچه محدثان معاصر بخاری را در حیرت انداخته بود، اوج قوت حافظه و ثبت و ضبط بخاری نه تنها در متن احادیث، بلکه در اسناد متعدد تمام احادیث و حتی تقدم و تأخر نام راویان آن اسناد، بود. و هنگامی که قدرت ضبط و حافظه او در جهان اسلام انتشار یافت، برخی به آن احساس سرفرازی می کردند و برخی هم از روی حسادت، چنین قدرتی را برای حافظه بخاری یک مبالغه اغراق آمیز و غیرقابل قبول می دانستند. لذا برای تحقیق این مطلب دو مرتبه او را امتحان کردند، یک بار در بغداد، و یک بار در شهر سمرقند که ما یک واقعه آنرا طور نمونه در اینجا ذکر میکنیم. در سمرقند که چهار صد نفر اساتید و طلاب حدیث بعد از شنیدن خبر ورود بخاری به همان شهر یک هفته دور هم جمع شدند، و برای اینکه بخاری را از حیث روایت در اشتباه بیندازند مشورت هایی کردند، و پلانی سنجیدند به این طور که در مجموعه ای از احادیث، سلسله سندهای شام را در سلسله سندهای عراق و سلسله سندهای عراق را در سلسله اسناد شام وارد کردند، و به همین ترتیب در اسناد و متون یک سلسله احادیث دیگر، رد و بدل های را وارد کردند، و وقتی بخاری را از صحت آن احادیث پرسیدند، بخاری بعد از آنکه تمام اسناد تبدیل شده را به صورت اصلی و واقعی خود برگرداند، صحت آنها را تأیید کرد، و آن چهار صد نفر نتوانستند در تصحیح اسناد تبدیل شده این مجموعه از احادیث اشتباهی از او مشاهده نمایند.

بخاری به همان اندازه که در حفظ متون و اسناد آنها، اهتمام و توجه داشت، به استنباط احکام و مسائل نیز توجه جدی داشت، و برای ثبت و ضبط آن به قلم دست می برد، به همین جهت شبها نا آگاه لحاف را کنار می زد و چراغ را روشن می کرد، مطلبی را که به ذهنش رسیده بود، یاد داشت می نمود، و چراغ را خاموش می کرد، و بار دیگر این کنار زدن لحاف و روشن کردن چراغ و یاد داشت کردن مطلب و خاموش کردن چراغ تکرار می گردید، و گاهی بیست مرتبه تکرار می شد، و این به ما می رساند که هوش و حواس بخاری همواره متوجه استنباط احکام از احادیث و فهمیدن معنی واقعی آنها بوده است.

صفات و خصوصیات: بخاری علاوه بر آن همه تبحر در حدیث و فقه و تفسیر به فضایل اخلاق اسلامی هم آراسته بود، و بی نهایت بردبار، و اهل حیا و دارای شجاعت و

سخاوت و ورع، پرهیزگاری، زهد، و تقوا بود، هر سرگاه سیزده رکعت نماز می خواند، و در ماه رمضان در هر سه شب ختمی را تلاوت می کرد، و همواره بر فقر و مستمندان انفاق می کرد. او از غیبت سخت اجتناب می کرد، چنانچه او خود میگوید: امید وارم با خداوند ملاقی شوم، و به سبب غیبت کسی، مرا مؤاخذه نکنند.

باری او در نماز ایستاده بود، زنبوری به لباسش داخل شد، و از هفده جای بدنش را نیش زد، ولی نمازش را قطع نکرد، هنگامیکه از نماز فارغ شد، گفت: ببینید که چیزی مرا در نماز اذیت کرد، دیدند که زنبوری است و از هفده جای او را گزیده است. عبدالله بن محمد صیار میگوید: من نزد امام بخاری در منزلش بودم که کنیزش آمد، و می خواست داخل خانه شود، ناگهان پایش بر دوات سیاهی امام بخاری لغزید، امام به او گفت: چگونه راه میروی؟ کنیز در جواب گفت: هنگامیکه راه مرور نباشد، پس چگونه راه بروم؟! امام بخاری هردو دستانش را بلند کرد، و گفت: برو، ترا آزاد ساختم. به بخاری گفته شد که ترا ناراحت ساخت! او در جواب گفت: با آزاد ساختن او خودم را راضی کردم.

عودت به بخارا: او در جریان برگشتش به بخارا با مشاغل زیادی روبرو گردید، که از آنجمله حسد ورزی یکعده مغرضین در نیشاپور، به هنگام اقامتش در آنجا، و سپس هنگامیکه به بخارا رسید، باز هم با مشکلاتی روبرو گردید، و از آنجا که او به غایت اهل عزت نفس بود، و هرگز در مقابل زر و زور سر فرود نیامد، از جمله خالد بن احمد ذهلی فرماندار شهر بخارا و نماینده تام الاختیار خلیفه عباسی توسط شخصی از امام بخاری دعوت کرد تا در قصر او به فرزندان "الجامع صحیح، والتاریخ الکبیر" را بخواند، بخاری دعوت او را نپذیرفت، و برای آن کس گفت: به فرماندار شهر بگو: من علم را خوار و ذلیل نمی کنم، و نه آنرا به دروازه های سلاطین حمل می کنم، اگر والی نیازی به علم داشته باشد، باید به مسجد و یا به خانه ام حاضر شود، و مقوله مشهوری گفت: "فی بیته، العلم یؤتی" یعنی برای فراگیری علم و حلم به کانون آن مراجعه می شود. آن حکمران حقیر تحمل عزت نفس آن محدث بزرگ را نداشت، و همین جواب او را به دل گرفت، و بعد به بهانه واهی و از جمله گزارش محمد بن یحیی ذهلی که بخاری گفته است: "تلفظ کردن آیه های قرآن مخلوق است"

آن محدث کبیر را از شهر بخاری اخراج نمود، و بخاری ناچار به قریه خرتنگ در دو فرسخی سمرقند نزد اقوام و خویشاوندان خود سکونت گزید، ولی دیری نپایید که تازیانه انتقام بر سر او کلاه آن حکمران هوا پرست فرود آمد، و یک ماه از اخراج بخاری نگذشته بود که آن حکمران مورد خشم و غضب خلیفه عباسی قرار گرفت، و به حکم خلیفه به زندان افتید، و در همانجا جان داد. و بخاری بعد از اخراجش از بخارا و سکونت در خرتنگ طولی نکشید که بیمار گردید، و در شب شنبه مصادف عید رمضان سال ۲۵۶ هـ ازین جهان رحلت نمود. محمد بن ابی حاتم وراق می گوید: بخاری قدم به قدم پیامبر ﷺ روان است، و هرگاه پیغمبر ﷺ از (بعد از وفاتش) در خواب دیدم که دنبال پیغمبر می رفت و پا بر حای قدم پیامبر ﷺ می گذاشت. حقا که بخاری ﷺ زندگی خویش وقف دین نموده بود و برای آن گام بر می داشت، بخاری قدمش در موضع قدم پیغمبر ﷺ بود و زندگی اش را وقف و نثار سنت گرامی نموده بود، و آنرا مشعل راه خود قرار داده تا دم مرگ در پرتو آن زیست.

در خواب دیدم که عبدالواحد بن آدم الطواووسی میگوید: پیغمبر با جمعی از یاران شان ایستاده اند، به ایشان سلام گفتم، سلام را جواب دادند، من پرسیدم: ای رسول خدا! چرا اینجا ایستاده هستید؟ فرمودند: منتظر محمد بن اسماعیل هستیم. چند روز بعد برایم خبر رسید که محمد بن اسماعیل در همان وقتی که من پیغمبر را در خواب دیده بودم، وفات نموده است.

مذهب و عقیده امام بخاری: شکی نیست که امام بخاری به شهادت تمام اساتذ و معاصرانش، و همچنان به شهادت کسانی که از جمله شاگردانش و کسانی پس از ایشان آمدند، در پهلوی آنکه او یک محدث چیره دست و بی نظیر بود، یک مجتهد و فقیه بی مثال نیز بود، چنانچه کتابش "الجامع الصحیح" شاهد این مدعا است، لذا مقلد دانستن چنین یک امام، محدث و مجتهد بزرگ، تنقیص به شأن و جایگاه علمی اوست. و به همین ترتیب عقیده اش، همان عقیده ناب و خالصی است که از صحابه و تابعین و اتباع ایشان نقل شده است. چنانچه محمد بن نعیم می گوید: از محمد بن اسماعیل در مورد سخنانی که در باره ایمان از وی

حکایت شده بود، پرسیدم: در جواب چنین گفت: ایمان عبارت است از قول و عمل، زیادت و نقصان را می ابوبکر، سپس عمر، پذیرد، و قرآن کلام الله و غیر مخلوق است، بهترین اصحاب محمد سپس عثمان و سپس علی علیه السلام هستند، عقیده ام در زندگی و به هنگام مرگ همین است، و امیدوارم که بر همین عقیده در باره زنده شوم.

اساتیدی که بخاری از ایشان حدیث روایت می کرد، صحت اعتقادی شان را در نظر میگرفت، و از محدثی که دارای عقیده فاسد می بود حدیث روایت نمی کرد، چنانچه او خود گفته است: از یک هزار و هشتاد استادی که حدیث نویستم، همه محدث، و همه به این عقیده بودند که ایمان عبارت از قول و عمل است، و زیادت و نقصان را می پذیرد. تأکید امام بخاری به صحت عقیده و به ویژه به قضیه ایمان بدان سبب بود که فرقه مرجئه که یکی از فرقه های کلامی است، و در آن عصر سخت فعالیت داشتند به این عقیده بودند که ایمان تنها عبارت از قول است، یا به عبارت دیگر ایمان عبارت از تصدیق به قلب و اقرار به زبان است. ایشان عمل را در مفهوم ایمان داخل نمی دانستند، همچنان که کمی و زیادتی ایمان قایل نبودند، و این عقیده با آیات صریح قرآن و عقیده صحابه و تابعین و اتباع ایشان متضاد است، به این اساس محدثین کرام در برابر این فرقه و همچنین سایر فرق موضع سرسختانه داشتند.

مؤلفات امام بخاری و "الجامع الصحیح" بخاری کتابهای بسیار مفیدی را تألیف نموده است، از جمله تاریخ کبیر، تاریخ اوسط، و تاریخ صغیر، الادب المفرد، جزء قراء خلف الإمام، جزء احادیث رفع الیدین و... و مهم ترین تألیفش همان کتاب صحیح بخاری است که در اینجا به گونه فشرده از آن بحث می کنیم: صحیح بخاری، که اصل نامش: الجامع الصحیح الممسند است، و اختصاراً از آن به الجامع الصحیح و یا از حدیث صحیح رسول الله بخاری نیز یاد می شود، از مهمترین تألیفات بخاری و همچنین از معتبر ترین کتابهای حدیث در محافل اهل سنت به شمار می آید. سبب تألیف: اسبابی که باعث شد تا امام بخاری به چنین یک کارنامه بی سابقه دست یابد، شاید زیاد باشد، ولی اساسی ترین آن دو امر است:

نخست: امام بخاری میگوید: روزی نزد اسحاق بن راهویه بودیم پس به ما (شاگردانش) گفت: ای کاش کتاب مختصر و صحیحی را در حدیث رسول الله تألیف کنید، بخاری میگوید: سخن او به دلم نشست، و از همان لحظه به تألیف "الجامع الصحیح" عزم نمودم. را در خواب دیدم که او می گوید: پیغمبر گویا من پیش روی ایشان ایستاده ام، و در دست بادبانی است که مگس ها از ایشان می رانم. پس در باره این رؤیا از برخی کسانی که به تعبیر آشنائی داشتند جویا شدم، پس این امر سبب شد تا برایم گفتند: تودروغ را از حدیث رسول الله دور می کنی، به تألیف الجامع الصحیح بپردازم. میان این دو سبب منافاتی نیست، زیرا نخست استادش او را به این کار تشویق نمود، و در همین جریان او این رؤیا را دید که همتش را مزید تقویت بخشید، و به تألیف الجامع الصحیح عملاً اقدام نمود. اما راجع به چگونگی و مقام تألیف این کتاب، و برای آگاهی از نهایت اهتمام بخاری به تألیف این کتاب، سر نخ بحث را به دست خودش می دهیم که راجع به آن می فرماید: "تألیف این کتاب را در مسجد الحرام و در کنار بیت الله آغاز نمودم، و احادیث صحیح این کتاب را از ششصد هزار حدیث انتخاب کرده ام، و جز حدیث صحیح در آن ننوشته ام، و قبل از نوشتن هر حدیثی غسل کرده ام و دو رکعت نماز خوانده ام، و بعد از نماز و استخاره از خدا و حصول یقین به صحت حدیث، آن را در کتاب نوشته ام، و در مدت شانزده سال تألیف این کتاب را به اتمام رسانیدم، و آن را در بین خودم و خدای خودم حجت قرار دادم.

تعداد احادیث این کتاب برحسب توضیحات ابن الصلاح همراه با مکررات (۷۲۷۵)، و به شمارش ابن خلدون (۷۲۰۰) که سه هزار آن مکرر، و به شمارش حافظ ابوالفضل ابن حجر عسقلانی با مکررات (۷۳۹۷) که یکصد و بیست و دو حدیث از شمارش ابن الصلاح بیشتر است، و بدون مکررات (۲۶۰۲) حدیث و اگر متون معلقه مرفوعه را که در جای دیگر آن را وصل نکرده که جمعاً (۱۵۹) مورد هستند، به آن اضافه شود، مجموع احادیث بدون تکرار به (۲۷۶۱) حدیث بالغ میگردد، و مجموع تعلیق های موجود در آن بالغ بر (۱۳۴۱) که اکثر آنها مکرر و متن آنها در جمع احادیث کتاب آمده است، و تنها (۱۶۰) متن در میان احادیث کتاب نیامده اند، و مجموع احادیث متابع و تنبیه بر اختلاف روایات بالغ بر (۳۴۴) حدیث است، بنابر این

تمام آنچه در آن کتاب وجود دارد، با مکررات بالغ بر (۹۰۸۲) حدیث می باشد، جدا از احادیث موقوف بر اصحاب، و احادیث مقطوع بر تابعین و مابعد آنان.

اهمیت و جایگاه این کتاب:

طوری که قبلاً یاد آور شدیم، صحیح بخاری نه تنها کتاب حدیث بلکه کتاب فقه نیز هست، و بخاری در تراجم ابوابش استنباطات دقیق و جالب فقهی را ذکر نموده است، و به همین سبب دانشمندان اسلامی گفته اند: فقه البخاری فی تراجم ابوابه یعنی فقه بخاری در تراجم ابواب کتابش نهفته است. در پهلوی صحیح بودن تمام احادیث این کتاب، همین امتزاج حدیثی و فقهی که به آن آراسته است، به این کتاب منزلت و مقام خاص و بی مانندی را بخشیده است. و همه را به فضل و مکانست خویش معترف ساخته است. چنانچه ابن خلدون، در باره اهمیت این کتاب در مقدمه گفته است: بخاری در تألیف این کتاب، تنها بر احادیثی اعتماد نموده که محدثین بر صحت آنها اجماع نموده اند، و کسی مخالف صحت آنها نبوده است. ابو جعفر عقیلی میگوید: هنگامیکه بخاری کتابش الجامع الصحیح را تألیف کرد، آنرا به امام احمد بن حنبل، یحیی بن معین، و علی بن المدینی (که همه از جمله مشایخش بودند) عرضه کرد، آنان کتاب بخاری را خیلی پسندیدند، و جز چهار حدیث به صحت سایر احادیث آن گواهی دادند. عقیلی گوید: قول راجع در آن چهار حدیث، نیز قول بخاری است، و آن چهار حدیث نیز صحیح اند. همچنان ابن کثیر در البدایه والنهایه گفته است: تمام علما بر صحت و قبول احادیث بخاری اتفاق نظر دارند. و امام ذهبی در تاریخ اسلام گفته است: صحیح بخاری اجل کتب اسلامی و برترین آنها بعد از کلام الله است. امام نووی در مقدمه شرحش بر مسلم از امام الحرمین ابوالمعالی الجوینی نقل کرده که گفته است: اگر کسی طلاق واقع نماید که آنچه بخاری و مسلم در کتابشان حدیث صحیح شمرده اند، بدون تردید حدیث پیامبر است، طلاقش واقع نمی شود، و راست گفته است، چون علمای اسلام بر صحت احادیث آنها اجماع کرده اند.

مراجع:

- ۱- تذکره الحفاظ، تألیف: امام ذهبی
- ۲- سیر اعلام النبلاء، تألیف: امام ذهبی
- ۳- هدی الساری، تألیف: امام ابن حجر عسقلانی.

د عمدې قتل مجازات

د افغانستان د جزايي قوانينو په رڼا کې

شاه محمود دروېش

دويمه برخه:

➤ د فعل ارتکاب:

ارتکاب د فعل اساساً د مادی فعل په ترسره کولو اجرا کېږي او دا هغه افعال دي چې قانون له دغو افعالو څخه نه وي کړي ده يعنې انسانان يې له جرمي افعالو څخه منع کړي دي.

بعضاً داسې کېږي چې فعل مستقيماً ترسره کېږي لکه د بل کس وژل يا هم ضرب او جرح، ځينې وختونه مادی عمل مستقيم نه ترسره کېږي لکه د بل کس د موټر بریکونه غیر فعالول او له دې سببه موټر حادثه کوي.

همدارنگه ځينې وختونه داسې وي چې عمل نه مستقيم وي او نه غیر مستقيم يعنې له کس سره هيڅ مادی تړاو موجود نه وي خو کس په قتل رسېږي، د مثال په ډول يو کس په يوځای کې انفجار کوي او بل کس ددغه انفجار له امله سخته کوي.

په دغه مواردو کې چې پورته ذکر شول دا ټول هغه اعمال دي چې رابطه د سببیت په مستقيم ډول په ځنځيری بڼه په کې موجوده ده او د کس له فعل څخه چې مرتکب شوی نتیجه لاس ته راغلی ده.

نو ویلای شو چې د جاني عمل او نتیجه سره تړاو لري او بل عمل ددې ترمنځ نه دی واقع شوی، نودغه پورتنی اعمال د فعل ارتکاب کتل کېږي.

➤ امتناع يا د فعل ترک:

په پورتنی بحث کې دا خبره واضح شوه چې ارتکاب د فعل هغه غیر قانونی اعمال لکه: د بل انسان وژل يا ټپي کول او يا هم د بل کس مال غلا کول، دا هغه اعمال دي چې د

فعل ارتکاب يا عمل جوړوي.

اما بل حالت امتناع کول دی يا هغه کار چې بايد ترسره نه کېږي هغه نه ترسره کوو لکه څنگه چې مخکېنيو بحثونو کې مو د جزا قانون د (۲۷) می مادی یادونه وکړه چې د هغه عمل ترسره کول او يا هم د عمل نه ترسره کول يعنې امتناع د عمل څخه وخو ځينې داسې موارد شتون لري چې قانون جوړونکي ځينې خاص دندې يا هم هغه دندې چې زمونږ له ورځنيو دندو سره تړاو لري، که مونږ دغه دندې ترسره نه کړو نو دغه د فعل ترک يا امتناع بلل کېږي، لکه موظف مامور چې له ورځني کار څخه د مراجعینو په مقابل کې امتناع وکړي او يا هم مور خپل ماشوم ته له شيدو ورکولو څخه امتناع وکړي. پوښتنه دا ده چې آیا د فعل پرېښودل (ترک دفع) يعنې امتناع کول له فعل څخه د مادی عنصر په شان د عمدې قتل سبب کېدای شي او که نه؟

په دغو برخو کې واحد حقوقی نظريه په نړۍ کې موجوده نه ده. د فرانسې حقوقی نظام امتناع د عمدې قتل سبب نه گڼي، اما د افغانستان د جزا قانون په (۳۸۵) مه ماده کې ويل شوی دی: (که د ماشوم پرېښودل يا يو عاجز په غیر مسکونی محلونو کې په معلوليت يا مرگ منجر شي مرتکب ددغه عمل د ضرب منجر په معلوليت او يا هم د مرگ په جزا محکومېږي.) دلته منظور دادی چې له ماشوم او يا عاجز سره مرسته نه کول هغه هم په غیر مسکونی ساحه کې يعنې بيابان کې چې ماشوم او عاجز نه شي کولای هلته ډوډي او

اوبو ته لاسرسی پیدا کړي، دغه مرگ که څه هم له لوړې او تندې څخه منځته راغلی دی خو اصلی سبب يې په بيابان کې د ماشوم يا عاجز پرېښودل دی. همدارنگه د افغانستان د جزا قانون په (۴۰۷، ۴۰۸ او ۳۹۹) مادو کې ضرب منجر په معلوليت ته اشاره کړي ده.

په دغو حالاتو کې چې په دې بحث کې ذکر شول، دا خبره واضح شوه چې په ځينو حالاتو کې امتناع لکه ارتکاب د عمل د عمدې قتل کېدای شي، چې قانون جوړونکو دا برخې داسې بيان کړي دي:

۱- هغه وخت چې مرتکب په ترسره کولو د فعل مکلف وي چې دا مکلفيت به قانونی وي، يا به هم قراردادی او يا به هم جبري وي.

۲- امتناع له فعل څخه په داسې حال کې چې د فعل توانې ولري.

۳- د فعل ترک او مرگ ترمنځ د سببیت رابطه موجوده شي.

۴- د معنوی عنصر موجوديت په نتیجه کې (د مثال په ډول يو څوک پر دې پوهېږي چې په صحرا کې د يو عاجز يا ماشوم پرېښودل د ماشوم په مرگ تمامېږي خو بيا هم دا کار کوي او کس په صحرا کې پرېږدي.) بڼا ویلی شو چې امتناع د عمدې قتل سبب کېدای شي.

۳- ترلاسه شوی نتیجه او د سببیت رابطه:

۱- مړينه:

په هغو جرايمو کې چې د انسان په

ضد دی قتل یو ناوړه او بد جرم گڼل شوی دی په همدې لحاظ قتل ددغو جرایمو په فهرست کې لومړی ځای لري.

پخوا زمانو کې د مرگ دلیل د زړه و دریدل بلل کېده چې ددې نظریه اساس په (۵۰۰) کسانو کې یو کس ژوندی به خاوروته سپارل کېده. خو کله چې پوهنو پرمختګ وکړ نو تر څنګ یې حقوقی څانګو هم وده وموندله، عدلی طب منځته راغی او دایې واضح کړه چې مرګ هغه وخت قطعی دی چې د زړه حرکات، د بدن حسی او حرکې سیستمونه په پوره ډول له منځه ولاړ شي او امکان د بیا راتګ یې نه وي نو پردې اساس عدلی طب د حقیقي مرګ نښې داسې ښیي:

۱. د وینې د جریان دریدل.

۲. د تنفس دریدل.

۳. د سترګو دریدل.

۴. د زړه برېښنايي څپې (الکترونيکې امواج) دریدل.

۵. د مغز دریدل.

نو ویلای شو چې حاصله شوی نتیجه حقیقي مرګ دی چې دغه مرګ باید د عدلی طب له خوا د قیقا په جرایمو کې تثبیت شي.

➤ د سبب رابطه:

مخکې یادونه وشوه چې په تکمیل شوو جرایمو کې بالعموم جرمی نتیجه منځته راځي او دا جرمی نتیجه د محاکمې په وخت په نظر کې نیول کېږي، په هغو جرایمو کې چې جرمی نتیجه په نظر کې نیول کېږي د جرمی نتیجې نسبت هغه وخت د عمل فاعل ته کېدای شي چې د عمل او نتیجې ترمنځ یوه مستقیمه رابطه موجوده وي، یعنی جرمی نتیجه باید مستقیماً له هغه مربوطه عمل څخه منځته راغلی وي، په بل عبارت یو کس هغه وخت مجرم د مجازاتو گڼل کېږي چې د هغه د جرمی عمل او د هغه د جرمی نتیجې ترمنځ مستقیمه رابطه موجوده وي چې په حقوقی لحاظ دغې رابطې ته د علیت یا سببیت رابطه ویل کېږي.

د علیت د رابطې پیداکول او تشخیصول په ډیرو جرایمو کې ساده او آسان کاردی او دومره مغلقیت او پیچلتیا په کې نه لیدل

کېږي، د مثال په ډول احمد پر محمود باندې د چاقو گوزار کوي او دهغه په ذریعه محمود زخمی کېږي، دلته جرمی عمل د چاقو په ذریعه د کس وهل دی او جرمی نتیجه یې د کس زخمی کول دی، دلته د علیت د رابطې پیداکول ډیر ساده او آسان کار دی یعنی په ډیر وضاحت معلومېږي چې جرمی نتیجه یعنی د محمود ټپي کېدل د احمد د چاقو د گوزار په نتیجه کې رامنځته شوی دی او په وضاحت لیدل کېږي چې د احمد د عمل او د محمود د زخمی کېدو ترمنځ د علیت یا سببیت مستقیمه رابطه موجوده ده او په همدې دلیل احمد د زخمی کولو مسوول گڼل کېږي.

خو برعکس په ځینو وختونو کې د یو کس د عمل او جرمی نتیجې ترمنځ ځینې نور حوادث او اعمال هم واقع کېږي او په دې توګه امکان لري چې د جرم نتیجه مستقیماً له لومړني عمل څخه رامنځته نه شي بلکې د جرمی نتیجې په رامنځته کېدو کې شاید نور اعمال او حوادث هم شامل وي، او په دې ډول د علیت د رابطې په تشخیص کې ستونزې واقع کېږي او دا موضوع پېچلې کېږي. د مثال په ډول محمود د احمد د موټر په واسطه زخمی کېږي او د سلیم موټر ورباندې راځي بیا سلیم چې هر څومره کوښښ کوي د موټر بریکونه یې کار نه کوي او په آخر کې موټر له محمود سره تصادم کوي او محمود مړ کېږي.

د سلیم د موټر بریکونه څکه کار نه کوي چې حامد د سلیم د موټر بریکونه په سمه توګه نه دي جوړ کړي، دلته پوښتنه پيدا کېږي چې د قتل مسوول څوک دی او جرمی نتیجه د کوم کس له عمل څخه تولید شوی ده؟

د احمد له عمل څخه یا د سلیم او یا هم د حامد له عمل څخه ؟

بل مثال فرض کوو چې محمود د احمد د موټر په واسطه زخمی کېږي او په روغتون کې بستر کېږي خو په روغتونو کې د روغتون د مؤظف نوکریوال د بې احتیاطي له امله په روغتون کې اور لګېږي او محمود هلته له منځه ځي، نو د محمود د مرګ اصلي سبب څوک دی، یعنی د محمود د مرګ او د کوم کس د عمل ترمنځ د علیت او سببیت

مستقیمه رابطه موجوده ده؟

د علیت یا دسبب د رابطې د تثبیت له پاره مختلفې نظریې موجودې دي چې له هغه جملې څخه یې دوه نظریې ډیر ضروري دي چې په لاندې ډول دي:

لومړۍ نظریه:

ددې نظریې په اساس لومړی عمل یا حادثې ته ډیر ارزښت ورکول کېږي، ځکه که لومړی عمل یا حادثه واقع شوی نه وي نو نور حوادث یا اعمال به په جرمی نتیجه کې شامل شوی نه وي، د مثال په ډول پورته دوه مثالونو کې د جرم اصلي مسوول احمد دی ځکه که د احمد د موټر په واسطه محمود زخمی شوی نه وي د بل موټر په واسطه به احمد زخمی شوی نه وي یا په روغتون کې د اور لګیدني په واسطه به هغه مړ شوی نه وي.

دا نظریه نن ورځ د انتقاد وړ ده ځکه کومه نتیجه چې لاسته راغلی ښایي د لومړي عمل د فاعل له خوا په هیڅ صورت سره غوښتل شوی نه وي او حتا هغه ته به د وړاندوینې او تصور وړ هم نه وه، نو په نتیجه کې به په هیڅ ډول د هغه اراده شامله نه وي، د مثال په ډول که احمد د قاتل په حیث وگڼل شي نو دا به د هغه په حق کې بې عدالتي وي، ځکه قتل په هیڅ صورت دده په واسطه منځته نه دی راغلی، له بل خوا ددې نظریې په اساس امکان لري ځینې بې گناه کسان هم د مجرمانو په توګه وگڼل شي، د مثال په توګه احمد په حسن نیت سره خپل دوست ته بلنه ورکوي چې دده په کور کې میلمه شي خو کله چې محمود د هغه کورته راځي په لاره کې دموټر تصادم واقع کېږي او محمود مړ کېږي. نو ددې نظریې په اساس د جرم اصلي مسوول احمد دی ځکه، که احمد هغه میلمه کړي نه وي نو دا واقعه به نه پېښېده، حال دا چې احمد هغه ته د میلمستیا دعوت په حسن نیت سره ورکړی دی دا نظریه د پورته نیمګړتیا د درلودو له امله نن ورځ د منلو وړ نه ده.

دوهمه نظریه:

ددې نظریې په اساس د مختلفو اعمالو او حوادثو له جملې څخه د جرم د نتیجې اصلي علت او سبب هغه حادثه او عمل گڼل کېږي

چې له هغه عمل او حادثې څخه مستقيماً او په عادي ډول نېاپې نتيجه لاس ته راغلی وی او ددې نتيجه منځته راتلل د عمل فاعل ته قابل د پېشېنې وی. البته نور زیدخه کسان هم مسوول گڼل کېږي خو هر یو د خپل تقصیر، بې احتیاطی او بې پروايي په اندازه او هریو ته د خپل جزايي مسوولیت په تناسب جزا ورکول کېږي.

تبصره:

د افغانستان د جزا قانون د (۲۸) می مادي لومړۍ فقره د علت د رابطې په هکله داسې صراحت لري: (کس له هغه جرم څخه چې د جرمي عمل نتيجه يې نه وي مسوول نه دی.) نور رابطه بايد مستقيمه وي تر څو عمدي قتل تحقق ومومي.

دوهم جز معنوی رګن:

په عمدي قتل کې معنوی رګن بايد له عمل څخه مخکې او يا هم لږ تر لږه له عمل سره همزمان تحقق ومومي او که په دې ډول نه وي بيا ورته عمد نه شو ويلاى، ضرورت دادى چې د مادي او معنوي رګن تر منځ اړيکه موجوده وي. د افغانستان د جزا قانون په دې برخه کې د (۳۵) می مادي په لومړۍ فقره کې داسې وايي: (جرم هغه وخت عمدي گڼل کېږي چې دهغه ارتکاب کوونکې سره جرمي قصد متحقق وي.)

همدارنگه د قصد تعريف د جزا قانون (۳۴) می مادي په لومړۍ فقره کې داسې صراحت لري: (جرمي قصد عبارت دی د فاعل د ارادې له سوق کېدو څخه د هغه فعل ارتکاب ته چې جرم منځته راوړي او منجر په نتيجه شي او يا د بل جرم د واقع کېدو نتيجه وگرځي.)

په عمدي قتل کې معنوی عنصر څو نورو رګنونو ته اړتيا لري ترڅو دغه رګن محقق شي چې عبارت دی له:

۱. علم پر موضوع
۲. عام قصد
۳. خاص قصد
- ۱- علم پر موضوع:

لکه څنگه چې پوهېږو په عمدي قتل کې موضوع ژوندی انسان دی، که کس مدعي شي چې زه خبر نه وم چې دا انسان دی او يا هم دا ژوندی دی، که دا ادعا ثابته کړي نو

دا قتل عمدي نه دی، د مثال په ډول طبيب فکر کوي چې ناروغ کس مړ شوی دی او د ځېنولو اجازه يې ورکوي، نو داسې وايي چې جاني بايد پر ژوندیتوب علم ولري او فعل تر سره کړي يعنی هر هغه عمل چې جاني غواړي ترسره يې کړي پر هغه عمل پوه وي.

۲- عام قصد:

څرګنده ده چې په ټولو عمدي جرايمو کې عام قصد اصلي جز د معنوي رګن دی، نو په عمدي قتل کې مرتکب بايد عام وي يعنی جرم يې عمداً ترسره کړی وي، همدارنگه د جزا قانون په (۳۴) مه ماده لومړۍ فقره کې همدې قاعدې ته اشاره کوي او هغه دا چې مرتکب هغه څه چې ترسره کوي يې د قانون خلاف عمل وي يعنی پردې خبره پوهېږي چې دغه وژنه د قانون خلاف عمل دی. دغه پوهه د عام قصد له پاره کافي ده او عام قصد متحقق کېږي، نو ويلاى شو چې کله هم عام قصد موجود نه وي نو قتل عمدي نه بلل کېږي.

له پورتني بحث څخه دا خبره واضح شوه چې عام قصد، د يو جرمي عمل او د هغه د نتيجه غوښتلو ته وايي او يا هم عام قصد عبارت دی د يو جرمي عمل د اجرا له غوښتنې څخه د هغه عمل د ماهيت په درک کولو سره په صريح او مستقيم ډول او که اراده په صريح او مستقيم ډول دخالت ونه لري بيا خطا قتل بلل کېږي.

۳- خاص قصد:

په عام ډول په ټولو جرايمو کې عام قصد موجود دی، خو په عمدي قتل کې خاص قصد ضروري دی. همدارنگه د جزا قانون د (۳۴) می مادي مفهوم چې هغه جرمي قصد دی او همداشان د جزا قانون (۳۶) می مادي ته چې د غير عمدي جرايمو موضوع ده او هغه دا چې په غير عمدي جرايمو کې جاني نتيجه نه غواړي خو په عمدي جرايمو کې جاني د نتيجه غوښتونکې وي، نو ويلاى شو چې په خاص قصد کې عمل بايد وژونکې وي. د مثال په ډول: که د يو کس قصد د بل کس قتل وي نو بايد عمل هم وژونکې وي او جاني مجنى عليه داسې ووهي چې هغه مړ شي، خو کله چې جاني مجنى عليه په ځپړه ووهي او هغه مړ شي نو دا خاص قصد نه دی.

همدارنگه کولای شو چې خاص قصد له استعمال شويو آلاتو څخه هم معلوم کړي لکه نارينه وسله او يا هم چاقو، غټه تيگه او يا هم غوڅونکې اله.

همدا راز خاص قصد په بدن کې له خاص محل څخه هم معلومېږي، لکه سر او زړه چې د بدن مهم غړي دي خو نه شو کولای ووايو چې خاص قصد د لاس يا پښې څخه ثابتېږي ځکه دغه محل د فوت امکان په فوري توگه نه لري. همدارنگه خاص قصد د مرتکب له اعمالو څخه هم معلومېږي، د مثال په ډول يو موټر چې لس کسه حمله لري يو کس په دغه موټر دزي کوي او د موټر حمله هدف گرځوي او ځينې له دغو څخه وژني او بيا ادعا کوي چې ما دغه خلک نه وژل بلکې ما وپرول.

➤ د خاص قصد له مخې د عمدي قتل تقسيم بندي:

په عمومي ډول د قتل قصد په يو ډول منځته نه راځي بعضی په ساده يا مخکېني اصرار يا هم د مطلق نيت او يا هم له مقيد نيت څخه منځته راځي.

۱- قتل د ساده قصد او قتل د مخکېني اصرار له مخې:

په ساده قتل کې قاتل بې له دې چې د کوم مخکېني پلان او مقدماتي وسايلو څخه په قتل اقدام کوي، خو په دوهمه يعنی قتل د ترصد يا قبلي اصرار کې قاتل قاطع تصميم مخکې له عمل څخه د ترسره کولو په خاطر د فعل چې دی يې ترسره کوي، نيسي او بيا قتل ترسره کوي. دا دواړه برخې چې پورته ذکر شوي دواړه عمدي قتل بلل کېږي، يعنی که قتل ساده وي او يا هم د مخکېني اصرار په واسطه ترسره شوی وي، دواړه عمدي قتل بلل کېږي. خو د مجازاتو له مخې دواړه توپير لري چې د مجازاتو په برخه کې بحث کېږي.

۲- عمدي قتل د مقيد او مطلق قصد له

لحاظه: په مطلق قصد کې جاني په پوهيدو دغه عمل چې يو نامشروع او غير قانونی عمل دی د افرادو يا يو فرد چې نامعين دی، دغه عمل ترسره کوي، همدارنگه مطلق قصد ته غير معين هم ويلاى شو او په مطلق

قصد کې نتیجه د بحث وړ نه ده، بلکې شروع د مجازاتو وړ ګڼل شوی ده، د مثال په ډول: یو تروریست غواړي یو کس ا ویا هم څو کسان ووژني، یوې پلورنځۍ ته انفجار ورکوي یا هم یوغل چې غلاپې کړي ده او د تیښتې په حال کې دی او په هری خوا ډزی کوي.

په مقید قصد کې د مجنې علیه هویت شرط دی، یعنی قاتل به د وژلو په نسبت په یو کس ډزی کوي چې دا موضوع د دفاعیاتو په برخه کې مطالعه کوو.

درېیم بحث

د عمدي قتل مجازات

لومړۍ برخه: د عمدي قتل مجازات د قانون له مخې:

د جزا قانون دوهم باب د اشخاصو پر ضد جنایتونه او جنحې د لومړۍ فصل په (۳۹۴) مه ماده کې د عمدي قتل په برخه کې داسې حکم کړی دی:

که په عمدي قتل کې قصاص په یوه ساقطوونکې سبب یا شرطونو د نه یو ځای کېدو له امله ساقط شي، ددې قانون له حکمونو سره سم په تعزیری توګه مجازات کېږي.

باید وویل شي په قانون کې دوه ډوله مجازات عمدي قتل ته په نظر کې نیول شوی دی: لومړی اعدام او دوهم اعدام او دوام لرونکې حبس، ددې تفکیک به محکمه د قتل په نظر کې نیولو سره کوي، په دې معنا که د قتل مشدده حالت موجود شو جزا به اعدام وي او که قتل ساده یا بسیط حالت ولري، په دې صورت کې یې جزا دوام لرونکې حبس وي، دغه برخه د جزا قانون په (۳۹۵) او (۳۹۶) مادو کې واضح شوی ده چې په لاندې توګه ترینه یادونه کوو:

د جزا قانون په «۳۹۵» ماده کې داسې راغلی دی: «د عمدي قتل ارتکاب کوونکې په یوه راتلونکې حالت کې په اعدام محکومېږي»:

- ۱- په هغه حالت کې چې قتل د پخواني اصرار او ترصد سره یوځای وي.
- ۲- که قتل د زهرناکو بې هوښه کوونکو یا چاودیدونکو موادو د استعمال په وسیله صورت موندلی وي.
- ۳- که قتل په ټیټه انگیزه یا د اجوری

په مقابل کې یا په وحشی توګه صورت موندلی وي.

۴- که مقتول د قاتل د اصولو څخه وي.

۵- که د قتل عمل د عمومي خدمتونو په مؤظف د وظیفې د اجراء کولو په وخت کې یا د هغې په سبب صورت موندلی وي.

۶- که قاتل د یوه نفر څخه د زیاتو د قتل قصد لرلی وي او د یوه فعل په اثر د ټولو قتل صورت موندلی وي.

۷- که قتل د بل جنایت یا جنحې سره یوځای صورت موندلی وي.

۸- که قتل د بل جنایت یا جنحې د تمهید، اسانتیا، تنفیذ، قادیردلو د ارتکاب په منظور چې جزا یې دیوه کال څخه کمه نه وي ټاکل شوی یا د جزا څخه د فرار یا خلاصون په منظور صورت موندلی وي.

۹- که د عمدي قتل ارتکاب کوونکې په دوام لرونکې حبس محکوم وي او د حکم د تنفیذ د مودی په اوږدو کې د بل عمدي قتل ارتکاب کوونکې یا په هغې کې شروع کوونکې شي.

د جزا قانون په «۳۹۶» ماده کې داسې راغلی دی: «د عمدي قتل ارتکاب کوونکې په یوه راتلونکې حالت کې د حالونو سره سم په دوام لرونکې حبس یا اعدام محکومېږي»:

۱- په هغه حالت کې قاتل د یوه شخص د قتل قصد ولري او فعل یې د یوه نفر څخه د زیاتو قتل ته منجر شي.

۲- په هغه حالت کې چې قاتل د مقتول جسد مثله کړي.

۳- به هغه حال کې چې مجرم ددې قانون د «۳۹۵» مادې د (۱،۲) جزونو د مندرجو حالونو په غیر د قتل ارتکاب کوونکې وګرځي.

بناً مونږ به لومړی ساده قتل او بیا به عمدي قتل له مجازاتو سره بیان کړو.

۱- ساده قتل او مجازات:

هر هغه قتل چې پرته له مخکېني اصرار څخه ترسره کېږي، ساده قتل دی چې دغه موضوع د جزا قانون د (۳۹۶) مې مادې په دریمه فقره کې تسجیل شوی ده.

دا خبره مو په مخکې بحثونو کې وکړه چې ساده قتل مخکې له دې چې جاني تصمیم ونیسي او ترصد وکړي، سملاسي اجرا کېږي، په ساده قتل کې هیجان موجود وي چې ددغو هیجانانو په بنسټ قتل منځته راځي او مجرم وروسته خپله پېښماني څرګندوي، قانون جوړونکي

د ساده قتل مرتکب ته نرمښت ښودلی دی. همدارنګه قانون جوړونکې د وسایلو استعمال هم په نظر کې نیولی دی، د مثال په ډول په مشدده حالاتو کې د جزا قانون د (۳۹۵) مې مادې په دویمه فقره کې قتل په استعمال د زهری موادو، بې هوښه کوونکو موادو، منفجره توکو چې ذاتاً خطرناک دي، د مشدده حالاتو په شکل په نظر کې نیولی دی.

خو د جزا قانون د (۳۹۶) مې مادې په دریمه فقره کې استعمالی مواد د ساده قتل مواد بلل شوي دي، یو مورد دیادوني وړ دي، هغه دا چې استعمالی اله هغه وخت چې قاتل له ترصد سره یوځای وي کومه معنا نه لري او نه شي کولای چې د استعمالی الی له نظره قتل ساده وګڼل شي.

همداراز که قبلي اصرار موجود نه وي خو استعمالی اله وژونکې وي بیا هم نه شو ویلای چې قتل ساده قتل دی، نو په داسې حال کې اصرار هم کومه معنا نه لري او قتل مشدد ګڼل کېږي.

په ساده قتل کې قانون جوړونکې قاتل د اعدام په جزا مستحق نه دی ګڼلی، بلکې محکمه کولای شي چې د دوام لرونکې حبس حکم وکړي.

د جزا قانون د (۳۹۶) مې مادې مطابق محکمه کولای شي د قضیې له احوالو سره سم د اعدام حکم هم وکړي، د جزا قانون د ساده قتل په برخه کې په (۳۹۶) ماده کې داسې حکم کړی دی:

د جزا قانون (۳۹۶) مه ماده: د عمدي قتل ارتکاب کوونکې په یو راتلونکې حالت کې له حالاتو سره سم په دوام لرونکې حبس یا اعدام محکومېږي:

۱- په هغه صورت کې چې قاتل دیوکس د قتل قصد ولري او فعل یې له یوکس څخه د زیاتو کسانو قتل ته منجر شي.

۲- په هغه حالت کې چې قاتل د مقتول جسد مثله (مړی ته توهین) وکړي.

۳- په هغه حالت کې چې مجرم ددې قانون د (۳۹۵) مادې د لومړي او دوهمې برخې د مندرجو حالاتو په غیر د قتل ارتکاب کوونکې وګرځي.

ادامه لري...

عوامل فساد اداری از دیدگاه اسلام

قسمت سوم:

استاد زین العابدین کوشان

نبودن ثبات در قضاوت و به کارگیری قضاوت فاسد:
خلیفه چهارم اسلام حضرت علی (کرم الله وجهه)

در دوران خلافت خود، بر استفاده از قضاوت شایسته و بایسته، تأکید فرموده و بر اهمیت قضاوت ارشاد کرد و در جهت تقویت امور قضایی کوشید و راه های پیچیده قضاوت را با بیان و قضاوت های حیرت انگیز خود روشن ساخت و بر کار قضاوت نظارت کرد و نقاط ضعف آنان را گوشزد کرد و بر عملکرد آنان اشراف داشت و بر شرافت و تأمین زندگی و رفاه و معیشت قضات عنایت داشت، تا دستگاه قضایی، حقیقت را فدای مصلحت نکند و تحت تأثیر رشوه و تطمیع و تهدید قرار نگیرد.

استاد محمدعلی صابونی در رابطه به قضاوت در دور خلفای راشدین می نویسد: «تشریفات داد رسی در عهد خلفای راشدین ساده و اندک بودند و از شنیدن دعاوی تا اقامه شهود و اثبات و تا صدور حکم و اجرای آن طولی نمی کشید و آداب قضاوت از قبیل حمایت از ضعیف و یاری مظلوم و برابر نگاه کردن به طرفین و اقامه حق و شریعت بر همه مردم حتی اگر حکم علیه امیر یا والی صادر می شد، رعایت می گردید. اگر اطراف با میل خود اجرای احکام را بر عهده نمی گرفتند، اغلب قاضی خود اجرای احکام را بر عهده داشت و بعد از صدور حکم بلا فاصله حکم اجرا می شد، در دوران خلفای راشدین نظم های جدیدی در قضاوت ترتیب داده شد، در زمان عمر[ؓ] برای قاضی منشی انتخاب کردند و در دوران عثمان[ؓ] برای کمک به قاضی و والی و دستیار و پلیس

راه اندازی شد و تحقیق و پژوهش جنایی در دوران سرور ما علی (کرم الله وجهه) تحول یافت و او بین شهود برای رسیدن به حق و کشف حقیقت قضیه فرق گذاشت، تاجایی که ضرب المثل قرار گرفت» (بررسی زندگانی خلیفه چهارم، ص ۵۶۵)

اگر بخواهیم جامعه سالم و محیطی پاک و پاکیزه و به دور از آلودگی ها و انحرافات داشته باشیم، بهترین و ارزان ترین کار، خودسازی و سلامت درونی انسان ها و مسئولیت پذیری فرد فرد، افراد یک ملت و یک امت است، لذا بهترین سرمایه گذاری برای هر دولت و هر ملتی، سرمایه گذاری روی مسائل فرهنگی، معنوی، اخلاقی، تربیتی، احیای وجدان بیدار و زنده انسانها، تقویت وجدان کاری و انضباط اجتماعی و نظم پذیری، مسئولیت شناسی و مسئولیت پذیری تقوا، مبارزه با رذائل اخلاقی، امتیاز طلبی، پارتی بازی، فرصت طلبی، مال پرستی و جاه پرستی است.

فساد اداری و شیوه مبارزه با آن از نظر اسلام

آنگاه که ارزشهای اسلامی از جامعه، رخت بر بندد و مردم نسبت به این ارزشها بی تفاوت بوده و به آن اهتمام نورزند، هیچ چیز در جای و مکان خود باقی و پایدار نخواهد ماند، معیارها دگرگون گردیده و ارزش ها از بین می رود، آنچه که اسلام حرام میدانست، امروز حلال دانسته می شود، آنچه اسلام آنرا معیار میدانند، امروز از آن خبری نیست و آنچه اسلام آنرا نفی می نمود، امروز به آن افتخار می شود.

پس باید گفت که امروز، انسان در گیر و دار این نظریات آن چنان دچار حیرت و سرگردانی می شود که هیچگونه راهی برای

نجات خود نمی یابد. بلکه همچنان دور می زند و از این حرکت دورانی خود باز نمی ایستد، اگرچه به این تصور است که میداند، ولی در حقیقت هرگز پی نمی برد که چرا عملی را انجام میدهد، هرنسلی می خواهد از موجودیت خود تعبیری جدا و مختلف از تعبیرات نسل های قبل ارائه کند، و حتی هرفرد یک نسل می خواهد تعبیر متفاوت از دیگران داشته باشد. هیچ اصل و قاعده مشترک و متفق علیه وجود نخواهد داشت که از طرف مردم قابل قبول بوده و همه به آن تمسک جویند. نتیجه چنین می شود که بر هیچ کسی حجتی قایم نمی شود، و انسانها از هیچ رأی و نظری تبعیت نمی کنند. و اگر فردی بخواهد مردم را تحت نظام و اداره واحدی درآورد، در برابرش سرکشی می نمایند، به این فکر که گویا انسان آزاد است پس این همه ضوابط برای چیست؟ در چنین اوضاع و احوال است که انسان در ردیف حیوانات قرار گرفته و حتی پست تر از حیوانات درنده و وحشی عمل می نماید.

زیرا تمام امکانات علمی و تکنیکی دست داشته خود را در راه خسران و انحراف بکار گرفته مرتکب اعمالی می گردد که هزاران مرتبه بد تر از عملکرد حیوانات درنده می باشد. با غیابت اسلام و ارزشهای اسلامی و انسانی از صحنه زندگی بشر، هیچ چیزی در جای خودش باقی نخواهد ماند، زیرا اسلام یگانه اصل ربانی است که از انحراف و تحریف، افراط و تفریط، و هرگونه فساد

اخلاقی، اجتماعی، سیاسی و اداری، سالم مانده و بشر می تواند در سایه آن پناه گرفته و در پرتو آن حرکت نماید و خود را از پیرشانی های زندگی نجات دهد، در غیر آن هرگونه استعداد های انسانی، و موهباتی که باید برای خدمت انسان باشد، ضایع می گردد.

پس برای حل این همه چالشها و موانعی که فرا راه خوشبختی و سعادت مردم و کشور ما قرار داشته و همواره و مستمر ملت ما را می آزارد، لازم خواهد بود که به چند راهکاری که در روشنائی احکام دین مبین اسلام و تجربه دانشمندان علوم معاصر به اثبات رسیده اند در سه فکتور ذیل اشاره داشته باشیم:

✓ راهکار های مربوط به حاکمان و صاحبان قدرت.

✓ راهکارهای مربوط به نظام اداری سالم و کارآمد.

✓ و راهکارهای مربوط به وضعیت فرهنگی در جامعه

شیوه مربوط به حاکمان و صاحبان قدرت:

الف- تقوا و خود کنترلی:

خود کنترلی، به معنای نظارت و مواظبت فرد بر اعمال و رفتار خویش، و در نتیجه انجام دادن وظایف به نحو مطلوب و پرهیز از انحراف و تخلف شغلی و اداری است. خود کنترلی و نظارت بر اعمال و رفتار خود، جزو آموزه های اصیل اسلامی است. در ادبیات قرآنی، مسئله خود کنترلی با عنصر «تقوا» پیوندی ناگسستنی یافته است. به عبارت دیگر، بیان قرآنی و اسلامی خود کنترلی، در مفهوم ارزشی «تقوا» تجسم یافته است. این واژه، در

اصل از ماده «وقایه» به معنای نگهداری یا خویشتن داری است.

به تعبیر دیگر، نیروی کنترلی درونی است که انسان را در برابر طغیان شهوات حفظ می کند. تقوا، از قدرت بازدارندگی و نیروی حرکتی پرتوانی برخوردار است که ماشین وجود انسان را از پرتگاهها حفظ، و از سستی ها و خطاها بازمی دارد. (تفسیر نمونه، ج ۱ ص ۱۱۱)

همیشه اعمال و کردار انسان، نتایج، ثمرات و بازتاب خاصی

دارد، از جمله اینکه اگر عمل نیک باشد، نتیجه آن روشن بینی، توفیق و هدایت بیشتر بسوی خدا و انجام اعمال بهتراست. (تفسیر نمونه، ج ۱۷ ص ۲۰۶)

باید توجه داشت که تقوا دارای شاخه های گوناگونی است: تقوای مالی و اقتصادی؛ تقوای جنسی و اجتماعی؛ تقوای سیاسی؛ و آنچه در اینجا بیش تر مورد نظر است، تقوا کاری است، که معادل خویشتن داری و خود کنترلی در کار است؛ یعنی کنترول خویش هنگام انجام دادن کار، و پرهیز از روابط سوء اجتماعی با دیگران.

از آنجا که حضرت علی علیه السلام کارگزاران خود را به طور ویژه به رعایت تقوای فراوان سفارش می کند، می توان استنباط کرد که دیدگاه ایشان در اینجا بیشتر ناظر به تقوا و خود کنترولی در عرصه کار و کارمندان اداری است، و کارمند موظف به خود کنترولی در همه کارها، به ویژه در امر حکومت و مدیریت است؛ اگرچه این سفارش ها، در شکلی دیگر، همه افراد و عرصه ها را فرا می گیرد.

در نتیجه، براساس آموزه های دینی، نخستین گام برای مبارزه با فساد اداری و دیگر بیماری های اجتماعی مدرن، تزریق جهان بینی صحیح در جامعه است؛ همچنین عمل به اصول اسلامی به طور کامل، برای هدایت انسان به سمت صلح و شگوفایی حقیقی باید تشویق شود. پاسخ گویی و مسئولیت پذیری ای که از درون انسان بجوشد، مؤثرتر و ماندگارتر از پاسخ گویی است که از نظارت بیرونی ناشی می شود.

ایمان و پایبندی به آموزه های اسلامی، عامل بسیار مهمی در ایجاد خود کنترولی در انسان است. هرچه ایمان به حقایق دینی و باورهای اسلامی قوی باشد، پابندی به نظام ارزشی که مراقبت درونی جزئی از آن است نیز بیشتر، و در نتیجه خود کنترلی، شدیدتر می گردد.

ب- کنترول و نظارت اجتماعی

شکی نیست که ایجاد پاسخ گویی و مسئولیت پذیری درونی که از جهان بینی اسلامی ناشی می شود، بهترین شیوه برای مبارزه با مفاسد در جوامع مدرن است. نهادینه سازی سیستم ارزشی در جوامع امروزی، فرایندی بلندمدت است؛ بنابر این، مسئولیت پذیری درونی باید

بامسئولیت پذیری بیرونی و اجتماعی، مبتنی بر کنترول و نظارت سیستمی تکمیل شود تا افراد را از رفتاری غیرعادلانه با یکدیگر باز دارد.

از دیدگاه اسلامی، انسان موجودی اجتماعی است و بسیاری از عوامل رشد و تکامل یا عقب ماندگی و سقوط وی، در روابط اجتماعی اش با دیگران قرار دارد؛ از این رو، حساسیت به این روابط، و تلاش در جهت سالم سازی جامعه، از وظایف اصلی انسان هاست. از این روست که آیات و روایات بسیاری، از جهات متعدد و متنوعی، بر این وظیفه اجتماعی، دینی و سیاسی تأکید نموده و ابعاد مختلف آن را گوشزد کرده اند. علت برتری امت اسلامی بر امت های دیگر، عمل به همین فریضه دانسته شده است، خداوند متعال می فرماید: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾ آل عمران: ۱۱۰

"شما بهترین امت بودید که به سود انسانها آفریده شده اید؛ (چه اینکه) امر به معروف و نهی از منکر می کنید و بخدا ایمان دارید"

استاد محمد علی صابونی می نویسد: « شما ای امت محمد، از این جهت شما بهترین امت هستید، که از همه بیشتر برای مردم منفعت رسان هستید، و بخاطر مصلحت ایشان آفریده شده اید».

(صفوةالنفاس، ج ۱ ص ۲۲۲)

امر به معروف را به منزله یک ساز و کار نظارت اجتماعی، می توان چهار گونه دسته بندی کرد:

۱. نظارت مسئولان بر مردم؛ ۲. نظارت مردم بر مسئولان؛ ۳. نظارت مردم بر مردم؛ ۴. نظارت مسئولان بر مسئولان.

در جوامع امروزی برای هریک از انواع نظارت بیرونی، راهکارهایی وجود دارد. نظارت مسئولان بر مردم، خود را از طریق قوانین و مقررات نشان می دهد. نظارت مردم بر مسئولان، بیشتر از طریق مطبوعات و رسانه ها قابل پیگیری است.

در انجام وظیفه امر به معروف نسبت به مسئولان، می توان گفت که در حکومت و نظام اسلامی، مردم دو نقش و وظیفه اساسی دارند: یکی مشورت دادن به

مسئولان در تصمیم‌گیری است که دلیل آن، این آیات قرآن کریم است: ﴿وَسَآوَرَهُمْ فِي الْأُمْرِ﴾ آل عمران: ۱۵۹

مؤلف فی ظلال القرآن در رابطه می نویسد: «این اصل را در نظام، حکومت بنیان میگذارد، حتی در آن زمان که حکومت بدست محمد فرستاده خداهم باشد چنین اصلی باید رعایت شود.

این نص قاطعی است که برای امت اسلامی محل شک و تردیدی باقی نمی گذارد در این که اصل شورا یکی از اصول و ارکان سیستم اسلامی است، و نظام اسلام نباید برپایه دیگری جز آن استوار گردد.. اما شکل شوری و وسیله که شورا بدان تحقق می پذیرد، امری است که جای بحث و گفتگو در آن باقی است و برابر مقتضیات اوضاع ملت اسلامی و شرایط زندگی این امت، تغیر پذیر است و مسلمانان می توانند در باره چگونگی آن نظر بدهند. هر شکل و فورم و وسیله و راهی که اصل شورا نه نمای ظاهر آن بدان انجام پذیرد، مقبول و پذیرفته اسلام است» (فی ظلال القرآن، ج ۱ ص ۷۵۲)

"و در کارها، با آنان (مؤمنان) مشورت کن" و می فرماید: ﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنِهِمْ﴾ النوری: ۳۸
"و کارهای شان به صورت مشورت در میان آنهاست"

نقش دوم جامعه در امور حکومتی نسبت به مسئولان نظام اسلامی، مراقبت، پاسداری و نگهداری از اجرای قوانین است. مردم موظف‌اند که هر جا خللی در اجرای قانون ببینند، تذکر دهند و اگر مفید واقع نشد، اعتراض کنند. این وظیفه، امر به معروف و نهی از منکر است که خداوند در قرآن کریم صریحاً به آن امر می کند، پیامبر خدا فرموده اند:

« لتأمرن بالمعروف و لتنهن عن المنکر، أو یسلطن الله علیکم شرارکم ثم یدعو خیارکم فلا یستجاب لهم » (رواه الطبرانی فی الأوسط والبرار)

"حتماً به نیکی امر می کنید و از بدیها منع می کنید و یا اینکه الله ﷻ بدترین افراد تان را بر شما مسلط می سازد و یاز نیکان و خیار شما دعا می کنند و دعای شان قبول نمی شود"

اسلام روح زندگی است و بقای اسلام مربوط به امر به معروف و نهی از منکر

است پس ترک آن هلاکت ملت و کشور است: چنانچه رسول مکرم اسلام ﷺ فرموده اند: « مثل القائم علی حدود الله والواقع فیها کمثل قوم استهموا علی سفینة فأصاب بعضهم أعلاها و بعضهم أسفلها فكان الذین فی أسفلها إذا استقوا من الماء مروا علی من فوقهم فقالوا لو أنا خرقنا فی نصینا خرقا و لم نؤذ من فوقها فإن یتروکهم و ما أرادوا هلكو جميعاً و إن أخذوا علی أیدیهم نجوا و نجوا جميعاً» (فیض الباری، ج ۴ ص ۱۰)

"مثل کسی که حدود خدا را جاری می کند، و کسی که حدود خدا را پامال می کند، مانند مردمی است که در سوار شدن کشتی بین خود قرعه کشی می کنند، نصیب بعضی از آنها طبقه بالائی کشتی، و نصیب عدۀ طبقه پائینی کشتی می شود، کسانی که در طبقه پایینی قرار دارند، در هنگام آب گرفتن بر مردمی که در طبقه بالائی قرار دارند میگذرند، اینها (کسانی که در طبقه پایینی قرار دارند) با خود می گویند: اگر در همین طبقه خود، کشتی را سوراخ کنیم، و سبب اذیت طبقه فوقانی نگردیم بهتر است.

اگر (مردم طبقه فوقانی) آنها را به حال خود بگذارند که هرچه می خواهند بکنند، همگی غرق می شوند، و اگر دست آنها را بگیرند، سبب نجات خود، و نجات آنها می شوند"
مسئلاً معصیت مصدر تمامی بدیهاست زیرا هر انحرافی را که به دقت ملاحظه نماییم در خواهیم یافت که اساس آن همین معصیت بوده که از جمله ترک امر به نیکی و نهی از بدی می باشد که تبعات هلاک کننده دارد. پس لازم است جهت اجرای بهتر کار های محوله به متولیان امور مشوره های خوب و سازنده داده شود.

ج- سلامت کارمندان نظام اداری و حکومتی:

هر نظام اداری و حکومتی برای اینکه بتواند امور جامعه خود را به درستی اصلاح کند، باید از کارمندان شایسته و متعهد بهره گیرد. در میان همه حکومت‌ها، تاکنون هیچ حکومتی، مانند حکومت خلفای راشدین ﷺ در خصوص امور کارمندان حساسیت و دقت به خرج نداده است. این واقعیت را می توان از نامه‌ها و خطبه‌های گوناگون حضرات به کارگزاران و والیان حکومتی در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی و دینی جستجو کرد. در همه نامه‌ها و عهدنامه‌های حضرات ﷺ به کارمندان، مسئله رعایت تقوا و ترس از خدا

و توجه به آخرت دیده می شود. در اندیشه سیاسی اسلام، کسانی که از امکانات و اموال و اختیارات حکومتی بهره‌مند می شوند، باید صفات و ویژگی‌هایی داشته باشند تا بتوانند وظیفه خود را به درستی انجام دهند؛ در غیر این صورت، باعث تباهی امور می شوند. خلفای راشدین ﷺ هیچ‌گاه در عزل و نصب‌های خود، مسئله رفاقت و خویشاوندی را مدنظر قرار نمی دادند و روش سیاستمداران دنیا پرست را که تنها در راستای بقای حکومت خود عمل می کردند، نداشتند؛ بلکه تنها به رضای خدا می اندیشیدند و مصلحت مردم را در نظر می گرفتند. در اندیشه سیاسی این بزرگواران، هیچ خطری برای جامعه اسلامی بیشتر از خطر بر سر کار آمدن افراد فاقد اهلیت و کم صلاحیت نیست.

حضرت عمر فاروق ﷺ مرتباً مردم را به مسئله کارمندان حکومتی توجه می دادند و می فرمودند: «من در قبال امانتی که بر دوش دارم مسؤول هستم، بنابر این آنچه را که بتوانم شخضا انجام دهم، به کسی واگذار نخواهم کرد و آنچه از توان من خارج باشد آنرا به کارگزاران امانتدار و دلسوز می سپارم و جز آنان امانت را به کس دیگری واگذار نخواهم کرد»

و می فرمود: «اگر کسی بر گروهی فردی را بگمارد که در آن گروه افراد شایسته تری از آن فرد وجود داشته باشد، به خدا، پیامبر و مؤمنان خیانت ورزیده است».

(بررسی زندگانی خلیفه دوم، ص ۵۱۷)

نتیجه آنکه اگر در نظام اداری و حکومتی از افراد سالم و متعهد استفاده شود، و از طرفی نظارت مستمر برای تداوم حسن سلوک و تعامل مطلوب با مردم نیز حاکم باشد، یقیناً می توان به اقامه عدل و قسط در جامعه امیدوار بود. بدیهی است تنها در این صورت است که می توان امیدوار بود مردم به نظام حکومتی جامعه اقبال کنند و در رفع فساد و تخلف، با مسئولین حکومتی همکاری و همگامی نمایند.

ادامه دارد...

د رسول اکرم (ص)

د نبوت معجزې ته يوه لکړه کتنه

عبدالرحيم عليمی

هيڅکله نه:

په احاديثو کې راځي چې بې بې عايشه رضي الله عنها د رسول الله د اخلاقو په باب وپوښتل شوه، نو هغې ځواب ورکړه چې د هغه اخلاق قرآن و: (سبحان الله).

قرآن څه شي دی؟

﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ﴾ البقرة: ۲

هَذَا كِتَابُنَا يُنَاطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ ...

﴿لَوْ أَنزَلْنَاهُ هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْنَاهُ خَشَعًا مُّتَصِدِّعًا مِّنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شَفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾ الإسراء: ۸۲

په نورو آيتونو کې راځي چې دا کتاب تبیان دی، حق دی، رحمت دی، تفصیل دی، په کې ټول امثال بیان شوي دي، زموږ دا کتاب د هغو لارو خواته تاسې رهبري کوی چې بالکل حق دی اقوم دی...

او د دې په شان په سلگونو نور آيتونه چې دا ټول آيتونه د رسول الله ناسته ولاړه شي او د ژوند په ټولو ابعادو کې د آسمان ستورو په شان ځليږي ... گويا محمد رسول الله ژوندی قرآن دی... د رسول د معجزاتو يوه برخه دې ته ځانگړې شوې چې منکرين حق ته خاضع کړي چې دلته يې ځينې نمونې وړاندې کوو:

رسول الله ته دوني راتگ:

عبدالله بن عمر رضي الله عنهما روايت کوي چې يو اعرابي د جنگ په دوران کې رسول الله ته ورغی، نو رسول الله ترې وپوښتل چې چيرته ځي؟ هغه په ځواب کې وويل: د خپلې کورنۍ غرونه ورځم. نبي کریم ﷺ وفرمايل: کومه بله غوره هيله نه لرې؟ اعرابي وپوښتل تر دې زياته غوره هيله بل څه کيدای شي؟

رسول الله وفرمايل: ((کواهي ورکړه چې له الله پرته بل حق معبود نشته او کواهي ورکړه چې

معجزه نه، بلکې کرامت دی.

د معجزې هدف دا دی چې د رسول او نبی د رسالت او نبوت دا ثبات لپاره را برسیره کيږي .. که چيرې مونږ د هغو پيغمبرانو په باب چې په قرآن او سنت کې د هغوي نوم ذکر شوي غوره کړو، نو گورو چې د حضرت محمد ﷺ د ژوند ډيره برخه له هغو پيشو پرته چې د ښکاره معجزې په توگه را پېژندل شوي، معجزه ده، دا ځکه چې د حضرت آدم ﷺ په اولاد کې تر اوسه داسې انسان نه ليدل کېږي چې دسرور کاینات ژوند، سلوک، اخلاق، کره وړه او سيرت ته ورته سيرت ولري: که قرآن کریم دغه آيت ته چې الله ﷻ فرمايي لږه توجه وکړی شي، نو پوهيږي چې د رسول الله ﷺ ژوند هم يوه معجزه ده:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ الأنبياء: ۱۰۷

په دې آيت کې ښه زيرشی، الله ﷻ د رسول الله د بعثت هدف را په گوته کوي، فرمايي چې ته مودبل هدف لپاره د خپل استازی په توگه خپلو بنده گانوته نه يې لېږلی، بلکې ستا د بعثت هدف دا دی چې ته د ټولو کایناتو لپاره رحمت يې، ته د ټولو کایناتو لپاره چې لومړی انسانان بيا پريان او بيا ټول مخلوق په کې شاملېږي رحمت رالېږل شوي يې ...

د معجزې خبره په دې آيت کې دا ده چې که چيرې د نړۍ ټول هغه وسايل د دې لپاره په کارېږول شي نو د انسان د وجود نقشه نه شی تړلی چې دا هريو د الله تعالی د رحمت ښکارندوی دی، اوس راشئ، دا پراخ کاینات وگورئ چې تر اوسه پورې انسان لا دنهيو مهمو سيارو په باب کافي معلومات نه لري ...

دا ویر او پراخه کاینات او د دې ټولو لپاره د رحمت هستي (محمد رسول الله) آیا بل څوک داسې شته چې په دې ډگر کې له حضرت محمد رسول الله سره پرتله شي؟.

خلف او سلف علماو د معجزې په تعريف کې وايي چې معجزه هغه خارق العاده چاره ده چې د بشري عاداتو، انگېرنو، فردی او اجتماعي منل شوو کارنامو پر خلاف داسې څرگنديږي چې دغه ټولې انگېرنې، عادت او دودونه ماتوي او پر هغه مقام ودرېږي چې دعا دي انسانانو لاسرسي ورته له سره ممکن نه وي ... کله چې دعا دي وگړو فکر له معجزې سره ټکر کوي، دا فکر داسې شيندي او ټوټې کوي يې چې بيا د ټولولو ټولې لارې چارې يې هسې باييزه شي او عقل پر يوه داسې پوله ولاړ وي چې گويا سره کرښه ورته کاري چې پس له دې نه مخکې تاسره ډېر مختک مجال نشته. د حکمت پوهان دغه مقام ته د حيرت مقام وايي، حيرت هغه رواني حالت ته وايي چې د انسان عقل، فکر او ادراک نور فعاليت نشي کولي او هک پک دکومې نوې پديدې انتظار وباسي، مگر دا معجزه ده چې شاته نور هيڅ نه لري چې په رابرسيره کيدونکي وگړي د معجزې عوامل په کې ولټوي...

د معجزې مفهوم د مقابل لوري تعجيزول دي او په را دبريدو سره مقابل لوري ته چلنج ورکوي چې ته دا کار نشي کولي، يا ځکه چې ته په خپل دريځ کې دروغجن يې. دا کار د الله ﷻ د هغو صالحو بندگانو په کړو وړوکې را څرگنديږي چې په پوره ايماندارۍ سره ژوند کوي، له خپلو خلکو او نړيوالو سره دښه ژوند او سپېڅلی ارمان په هيله خپل ژوند تيسروي او د معجزې د را څرگنديدو پرمهال، دي په خپله پرې نه پوهيږي چې څه ډول ترې صادره شوه ... د الله ﷻ دا صالح بنده کان هغه دي چې قرآن کریم ((انبياء)) نومولي او که چيرې بياکوم خارق العاده کار له پيغمبرانو پرته له نورو صالحو وگړو صادريږي، هغه بيا

محمد ﷺ د هغه استازی او بنده دی...

اعرابی وویل: دا به تاسې ثابتوي: نبی کریم ﷺ ورته وویل: د وادی هغه ونه به دې ځواب ووايي: یا د وادی هغه ونه به پردې خبرې گواهي ورکوي: ابن عمر پاتې پېښه داسې بیانوي: هغه ونه یوې خواته کړه شوه، له مخکې راووته او د خدای ﷻ پیغمبر ته یې خان ور وښود رسول الله دغه ونه (۳) ځلې ځانته را وغوښتله او هغې (۳) ځله دنبی کریم حضور ته ورغله او د نبی کریم ﷺ پرنیوت یې گواهي ورکړه. وروسته، نبی کریم ﷺ ونې ته وویل چې ورځه پرځپل ځای ودرېږه: ونې هماغسې وکړه: اعرابی ددې پېښې په لیدلو ایمان راوړ: د ونې د شهادت په اړه د رسول الله پرنیوت یې شهادت ورکړ. ډیر احادیث راغلي دي، تاسې کولی شئ په دې برخه کې صحیح ترمذی او نورو صحابو ته مراجعه وکړئ.

په حقیقت کې د پیغمبر ﷺ ټولې معجزې پردې دلیل ولاړې دي چې منکرین پرې مات شوي دی او تراوسه پورې، دوی داسې دلیل نه لري چې ددې سترو معجزو په (العیاذ بالله) ابطال کې اغیزمن واقع شي...

مثلاً: قرآن کریم د رسول الله هغه ابدي معجزه ده چې د زمان په تیریدو سره نه زیریږي، او چې څومره د بشر علم، تخنیک او ساینس پرمختګ کوي، په هماغه اندازه د قرآن نوي حقایق رامنځ ته کیږي، د مثال په ډول دننني طب (۱۰۰ کاله) دا پخوا دا حقیقت ثابت کړای شو چې د ښځې اونارینه نطفه څنگه په (رحم) کې القاح کیږي او څرنگه د تکامل دورې شاته غورځوي خو قرآن کریم (۱۴) سوه کاله مخکې په دې اړه دومره دقیق معلومات وړاندې کړي دي چې اوسني طب هم نه دي وړاندې کړي: وګورئ قرآن کریم الحج سوره پنځم آیت، په دې آیت کې الله ﷻ فرمایي:

ترجمه: ای خلکو که د بیا ژوندون په اړه شک لرئ، نو خبر شئ چې موږ له خاورې پیدا کړي، بیا له نطفې بیاله یوې تړلې ټوټې، بیا د غوښې له یوې ټوټې، چې پوره شکل هم لري او نیمګړی هم دی، د دې لپاره چې تاسې ته حقیقت بیان کړو. او دغه پوره یانیمګړی شکل موږ تر هغې مودې چې موږ یې غواړو په رحم کې ساتو، بیا تاسې د ماشوم په بڼه د رحم نه خارجوو، بیا موږ زنه کوو تر هغې چې خواني ته ورسېږي ...

ډاکټر عبدالحمید زنداني په هغو درسونو کې

چې د قرآن علمي اعجاز په نامه په الجزیره ټلوېزیون کې القا کول، د دې آیت په اړه وایي چې ما د طب له یو ډاکټر سره چې (کیت مور) نومیده د انسان د خلقت په اړه بحث پیل کړ او د بحث په جریان کې می ورته وویل چې معاصر طب د ماشوم د تکامل په اړه څه وایي چې مثلاً د مور په رحم کې څه ډول تکامل کوي او د ودې په سلسله کې په مکمل انسان بدلیږي؟ هغه په ځواب کې هغه مراحل چې د ښځې او نارینه دوام او سپرم د القاح په نتیجه کې په رحم کې یو په بل پسې طی کیږي او بالاخره دا القاح شوي حجره په بشر انسان بدلیږي په تفصیل سره وڅیړل، په دې وخت کې ماتري پوښتنه وکړه چې که چېرې همدغه نظریو چا (۱۴) سوه کاله مخکې بیان کړي وي، ته به دې اړه څه نظرلرې؟ او همدا رنگه ماته ووايه چې د معاصر طب دا نظریه څومره تاریخي سابقه لري...

هغه لومړی په چورت کې لاړ او وروسته یې وویل: له دې نظریې نه قابو سل کاله تیرېږي خو دا ته چې وایي یو چا (۱۴۰۰ سوه) کاله مخکې عین مطلب ټکی په ټکی بیان کړی، دا بالکل د منلو څکه نه ده چې پر هغه مهال بشر د جهالت په تیارو کې لاس او پښې وهلې، منځنۍ پیړۍ وي!!!

نوبیا دا څنگه ممکن دی چې له وسایلو او امکاناتو پرته دې داسې نظریه وړاندې کړای شي؟ په همدغه مهال، ما ورته قرآن کریم پرانست او د حج پنځم آیت باندې می ګوته کیښوده او ورته می وویل چې لاندې وګوره انګریزي ترجمه یې لیکل شوې ده، کله چې ډاکټر کیت مور د دې آیت ژباړه ولوسته، له ډیر چورته بالکل ګونګ غوندې شو، حیران حیران یې ماته کتل او خبرې یې نه کولې؟ بالاخره یې مانه وپوښتل چې دا کوم کتاب دی؟ او ما ورته په ځواب کې وویل چې دا قرآن زموږ مؤمن کتاب دی چې الله تعالی (۱۴) سوه کاله مخکې پرځپل وروستی رسول حضرت محمد ﷺ نازل کړی دی.

ډاکټر نور هم هیښ شو، لاسونه یې ریریدل او ماته یې وویل دا کتاب ماته راکوې؟ ما ورته په ځواب کې وویل: ولې نه! او په انګریزي ژباړل شوې د قرآن کریم دردا نسخه مې و هغه ته ورکړه، ماته یې وویل: زه په دې موضوع کې تحقیق کوم او دا ناسته موپای ته ورسیده، ډیره موده مې ونه شو کړای چې ډاکټر کیت مور وګورم، له اووه میاشتو وروسته یې د سعودی په ورځپاڼو کې ولوستلې چې ډاکټر کیت مور په پلازمینه ریاض کې یو

علمي کانفرانس لري، له ټاکلې نېټې سره سم کانفرانس ته لاړم، ټول خلک کیت مور ته منتظر وو چې کتل مو هغه راغی او په تخرګ کې یې د قرآن همغه نسخه او یو درجن نور کتابونه نیولي وو او د تربیون شاته ودرید، لومړی له افتتاحي نه وروسته یې همدغه آیت ولوست او بیایې وویل: زه دال سعود په دولتي کتابخانه کې اووه میاشتې په ریسرچ بوخت وم، بیا چین ته لاړم، هلته مې هم ځینې څیړنې وکړې چې دا دې د خپل تحقیق نتیجه تاسې سره شریکوم: نوموړی ددې آیت په تفسیر کې د معاصر طب د نظریاتو په څنګ کې علمي نورمونه، ګرافونه، نقشې او نور مواد هم سره یوځای کړي وو. او د دغو څیړنو په نتیجه کې یې ثابت کړی ؤ چې د قرآن په دې آیت کې د ذرې هومره د شک او تردید ځای نشته اولاً له نننۍ طبعه همدا اوس اډوانس ګنل کیږي، نوموړي وویل: چې دا واقعیت پر هغه مهال پر محمد بن عبدالله نازل شوي چې د تمدن او علمي څیړنو ښه غوندې هم نه تر سترګو کیده نوزه دا د حضرت محمد ﷺ وینا نه بولم، بلکې دا د هغه خدای ﷻ کلام دی چې د کایناتو خالق مالک او مدبر دی او حضرت محمد ﷺ یې د خلکو د هدایت لپاره په پیغمبري مبعوث کړی:

خلکو: زه له همدا اوسه پر اسلام خپل ایمان اعلانوم او خدای ته شاکریم چې د یوه سوچه مسلمان عالم په ملګرتیا د اسلام په مقدس دین مشرف شوم...

که موږ په اوسني اروپا او امریکا کې د هغو ختیځوالو ژوند څیړو چې نوی مسلمان شوي وي، ټول د همدغو معجزاتو له برکته دغې سترې مرتبې ته رسیدلي دي... هغوي د ادیانو د مقایسې په لړ کې د قرآن او پیغمبر د حقانیت په باب ساینسي تحقیقات هم کړي دي خو کله چې د نبوي دلایلو په وړاندې مات شوي او داسې دلایل یې نه دي موندلي چې د قرآن کریم آیت (العیاذ بالله)

پرې ابطال کړی، مات شوي دي او د اسلام د حقانیت پر اقرار سربېره مسلمان شوي هم دی او نن هریو یې یا خو مستقل دعوت چلوي او یا د کوم دعوتي مرکز غړی دی... لوی، لوی جوماتونه او علمي مرکزونه یې پرانستي دي... د دې موضوع په بل مبحث کې به انشاء الله نورې په زړه پورې پېښې تاسې ته وړاندې شي...

فاعتبروا یا اولی الابصار.

مسئولیت والدین

در تغذیه اطفال از دیدگاه اسلام

سید نصیر هاشمی

قسمت است که برترین آن‌ها گفتار لا إله إلا الله و پایین‌ترین آن‌ها پاک کردن راه و مسیر مردم از آزار و اذیت است).

این حدیث از سخنان جامع پیامبر ﷺ است که چهار تا از مسؤولین شاخص در جامعه را ذکر نموده و بقیه را شامل این سخن جامع خویش کرده است که: (کلکم راع و مسؤول عن رعیتة) (متفق علیه) «همه‌ی شما مسؤولیت دارید و از هر مسؤول در مورد افراد تحت سرپرستی خود بازخواست می‌شود».

از دیدگاه اسلام، مسؤولیت پدر و مادر در قبال فرزندان شان تنها منحصر به تأمین نفقه و یا تغذیه نبوده؛ بلکه حفاظت، تربیه و فراهمی اسباب امنیت و آسایش را به شایستگی و از طریق حلال برای سلامتی و تندرستی آنها، از امراض جسمی و روحی و آفات اجتماعی احتواء می‌کند؛ زیرا مسؤولیت رهبری خانواده را در تمام امور زندگی به عهده دارند.

ابن عدی حدیثی را با سند صحیح از انس نقل کرده که پیامبر ﷺ فرمود: «إن الله سائل كل راع عما استرعاه، حفظ ذلك أو ضيعه»: «خداوند از هر صاحب مسؤولیتی درمورد کسانی که مسؤولیت‌شان را به عهده دارد

همه‌ی شما مسؤولیتی دارید و از حوزه‌ی مسؤولیت خویش بازخواست می‌شوید، بنابر این امام و رهبر جامعه در برابر رعیت مسؤولیت دارد، مرد سرپرست خانه است و نسبت به افراد تحت مسؤولیت خود بازخواست خواهد شد، زن در خانه‌ی شوهر و نسبت به فرزندان مسؤولیت دارد و نسبت به افراد تحت مسؤولیت خود بازخواست خواهد شد، و خدمتکار نسبت به اموال آقایش مسؤولیت دارد، باید پاسخ‌گو باشد، آگاه باشید که همه‌ی شما مسؤولیت دارید و هر کس نسبت به مسؤولیتش باید پاسخ‌گو باشد».

حافظ ابن حجر در تعریف راعی می‌گوید: راعی همان فرد مورد اطمینان و متعهدی است که امانتی را که به وی سپرده شده حفظ نماید و عدالت را در باره‌ی آن رعایت نموده و به نفع آن اقدام کند.

هرگز مفهوم حدیث این نیست که مسؤولیت را در این چهار کس منحصر کند، بلکه این حدیث پایین‌ترین و بالاترین فرد مسؤول در جامعه را نام برده و افراد دیگر مسؤول را جا گذاشته (تا بگوید همه‌ی افراد در جامعه مسؤولیت دارند). این حدیث مانند این سخن پیامبر است که می‌فرمایند: (الإيمان بضع وسبعون شعبة فأفضلها: قول لا إله إلا الله، و أدناها إمطة الأذى عن الطريق): «ایمان هفتاد و چند

اسلام دین حق و عدالت است؛ و در مورد تأمین حق و تحکیم عدالت، تعلیم و دساتیر کامل و جامعی را وضع نموده است، و همواره پیروانش را به تأمین حق و عدالت در بین اعضای خانواده و افراد جامعه، بدور از خشونت و هرنوع تبعیض و تعصب بر معیار تقوا، در تمام امور زندگی، دستور می‌دهد.

دستور اسلام در مورد رعایت عدالت بین اولادها و سایر اعضای خانواده کلی و جامع است، تمام احتیاجات و وسایل رفاه و آسایش زندگی را در بر می‌گیرد، از قبیل تهیه خوراک، پوشاک، مسکن، و سایل مورد نیاز، تعلیم و تربیه، امنیت و آسایش و غیره.

پیامبر گرامی اسلام ﷺ مسؤولیت همگانی پیروان راستینش را در سخنانی زیبا، جامع و فراگیر، ایجاز نموده می‌فرماید: «كلکم راع و کلکم مسئول عن رعیتة؛ فالإمام راع ومسئول عن رعیتة والرجل راع ومسئول عن رعیتة، والمرأة راعیة علی بیت زوجها ولدها ومسئولة عنهم، و عبد الرجل راع علی مال سیده، و مسئول عن رعیتة، ألا فکلکم راع و مسئول عن رعیتة.»: «۱»

همه‌ی شما مسؤولیتی دارید و از حوزه‌ی مسؤولیت خویش بازخواست می‌شوید، بنابر این امام و رهبر جامعه در برابر رعیت مسؤولیت دارد، مرد سرپرست خانه است و نسبت به افراد تحت مسؤولیت خود بازخواست خواهد شد، زن در خانه‌ی شوهر و نسبت به فرزندان مسؤولیت دارد و نسبت به افراد تحت مسؤولیت خود بازخواست خواهد شد، و خدمتکار نسبت به اموال آقایش مسؤولیت دارد، باید پاسخ‌گو باشد، آگاه باشید که همه‌ی شما مسؤولیت دارید و هر کس نسبت به مسؤولیتش باید پاسخ‌گو باشد».

می‌پرسد که آیا مسؤولیت خود را نسبت به زیردستان انجام داده یا که حقوق آن‌ها را ضایع کرده است؟ مسؤولیت پدر، در تغذیه کودکانش از دیدگاه اسلام اینست که برای بدست آوردن هزینه مواد خوراکی سالم، پاک و مغذی از طریق حلال، آخرین توان خود را به خرج دهد و زمینه‌های رشد و نمو جسمی و فکری، مادی و معنوی را برای فرزندان فراهم سازد.

پیامبر رحمت ﷺ می‌فرماید:

(کفی بالمر إثمًا أن يضيع من يقوت) ابو داود و نسائی و حاکم ترجمه: این گناه برای انسان کافی است که نفقه کسی را که به عهده او است تأمین ننماید.

مسؤولیت مادر در قبال تغذیه طفلش این است که او را در دوران حمل و شیردهی از غذا‌های سالم و مغذی استفاده کند. تا طفل سالم و طبیعی را خداوند متعال نصیبش گرداند و همچنین در تغذیه اطفال خویش در مرحله شیرخوارگی و کودکی و نوجوانی کوتاهی نکند بالخصوص در مرحله شیردهی طفلش را از نعمت مکیدن شیر از پستانش محروم نسازد. ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا فَوْاْ اَنْفُسُكُ وَاَهْلِيْكَ﴾ =التحریم: ۶

«ای کسانی که ایمان آورده اید! خود و خانواده خود را از آتش دوزخ برکنار دارید». هر چقدر پدر وی را از آتش دنیا حفظ کرده باشد، بدین ترتیب و به طریق اولی از آتش آخرت حفظ می‌شود. و حفاظت از وی به طوری است که او را ادب و تهذیب می‌کند و نیکوهای اخلاق را به وی یاد می‌دهد. و او را از همنشینان بد باز می‌دارد. واجب است که تربیت از همان آوان کودکی و پیدایش وی باشد که همان مرحله ولادت و شیر دادن است. که باید در حضانت و شیر دادن وی زنی متدین و حلال خور باشد. شیری که از مال حرام حاصل شده باشد، برکتی

ندارد. وقتی با این شیر بزرگ شد سرشت وطنیت او با زشتی‌ها و آلودگی‌ها سرشته می‌شود و طبع وی به آنچه که مناسب زشتی‌ها است، تمایل پیدا می‌کند» ۲»

ابن مسعود می‌گوید: از رسول خدا شنیدم که فرمود: (من کانت له ابنة فادبها و احسن ادبها و علمها و احسن تعلیمها و اوسع علیها من نعم الله الی اوسع علیه کانت له منعة و ستر من النار). ۳» «هر که دختری داشته باشد و او را نیکو تربیت کند و به خوبی آموزش دهد و از نعمت‌های که خداوند ارزانیش کرده او را به وفور بهره‌مند سازد، آن دختر برای وی مانع و پرده‌ای در برابر آتش دوزخ خواهد بود.»

در جهان معاصر، احترام به حقوق کودک، اندیشه‌ای اساسی در تربیت آنان و حمایت و مساعدت همه جانبه در رشد فکری و سلامت روحی و روانی آنان به شمار می‌رود.

حق حیات، حق شیر خوارگی، حق نام گذاری و نام نیکو، حقوق مالی و تأمین نفقه فرزندان از حقوق مادی است.

حقوق معنوی نیز شامل سه بخش ذیل می‌باشد:

۱ - حقوق هدایتی (دعا کردن، استغفار و طلب توبه، توجه به دین و خط فکری صحیح).

۲- حقوق تربیتی (نصیحت و موعظه کردن، مسؤولیت پذیری، پرورش و آموزش تجربه‌ها).

۳- حقوق روانی (محبت و احترام، اعتماد و مشورت، نگرانی و دلسوزی).

قرآن عظیم الشأن والدین را حسب

توانایی و وظایف هر یک، مسؤول نفقه اطفال (تهیه خوراک، پوشاک و محل بود و باش) می‌داند و مسأله حیاتی شیر دهی و شیرخوارگی (رضاعت) و برتری تغذی به شیر مادر طوری مطرح می‌کند که مادران را در حد توان به شیردادن نوزادان شان، دو سال کامل ترغیب می‌کند و پدران را به پرداخت نفقه (خوراک، پوشاک) برای مادران بطور شایسته مکلف می‌سازد.

چنانچه می‌فرماید: ﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ کَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ یَّمِ الرِّضَاعَةَ وَعَلِ الْوَالِدِیْنِ لَهُ رِضْعَتُهُنَّ وَکَسَوْنَهُنَّ بِالْعُرْفِ لَا تُکَلِّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَاكَّرُ وَاِلَدُهُ بِوَالِدِهَا وَلَا مَوْلُوْهُ لَهٗ بِوَالِدِهِ وَعَلِ الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِکَ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا عَنْ رَاضٍ مِّمَّهَا وَشَاوِرْ فَلَا جُنَاحَ عَلَیْهَا وَلَیْنَ اَرَدْتُمْ اَنْ تَسْرِضُوْا اَوْلَادَکُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَیْکُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَا ءَاتَیْتُم بِالْعُرْفِ وَاَلْقُوا اللّٰهَ وَاَعْمَلُوا اَنْ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِیْرٌ﴾ =البقرة: ۲۳۳

«و مادران باید فرزندان خود را، دو سال کامل شیر دهند. این حکم برای کسی است که بخواهد دوران شیر خوارگی را تکمیل کند و بر آن کس که

فرزند برای او متولد شده (پدر)، لازم است خوراک و پوشاک

مادر را به طور شایسته (در مدت شیر دادن بپردازد حتی

اگر طلاق گرفته باشد.) تأمین کند. هیچ کس جز به قدر وسع و توانش مکلف نمی‌شود. هیچ

مادری نباید به سبب فرزندش زیان ببیند و هیچ پدری نباید

به خاطر فرزندش ضرر ببیند و

نه مادر حق ضرر رساندن زدن به کودک را دارد، و نه پدر - و مانند همین احکام بر عهده وارث است (هزینه مادر را در دوران شیرخوارگی تأمین نماید)؛ پس اگر پدر و مادر بخواهند با رضایت و مشورت یکدیگر کودک را (زودتر) از شیر جدا کنند؛ گناهی بر آن دو نیست، و اگر خواستید برای فرزندان تان دایه بگیرید بر شما گناهی نیست، به شرط آنکه چیزی را بر عهده گرفته اید (حق گذشته مادر را)؛ به شایستگی بپردازید، و از الله ﷻ پروا کنید (و از مخالفت فرمان خدا بپرهیزید) و بدانید که خداوند ﷻ به آنچه انجام می دهید بیناست. «۴»

از این عبارات زیبا و معجز علاوه بر آنچه ذکر شد؛ فواید ذیل را می توان استنباط کرد:

۱- الله ﷻ در این آیه متبرکه مادران را مکلف فرموده است که مادران در صورت توانایی، نوزادان شانرا از حق شیرخوارگی و لذت بردن از شیر شان محروم و بی بهره نسازند.

۲- دوره مکمل شیردهی و شیر خواری (رضاعت) به مدت دو سال تعیین شده است.

۳- بازداشتن و از شیر گرفتن طفل (۳۰ ماه) است:

﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفَصْلُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا﴾ = الاحقاف: ۱۵

ترجمه: انسان را نسبت به پدر و مادرش به احسان سفارش کردیم مادرش با تحمل رنج به او باردار شد و با تحمل رنج او را به دنیا آورد، و بار برداشتن و از شیر گرفتن او سی ماه است. از این آیه متبرکه استنباط می شود که حداقل مدت حمل شش ماه و مدت شیرخوارگی بیست و چهار ماه است.

۴ - اسلام دین رحمت است؛ پروسه تغذیه طفل با شیرمادر طوری تنظیم نموده است که هیچ یک از اطراف شیرده (مادر)، نفقه آور (پدر) و شیرخوار به سبب یکدیگر متضرر نمی شوند، زیرا در اسلام نه ضرر رساندن است و نه تحمل ضرر. پیامبر رحمت می فرماید:

(لا ضرر و لا ضرار فی الاسلام)

۵ - لازم است که بازداشتن طفل از تغذی با شیر مادر به رضایت و مشورت والدین صورت گیرد.

۶ - ترعیب والدین نوزاد به گرفتن مادر رضاعی (دایه) برای بهره مند شدن طفل از شیر.

﴿وَإِنْ تَكَسَّرْتُمْ فَتَرْضِعْ لَهُ أُخْرَى﴾ = الطلاق: ۶

ترجمه: و اگر کارتان - در این مورد - با هم به دشواری کشید؛ زن دیگری (بچه را) شیر دهد.

۷- رعایت خوبی و شایستگی در ادای مسوولیت و وفاء به عهد در پرداخت نفقه شیر دهنده و و سایر تکالیف طفل شیر خوار: اسلام به تأمین مخارج فرزند از همان زمانی که در شکم مادرش است اهتمام ورزیده است، عنایت اسلام به تغذیه طفل و سلامتی مادر تا آنجاست که پدر را به پرداخت نفقه مادری که طلاق داده شده باشد، در دوران بارداری اش مکلف می سازد.

خداوند متعال می فرماید: ﴿وَإِنْ كُنْ أُولَئِكَ حَمَلٍ فَانْفِقُوا عَلَيْهِنَ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ﴾ = الطلاق: ۶

«اگر آنان باردار باشند، خرج و نفقه ایشان را بپردازید تا زمانی که وضع حمل می کنند».

۸ - پیشه گیری تقوی و رعایت مراتب احسان در همه امور زندگی، و در همه اوضاع و احوال.

در این مقام شایان ذکر می داند که نفقه دادن به پسرها تا زمانی که مرد می شوند ادامه می یابد و از اینجا به بعد مانعی برای بقای نفقه وجود ندارد و نفقه دختران نیز تا زمانی است که ازدواج می کنند برعهده پدر است، و بعد از ازدواج به شوهر منتقل می شود. اگر نفقه دادن به فرزندان در دوران

جنین واجب باشد که «نفقه غیر مستقیم است» پس نفقه دادن به کودک بعد از ولادت نیز واجب است که «نفقه مستقیم است»

اهمیت تغذیه متممه در پهلوی تغذیه کودک با شیرمادر:

شایان ذکر است که اطفال در خلال این دوره تکمیلی، علاوه بر شیر مادر به غذاهای متنوع، مقوی و مفید نیز نیاز دارند که باید بصورت صحی و محبت آمیز بطور متداوم خورانده شوند تا رشد و نموی طبیعی آنها را تسریع بخشد. البته این نوع تغذی را در اصطلاح امروزی، تغذیه مکمله یا متممه می نامند که تکمیل کننده ارزش غذایی شیرمادر برای طفل محسوب می شود.

بر والدین است که اغذیه طفل را در این دوره، از مغذی ترین بخش خوراکی های فامیلی که با توانائی های آن سازگار باشد، بصورت صحی و سالم تهیه کنند، اغذیه ای که دارای انرژی کافی و حاوی منرال ها و ویتامین مورد نیاز طفل باشد.

رعایت عدالت در تغذیه تمام اعضای خانواده

اسلام به عنوان دین حق و عدالت، همواره پیروانش را به تأمین حق و عدالت در بین اعضای خانواده و افراد جامعه، بدور از هر نوع تبعیض و تعصب برمعیار تقوا، در تمام عرصه های زندگی فرا می خواند..

قرآن عظیم الشان می فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقْوَىٰ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ = الحجرات: ۱۳

ای مردم ما شما را از مرد و زنی آفریدیم و شما را ملت ملت و قبیله قبیله گردانیدیم تا با یکدیگر شناسایی متقابل حاصل کنید در حقیقت ارجمندترین شما نزد خداوند پرهیزگارترین شماست، بی تردید

خداوند دانای آگاه است.

و می فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاَنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا أَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّكَ اللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾

=المائدة: ۸

ای کسانی که ایمان آورده‌اید برای الله ﷻ به داد بر خیزید و به عدالت شهادت دهید و البته نباید دشمنی گروهی، شما را بر آن دارد که عدالت نکنید؛ عدالت کنید که آن به تقوا نزدیکتر است و از خداوند پروا دارید که خدا به آنچه انجام می‌دهید آگاه است.

دستور اسلام در مورد رعایت عدالت بین اولاد ها و سایر اعضای خانواده کلی و جامع است، تمام نیازمندی های زندگی فردی و اجتماعی را دربر می گیرد، از قبیل تهیه خوراک، پوشاک، مسکن، وسایل مورد نیاز، تعلیم و تربیه، امنیت و آسایش و غیره. مقصد از رعایت عدالت در تغذیه خانواده این است که پدر و یا سرپرست در تهیه و تأمین اغذیه کامل و سالم برای تمام اعضای خانواده اعم از (همسر، دختر و پسر، پدر و مادر و سایر اقارب نزدیک و تحت کفالت) همت گمارد و در توزیع آن بین آنها با لطف و شفقت اقدام نماید. و اصل عدالت را به دور از تبعیض جنسیتی و تفریق میان دختر و پسر خورد و بزرگ مراعات نماید و در مورد خوراک، پوشاک، تعلیم تربیه و مستلزمات زندگی همسر و دختر که بیشتر آسیب پذیر اند توجه جدی نمایند.

از عبدالله بن عمرو بت العاص رضی الله عنه روایت است که گفت: رسول الله فرمودند: (إِنَّ الْمَقْسُطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَىٰ مَنَابِرٍ مِّنْ نُورٍ: الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلَّوْا). «۵»

رسول الله فرمود: عدالت پیشه گان در

نزد الله بر منبرهای از نور قرار دارند، آنهایی که در فیصله اهل و زیر دستان شان از عدالت کار می گیرند.

از نعمان بن بشیر رضی الله عنه روایت است که گفت: أعطاني أبي عطية، فقالت عمرة بنت رواحة:

«لا أرضى حتى تشهد رسول الله صلى الله عليه وسلم» فأتى رسول الله (صلى الله عليه وسلم) فقال:

«إني أعطيت ابني من عمرة بنت رواحة، عطية، فامرته أن أشهدك يا رسول الله!» قال: (أعطيت سائر و لدك مثل هذا؟) قال: لا، قال: (فاتقوا الله، واعدلوا بين اولادكم.) قال: فرجع فرد عطية. «۶» پدرم برایم هدیه داد. عمرة دختر رواحه (که مادر اوست) گفت: که ما به این تحفه شما راضی نیستم، تا اینکه پیامبر ﷺ را بر آن شاهد نگیرید.

همان بود که بشیر رضی الله عنه به خدمت رسول ﷺ حاضر شد و گفت: من به پسر خود که از عمره بنت رواحه است، یک مقدار بخشش دادم و او برایم امر کرد که شمارا در این امر شاهد بگردانم، رسول الله فرمود: «آیا به پسران دیگران هم مانند این تحفه، بخشش دادید؟» گفت: نخیر، فرمود: «از الله بترسید، و در میان اولاد تان عدالت بر پا دارید» راوی می گوید: که برگشت و بخشش خود را مسترد نمود.

در کتاب «حلال و حرام در اسلام» میخوانیم: بر پدر و مادر واجب است بین فرزندان شان در تمام امور و حتی در عطاء و بخشش تفاوت قایل نشوند و همه را از آن به یک اندازه بهر مند سازند. بر پدر و مادر حرام است که بدون مجوز و نیاز بعضی از فرزندان شان را بر دیگران ترجیح دهند و مال بیشتر به آنان بدهند؛ زیرا که این امر موجب کنیه و خشم دسته دوم می گردد و آتش دشمنی را بین آنان شعله ور می سازد. پیامبر اسلام می فرماید: (اعدلوا بین أبنائکم، إعدلوا بین أبنائکم، اعدلوا بین أبنائکم): بین فرزندان تان عدالت را رعایت کنید.

بین فرزندان تان عدالت را رعایت کنید. بین فرزندان تان عدالت را رعایت کنید.

موضوع این فرموده پیغمبر خدا این بود که زن بشیر بن سعد انصاری از شوهرش

خواست تا به پسرش لقمان بن بشیر بیشتر از سایر فرزندان مال عطا کند و چیزی مانند باغ و یا ملک دیگری به او بدهد و خواست به منظور تحکیم این بخشش، پیغمبر ﷺ را شاهد قرار دهد و از شوهرش خواست تا نزد پیغمبر ﷺ رود و او را شاهد قرار دهد. شوهرش نزد پیغمبر ﷺ رفت و گفت: ای رسول خدا دختر فلان (زنش) از من خواسته که غلام را به پسرش ببخشم، پیغمبر ﷺ فرمود: (أ له إخوة؟) قال: نعم. فكلهم أعطيت مثل ما أعطيته؟ قال: لا. قال: فليس يصلح هذا وإنني لا أشهد إلا على حق «۷» و لا تشهدني على جور إن لبنیک عليك من الحق أن تعدل بینهم، كما لك عليهم من الحق أن یروک «۸» واتقوا الله و اعدلوا فی اولادکم. «۹» آیا این پسر شما برادر دارد؟ بشیر گفت: بلی. پیامبر ﷺ فرموده به همه پسران آنچه به این پسر (لقمان) بخشیده ای، داده ای؟ بشیر گفت خیر. فرموده: این درست نیست و من شاهد نمی شوم جز برحق، مرا بر ظلم شاهد نگیرید! حق بچه های شما بر شما اینست که در بخشیدن مال، بین آنان عدالت را رعایت کنید و حق شما بر آنها اینست که در برابر شما خوب و مطیع باشند. از مخالفت امر خدا پرهیز کنید و در بین فرزندان تان عدالت را رعایت کنید. «۱۰»

منابع و مآخذ:

۱- بخاری باب العبد راع فی مال سیده، مسلم (حدیث: ۳۴۰۸) باب فضیلة الإمام العادل.

۲- حقوق بشر، ج ۱، ص ۳۳۹.

۳- صحیح ابن ماجه (۳۶۶۹) و البخاری فی «الأدب المفرد (۷۶) وأحمد (۱۵۴/۴) عن عقبه بن عامر رضي الله عنه وانظر السلسلة الصحيحة

۴- معلومات مزید، دکتر دادمحمد ندیر، اساسات حقوق اسلام، ص ۲۴۴.

۵- به روایت امام مسلم (رحمه الله)

۶- به روایت امام بخاری (رحمه الله)

۷- به روایت مسلم، احمد و ابو داود (رحمهم الله)

۸- به روایت شیخان.

۹- به روایت ابو داود.

۱۰- دکتر یوسف قرضاوی، حلال و حرام در اسلام، طه، ص ۲۸۳ - ۲۸۴

معرفی اماکن تاریخی

قسمت دوم:

محبوب الرحمن افضلی

فضیلت مقام ابراهیم علیہ السلام:

۱. چنانچه الله متعال میفرماید: ﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾ البقرة: ۱۲۵
مقام ابراهیم را نمازگاهی برای خود اختیار کنید.

۲. و همچنان میفرماید: ﴿فِيهِ كُنْتُمْ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ﴾ آل عمران: ۹۷
در آن نشانه‌هایی روشن است از جمله مقام ابراهیم است.

۳. عن عبد الله بن عمرو يقول: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: (إن الركن والمقام ياقوتان من ياقوت الجنة طمس الله نورهما ولو لم يطمس نورهما لأضاءتا ما بين المشرق والمغرب) (۱)

۴- **حطیم (حجر اسماعیل)** حطیم حصه ائ از بیت الله که از ورای آن طواف صورت مگیرد حطیم یعنی حجر اسماعیل عبارت از همان دیواری است که در شمال کعبه زیر ناوه کعبه قرار دارد. حجر اسماعیل میان رکن شامی و عراقی و با دیوارهای بصورت نیمه دایره به ارتفاع ۱,۳۰ متر و عرض ۵۰ سانتی متر می باشد.

فضیلت نماز داخل حطیم: در مورد فضیلت آن چنین روایت است. عن عائشة قالت: «كنت أحب أن أدخل البيت فأصلي فيه فأخذ رسول الله صلى الله عليه وسلم بيدي فأدخلني الحجر فقال صلى في الحجر إن أردت دخول البيت فإنما هو قطعة من البيت» (۲).

حضرت عایشه صدیقه رضی الله عنها میفرماید: دوست داشتم داخل خانه کعبه نماز بخوانم، رسول الله از دستم گرفت و به داخل

حطیم برد و فرمود: وقتیکه اراده داخل شدن خانه را داشتی اینجا نماز بخوان زیرا اینجا جزء خانه کعبه است.

۵- **صفا و مروه:** صفا کوه خوردي که در پایین کوه ابی قبیس به طرف جنوب شرق کعبه با فاصله ۱۳۰ متر به مسجد الحرام قرار دارد و سعی از صفا آغاز میگردد.

مروه: کوه صغیره ایست که در شمال شرق حرم با فاصله ۳۰۰ متر متصل به کوه قبیعان واقع است اتمام سعی به آن تکمیل می گردد. «۳»

سعی: یعنی «مسعی» به مسیر بین صفا و مروه گفته می شود که فاصله ی آن ۳۹۴ متر است سعی از صفا شروع و به مروه ختم می شود و هفت بار شوط بین صفا و مروه یک سعی کامل است. «۴»

عرض او به مقدار ۴۰ متر است. سعی بین صفا و مروه از مناسک حج و عمره می باشد. چنانچه الله متعال در قرآن کریم میفرماید:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ﴾ البقرة: ۱۵۸

اولین شخصیکه سعی بین صفا و مروه را انجام داده است هاجر مادر حضرت اسمعیل علیه السلام بود زمانیکه حضرت اسمعیل علیه السلام طفل بود به اثر تشنگی گریه نمود بی بی هاجر مادر او به دنبال این شد که ابی برای پسرش پیدا کند، هفت مرتبه سعی بین صفا و مروه را انجام داد تا بالاخره در مرتبه هفتم صدای خفیه را شنید دید که در تحت قدم های پسرش آب جاری است. «۵»

۶- **منی:** منی یکی از مشاعر مقدسه

طرف شرق مسجد الحرام قرار دارد فاصله بین حرم و منی ۴ کیلو مترو بین جمره العقبة الى وادی محسر ۳,۵ کیلو متر جمعاً مساحت منی ۶,۳۵ کیلومتر می باشد. حجاج شب ۹ ذی الحجه قبل از رفتن به عرفات در منی می گزرانند. و بعداً شب ۱۱ و شب ۱۲ و کسانی که تأخیر می کنند شب ۱۳ ایام تشریق را در منی خواهند بود، در روز های منی خوردن، نوشیدن و ذکر الله متعال میشود.. «۶»

۷- **عرفات:** وادی عرفه زمین هموار است که بشکل قوس بزرگ که به آن کوه ها احاطه کرده باشند که وتر «۷» آن وادی عرفه می باشد که در جنوب شرق مکه مکرمه موقعیت دارد. فاصله عرفات از مسجد الحرام به اندازه ۱۸ کیلومتر راه است. عرفات در منطقه حل می باشد. فاصله میان حرم و عرفات وادی عرفه که مساحت آن ۱۷,۹۵ کیلومتر است.

در هر سال تمام حجاج در ۹ ذوالحجه در اینجا وقوف نموده و نماز ظهر و عصر را قصر ادا می نمایند.

وقوف در عرفات یکی از ارکان حج می باشد ترک وقوف سبب فساد حج می گردد. چنانچه رسول الله میفرماید: «و من أدرك عرفة قبل أن يطلع الفجر فقد أدرك الحج» «۸» و بعداً تا غروب آفتاب ذکر الله متعال را نموده بطرف مزدلفه حرکت می نمایند.

فضیلت روز عرفه:

«عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ أَنْ يُغْتَقَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ عَبْدًا أَوْ أَمَةً مِنَ النَّارِ مِنْ

يَوْمَ عَرَفَةَ، وَإِنَّهُ لَيَدْنُو، ثُمَّ يُبَاهِي بِهِمُ الْمَلَائِكَةَ، وَيَقُولُ: مَا أَرَادَ هَؤُلَاءِ؟»^{۱۰}

از حضرت عایشه رضی اللہ عنہا روایت شده است که پیامبر صلی اللہ علیہ وسلم فرمودند: «هیچ روزی به اندازه ی روز عرفه، خداوند متعال زنان و مردان را از آتش (عذاب خود) نجات نمی دهد و او! در آن روز با رحمتش بیشتر از روزهای دیگر به بندگان^{۱۱} نزدیک می شود و به وسیله آن ها بر فرشتگان مباهات می کند و می فرماید: این بندگان چه می خواهند [تا به آن ها ببخشم]؟»

۸- مزدلفه: مزدلفه مکانی است که حجاج مأمور هستند که شب را در آنجا بگذرانند و نماز شام و خفتن را با یک آذان و دو اقامه ادا نمایند. شب را گزارندن درین مکان واجب است چنانچه الله متعال میفرماید:

﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَبِأَيِّ آفْضَلٍ مِنْ عَرَفَتٍ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ﴾^{البقرة: ۱۹۸}

مزدلفه بین منی و عرفات قرار دارد، فاصله آن با عرفات و وادی محسر ۶ کیلو متر است.^{۱۱}

۹- جمرات: (جمع جمره بمعنی الحصی التي یرمی بها) اصل مشروعیت پرتاب سنگ های جمرات به داستان حضرت ابراهیم پیامبر علیه السلام برمی گردد زمانی که میخواست مناسک را ادا نماید «عرض له الشیطان عند جمره العقبة فرماه بسبع حصيات حتى ساء فی الارض، ثم عرض له عند الجمره الثانية فرماه بسبع حصيات حتى ساء فی الارض ثم عرض له عند الجمره الثالثة فرماه بسبع حصيات حتى ساء فی الارض» بعد از انجام فعل ابراهیم علیه السلام یکی از شعائر الحج گردیده است حجاج در روز اول عید جمره عقبه را با ۷ سنگ می زنند. و درایام تشریق بعد از زوال اول، جمره صغرا، بعداً وسطی و در آخر جمره عقبه را بالترتیب هرکدام آن را با ۷ سنگ رمی میکنند.

جمرات در غرب منی در نزدیک مسجد خیف قرار دارد. فاصله بین جمره کبرا و وسطی ۲۴۰ متر و میان صغری و وسطی ۱۴۸ متر می باشد.

به نسبت فاصله کمی که در بین جمرات وجود داشت، سبب می شد که ازدحام زیاد شود که حتی منجر به تلفات حجاج می گردید. به همین علت

در سال ۱۴۲۸ هـ ق ملک عبدالله پادشاه عربستان سعودی امر نمود جمرات را توسعه نمایند، بعد از توسعه جمرات در فی الساعه ۵۰۰ هزار حاجی یک مرتبه رمی کرده می توانند.^{۱۲}

۱۰- تنعیم: مسجد تنعیم مشهور به مسجد عایشه صدیقه رضی اللہ عنہا بطرف شمال مسجد الحرام در مسیر شاهراه مدینه منوره در ۶٫۵ کیلومتر حرم قرار دارد.

پیامبر صلی اللہ علیہ وسلم عبدالرحمن پسر ابی بکر صدیق رضی اللہ عنہ را امر نمود، خواهرش عایشه ام المومنین رضی اللہ عنہا را در آنجا برده که برای عمره احرام بسته نماید. اولین شخصیکه مسجد تنعیم را بناء نمود محمد بن علی الشافعی بود، و آخرین مرتبه پادشاه عربستان سعودی ملک فهد مسجد تنعیم را توسعه نمود. مساحت مسجد ۶۰۰۰ متر مربع بوده که در یک وقت ۱۵۰۰۰ نماز گزار را دارا می باشد.^{۱۳}

۱۱- حدیبیه: حدیبیه مکان است که پیامبر اکرم صلی اللہ علیہ وسلم با سران مشرکین در باره صلح، سخت ترین شرایط آنها را قبول نموده با ایشان صلح نمود. چنانچه حدیث وارد است:

«عن أنس، أن قریشا صالحوا النبي صلى الله عليه وسلم سهل بن عمرو فقال النبي صلى الله عليه وسلم لعلي أكتب بسم الله الرحمن الرحيم قال سهل أما باسم الله فما ندري ما بسم الله الرحمن الرحيم ولكن أكتب ما نعرف باسمك اللهم فقال أكتب من محمد رسول الله قالوا لو علمنا أنك رسول الله لأتبعناك ولكن أكتب اسمك واسم أبيك فقال النبي صلى الله عليه وسلم أكتب من محمد بن عبد الله فاشترطوا على النبي صلى الله عليه وسلم أن من جاء منكم لم نرده عليك ومن جاءكم منا رددموه علينا فقالوا يا رسول الله أنكتب هذا قال نعم إنه من ذهب منا إليهم فأبعده الله ومن جاءنا منهم سيجعل الله له فرجا ومخرجاً»^{صحيح مسلم حديث نمبر: ۱۷۸۴}

ترجمه: از حضرت انس رضی اللہ عنہ روایت است پیامبر صلی اللہ علیہ وسلم با قریش زمان صلح نموده که سهیل بن عمرو هم در جمع آنها بود. آنگاه حضرت رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم علی را فراخواندند تا نامه صلح را بنویسد. بر او املا فرمودند: (بسم الله الرحمن الرحيم). سهیل گفت: رحمان را که ما نمیدانیم کیست؟ بنویس: باسمک اللهم! نبی اکرم صلی اللہ علیہ وسلم نیز امر فرمودند همین عبارت نوشته شود. آنگاه املا فرمودند: (هذا ما صالح عليه محمد رسول الله...) سهیل گفت: اگر ما می دانستیم که تو

رسول خدایی، از رفتن به خانه خدا تو را باز نمی داشتیم و با تو جنگ نمی کردیم! نه؛ بنویس: محمد بن عبدالله! «این آن چیزی است که محمد بن عبدالله با سهیل بن عمرو صلح کرده است، که تا ده سال بین آنان جنگی نباشد و مردم امنیت داشته باشند و از کشتن یکدیگر خودداری کنند اگر کمی دقت کنیم درین قرارداد صلح دیده میشود که مشرکین بالای پیامبر اسلام سخت ترین شرایط را قبولانند از جمله شروط سخت: حذف بسم الله الرحمن الرحيم موافقه با فرهنگ مشرکین، دوباره سپردن کسانی که از طرف آنها مسلمان میشوند به بزرگان قریش سپرده شود و هرکسی که از طرف شما مرتد شد جزا داده نشود حتی جلوگیری هم کرده نشود و به ما بسپارید. با وجود تمام شرایط سخت که از طرف مشرکین در صلح حدیبیه گنجانیده شده بود الله متعال در سوره فتح این صلح را فتح مبین نامیده است.

علامه آلوسی در کتاب خود ذکر نموده: قال الزهري: لم يكن فتح أعظم من صلح الحديبية اختلط المشركون بالمسلمين وسمعوا كلامهم و تمكن الإسلام من قلوبهم وأسلم في ثلاث سنين خلق كثير وكثر بهم سواد الإسلام. امام زهري رحمته اللہ علیہ میفرماید: در صلح حدیبیه بسیار فتح و کامیابی نهفته است مشرکین با مسلمانان رفت و آمد را آغاز نموده و سخنان ایشان را میشنیدند و اسلام در دل هایشان جای گرفت و در همین سال بسیاری از مردم اسلام آوردند و بعضی زیادی اسلام و جماعت مسلمانان زیاد شد.^{۱۴}

ادامه دارد...

مآخذ:

- ۱- سنن الترمذی، حدیث ۸۷۸
- ۲- سنن ترمذی حدیث: ۸۷۶
- ۳- مکرمه المکرمة تاریخ معالم ص ۶۶
- ۴- احکام ومسائل حنفی به زبان ساده ج ۱ ص ۱۰۰
- ۵- مکرمه المکرمة تاریخ معالم ص ۶۷
- ۶- همان ۷۹
- ۷- خطی را گویند که دایره را به دو قسمت نامساوی تقسیم کند.
- ۸- سنن ترمذی حدیث: ۲۹۷۵
- ۹- مکرمه المکرمة تاریخ معالم ص ۸۹
- ۱۰- صحیح مسلم حدیث: ۱۳۴۸
- ۱۱- مکرمه المکرمة تاریخ معالم ص ۸۴
- ۱۲- مکرمه المکرمة تاریخ معالم ص ۸۱
- ۱۳- همان: ۹۷
- ۱۴- (تفسیر الألوسی = روح المعانی ج ۳ ص ۲۳۹)

ملاکهای حیات انسانی و اجتماعی مطلوبین

سید مسلم شاه اسدی

نبوده؛ لذا قرآن کریم صابرین را بشارت به پاداش الهی داده است. قرآن کریم تقوا را عامل برتری افراد در نزد پروردگار دانسته؛ لذا ممکن است شخص معلولی به مراتب دارای جایگاه والاتری در نزد خدای متعال بوده باشد:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلَكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾
الحجرات: ۱۳

ای مردم! ما شما را از یک مرد و زن آفریدیم و شما را شعبه ها و قبیله ها گردانیدیم تا یکدیگر را بشناسید (اینها ملاک امتیاز نیست)، گرامی ترین شما نزد خداوند باتقوا ترین شماست، خداوند بسیار دانا و آگاه است. بر این اساس در دستورات به مکلفین از برخورد نامناسب و یا از تمسخر دیگران، با کسانی که نقص عضو داشته و مقابل می شوند، نهی نموده است؛ چنانکه می فرماید:

﴿عَسَىٰ أَنْ يَأْتِيَنَّكَ أَلْفُ بَرٍّ مِمَّنْ ذَكَرَ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرُ﴾
عس: ۱-۴

چهره درهم کشید و روی بر تافت! از اینکه نابینایی به سراغ او آمده بود، تو چه می دانی شاید او پاکی و تقوی پیشه کند؟ یا متذکر گردد و این تذکر به حال او مفید باشد.

خداوند در آیه دیگر می فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ

رسیدن به اهداف قابل وصول در زندگی، و دیگر نقش جامعه (اعم از حکومت و سایر مردم) در مواجهه و برخورد با این قشر از افراد جامعه در راستای بهبود شرایط زندگی آنهاست.

حیثیتی که در فرمایشات قرآن کریم برای معلولین و برخورد دیگران به آنان، به طور کلی تبلور یافته است و حمایت از آنها را عینیت می بخشد، قابل تأمل و تعمق در موضوع است. قرآن کریم وجود نواقص را در زندگی انسان امتحانی از جانب پروردگار بیان فرموده است.

چنانکه می فرماید:

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِبَعْضِ الْخُوفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالتَّمَرَّتِ وَبَشِّرَ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْتَخِرُونَ﴾
البقرة: ۱۵۵ - ۱۵۷

قطعاً همه شما را با چیزی از ترس، گرسنگی و تلف شدن مال ها و جان ها و میوه ها آزمایش می کنیم؛ و بشارت ده به استقامت کنندگان! آنهایی که هر گاه مصیبتی به ایشان می رسد، می گویند: «ما از آن خدائیم؛ و به سوی او باز می گردیم! اینها، همانهایی هستند که الطاف و رحمت خدا شامل حالشان شده؛ و آنها هدایت یافتگان هستند!»

در این آیه یکی از مصادیق امتحان نقص در انفس و جان بیان شده؛ اما چنین امری مانع سلوک معنوی و سیر به کمال

به مناسبت گرامی داشت از روز جهانی معلولان و ضمن قدر دانی از شخصیت انسانی، اجتماعی و دینی هموطنان گرامی ما که به نحوی بخشی از اعضای وجود شانرا از دست داده و افراد قابل ملاحظه جامعه ما را تشکیل می دهند و اعلام سوم دسامبر سال ۱۹۹۲ میلادی، به عنوان روز جهانی معلولان توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد، که اقدام به موقع، کریمانه و طلیعه آمیدی بر روان کلیه معلولان جامعه انسانی بود؛ البته هدف از برگزاری و تجلیل این روز، تعمیم شناخت جوامع و اقشار مردم از نیازها و فعالیت های معلولان و نیز، آشنا شدن معلولان به حقوق مادی و معنوی، و چاره اندیشی برای رفع موانع و آسیب ها در برابر آنان می باشد.

معلولیت به عنوان نقص عضو که شخص را از مواهب سلامت و عافیت جسمی و اجتماعی محروم ساخته؛ از زوایای مختلف و در کلیه اوقات قابل بررسی است. نه در روز مخصوص و جامعه ویژه صرف نظر از بررسی علل آن، آنچه بیش از همه در زندگی شخص معلول تاثیر گذار است توجه به قابلیت های خود و تلاش برای

أَنْ يَكُونُوا حَرَمًا مِنْهُمْ وَلَا يَسْأَلُوا عَنْهُمْ أَنْ يَكُنْ
حَرَمًا مِنْهُمْ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ
بِئْسَ الْإِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ
فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ^{الحجرات: ١١}

ای کسانی که ایمان آورده اید! نباید گروهی از مردان شما گروه دیگر تانرا مسخره کنند، شاید آنها از اینها بهتر باشند و نه زنانی زنان دیگر را، شاید آنان بهتر از اینان باشند و یکدیگر را مورد طعن و عیب جویی قرار ندهید و با القاب زشت و ناپسند یکدیگر را یاد نکنید، بسیار بد و گناه است که بر کسی پس از ایمان نام کفرآمیز بگذارید و آنهایی که توبه نکنند، ظالم و ستمگرند.

از نظر قرآنکریم { اعمی، اصم و اعرج } یعنی گروه های معلولین حرکتی، بینایی و شنوایی، تعریف گردیده اند. که علت را صرف در یک عضو خاص معرفی می دارد، یعنی کسی که بینایی ندارد، ناتوان نیست، بلکه توان بینایی ندارد، به دلیل داشتن ضمیر پاک و عقل صحیح و قلب سالم توانایی دیدن حقایق و درک واقعیت ها را دارد.

همینطور کسی که شنوایی ندارد. و کسی که پایی برای راه رفتن ندارد، ناتوان نیست، بلکه ناتوان کسی است که در راه خدا و در راه خدمت به مردم قدم برنمی دارد، با داشتن توانایی کامل جسمی و مالی، تجاوز به حقوق دیگران نموده و هزار جنایت دیگر را باعث می شود و فخر هم می کند، از اینو قرآن کریم از اساس صورت مسأله را تغییر داده و تعارف دیگری عرضه کرده است.

به این معنی از نظر شاخصه های انسانی که نابینا، ناشنوا و معلول حرکتی هیچ تفاوتی با دیگران ندارند. اگر کسی شتر برای مسافرت یا در این زمان موثر نداشته باشد، آیا در انسانیت کمبود دارد؟ می توان گفت: این فرد در انسانیت کمبود و نقصان ندارد؟ همینطور است کسی که چشم و شنوایی ندارد. برعکس ملاک هایی

متضادی وجود دارند که بر اساس آن انسانیت انسان زیر سوال می رود. نابینا، ناشنوا، بی دست و پا که به مجلس آمد صرف نقص اعضا داشتند ولی کسی که به آنها توهین کرد و شخصیت آنها را خورد ساخت و کاری برای شان نکرد و بعبوسیت با آنها رفتار کرد، صفات انسانی لازم ندارد. قرآن کریم سنتهای غلط و ناپسند فرهنگ رایج زمان جاهلیت در تبعیض میان افراد سالم و معلول را زیر سوال برده چنانکه می فرماید: ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِمْ﴾ ^{البقره: ٦١}

بر نابینا و افرادشل و بیمار گناهی نیست (که با شما هم غذا شوند) و بر شما نیز گناهی نیست که از خانه های خودتان (خانه های فرزندان یا همسرانتان که خانه خود شما محسوب می شود بدون اجازه خاصی) غذا بخورید.

و در آیات دیگر بر اساس ملاک تکلیف، برخی تکالیف را از آنها ساقط دانسته است: ﴿أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَسِعَةً فَهَاجِرُوا فِيهَا... إِنْ أَلْمَسْتُمْ ضَعْفَيْنِ مِنَ الْكِبَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَعْطِفُونَ حِيلَةَ وَلَا يُهْتَدُونَ سَبِيلًا﴾ ^{النساء: ٩٧ - ٩٨}

آیا زمین خداوند وسیع و فراخ نبود تا در آن (از محیط ظلم به محیط عدل و داد) مهاجرت کنید؟... مگر ناتوان شدگان از مردان و زنان و کودکان (در دست قدرت حاکم یا جوی مانع از تحصیل معارف) که هیچ چاره ای نداشته و به هیچ نحوی (برای هجرت) راه نیابند.

موقفیت معلولین

مورخین تاریخ تمدن بر این نکته تأکید دارند که قرآن کریم و پیامبر اکرم ﷺ با تبلیغ علم دوستی و اهتمام به سوادآموزی و علم آموزی، توانستند اعراب بی فرهنگ و عاری از کوچکترین نهاد های فرهنگی را به سوی تعالی و تمدن بزرگ انسانی جلب توجه کرده و تمدن عظیم اسلامی را پایه ریزی کنند. در این راستا نقش همه اقشار توسط مورخین بررسی شده اند؛ و نقش دکتوران بشری، دکتوران حیوانی،

ناشران، کتابداران و واقفان در تمدن اسلامی همه و همه بررسی شده است. اما مورخین و تمدن پژوهان کمتر به بررسی نقش معلولین در تمدن و فرهنگ اسلامی پرداخته اند، با اینکه راویان و دانشمندان فراوانی در تاریخ و تمدن اسلامی از جمع معلولین بوده اند، به خاطر باید داشت که قرآنکریم و رسول گرامی اسلام ﷺ در شرایطی بر رفتار احترام آمیز و انسانی با معلولین تأکید نمودند که در مترقی ترین فرهنگ های عصر باستان معلولین را! شیطان زده، جن زده، رسوخ پلیدی در کالبد آنان و امثال اینها می دانستند.

یعنی معلولیت و یا نداشتن حس بینایی و ناشنوایی را نه به دلیل فعل و انفعالات در بدن آدمی یا در طبیعت می دانستند، بلکه به ماوراء الطبیعه و اساطیر ربط داده و پای عناصری مثل گناه، ارواح خبیثه و جن و پری را پیش می کشیدند!!

درچنان عصری اسلام و قرآن با صدای رسا و قاطع از معلولین دفاع کرد؛ معلولین را مساوی و برابر با دیگر انسان ها در انسانیت و حقوق متعارف دانست و شخصیت آنها را به مثابه جزء پیکر اجتماع انسانی به بررسی گرفت؛ معلولین را واجب الاحترام و لازم التکریم دانست؛ کسی را که با آنها برخورد منفی و عبوسانه داشت به شدت توبیخ کرد، اعلام کرد:

بزرگترین مسئولیت ها، مقامات سیاسی و پست های اجتماعی و فرهنگی را می توان به معلولین سپرد؛ خلاصه، قرآن کریم و دین مقدس اسلام نخستین مدافع حقوق معلولین در جهان شدند که در تاریخ انسان سنگ بنای جدیدی برای جایگاه معلولین ایجاد کردند. این اقدام در طی سال ها و قرون دارای تأثیر و پیامدهای فراوانی بوده است. نخستین تأثیر آن در عصر

رسالت و دوره حضور رسول اکرم ﷺ اتفاق افتاد و آن همکاری و همیاری معلولین با تمام وجود از خط مش رسول الله و اقدامات آنحضرت بود. کسانی مثل (عبدالله بن ام مکتوم) که در کودکی بینایی خو را کاملاً از دست داده بود، مبلغ حضرت بود و به عنوان یک رسانه عمومی تبلیغ می کرد. ایشان روایات آنحضرت را با کمال امانت داری نقل کرده است. چون نابیناها حافظه بسیار قوی داشتند و در آن زمان دستگاه های امروزی ضبط صدا نبود، نابیناها چون [کامپیوترهای امروزی به ذخیره سازی و دانلود می پرداختند].

حقوق متعارف برای معلولین

حقوق معلولین یکی از وجوه و بخش های قابل ملاحظه حقوق انسان است. قرآن کریم و سایر متون اسلامی به حقوق معلولین پرداخته و در نخست از کرامت انسانی آنان دفاع کرده اند، بامطالعه تاریخ اسلام، دیده می شود که معلولین بسیاری در جهان اسلام درخشیده اند و در پرتو اسلام استعداد های آنان شکوفا شده است. از عصر رسالت در کنار پیامبر اکرم ﷺ محدثان و قاریانی بودند که به رغم فقدان شنوایی یا بینایی یا ناتوانایی فیزیکی، به دلیل داشتن استعداد و هوش خارق العاده دستورات، مواعظ، توصیه ها و روایات رسول خدا را گردآوری کرده و به نسل های بعدی انتقال دادند. چنانچه در بالا اشاره شد قرآن کریم تنها کتاب آسمانی است که افراد دارای معلولیت را از نظر انسانی مساوی افراد عادی دانسته و در آیات متعدد، شأن بلند انسانی برای آنان قایل شده است.

این کتاب نه تنها بر تعامل مثبت انسانی و رفتار احترام آمیز با معلولین تأکید دارد بلکه کسانی را که با عبوسیت و ترش رویی با معلولین برخورد کرده اند،

مورد عتاب قرار داده و توبیخ شده اند، بر این اساس در دستورات به مکلفین از برخورد ویاتمسخر نامناسب با کسانی که نقص عضو داشته، نهی نموده است؛ باید به خاطر داشته باشیم که معلولین در حوزه مشترکات انسانی، اسلامی و اجتماعی جزء لاینفک جامعه ما اند. آنان فرزندان، خواهران، برادران و پدر و مادر افراد اجتماع می باشند که در اثر حوادث ناخواسته به خصوص جنگها و درگیری های بیش از سه دهه در این کشور، دچار نقص جسمانی یا روانی شده اند.

بناءً نگهداری و مواظبت از افراد معلول، وظیفه هر فرد سالم جامعه است، اما وظیفه ای بس مشکل و با مسئولیت که گاهی از عهده فرد عادی خارج است و مواظبت لازم می خواهد، چون معلولین افرادی اند که در زندگی شخصی، خود را منزوی و عضو سرشکسته و ناتوان خانواده و جامعه می دانند و فکر می کنند که توان مقابله با دیگر افراد را ندارند، این امر باعث شده که در برخورد شان عقده یی عمل نمایند و مورد خشونت دیگران قرار گیرند، که در نتیجه متروک یا منفور دیگران گردند!!

اما این نگرش در آن ها باید دچار تغییراتی شود که این تغییرات با کمک افراد خانواده و دوستان و اطرافیان و با حمایت و پشتیبانی بیدریغ مسئولین دولت صورت گرفته و قویا عملی شود. از جمله به استعدادها و توانایی هایی که معلولین دارند باید توجه شود تا با استفاده و بکار گیری از آن بتوانند در قدم نخست مواهب متأثر زندگی را باز سازی کرده، آغازگر شرایط جدید بوده، احساس کمبود یا انگیزه مزاحمت برای افراد دیگر در باور شان زایل گردد. و در عمل، فکر و برخوردشان دگرگونی آید. علاوهً ضمن تمرکز به زوایای اقتصادی این افراد دیده می شود که معلولین از نظر مالی و امکانات معیشتی همچنان دچار مشکلات عدیده ای هستند که

این برمی گردد به نبود شغل مناسب حال و ظرفیت آنها و نداشتن استقلال مالی برای تأمین حقوق مالی این عزیزان هموطن؛ در قدم ثانی هم اطرافیان و هم کارمندان رده های بالا در این زمینه عطف نموده با ایجاد زمینه شغل مناسب، تأمین کننده فرهنگ خود کفایی در بین شان باشند، [البته به عوض این امتیاز ناچیزی که به طور ماهوار برای شان عرضه می شود و سخت شاکی اند که بعضاً "منجر به باج گیری ها و خشونت اقتصادی می گردد." پس بیاییم این رسالت کریمه را مورد بازنگری و مذاقه قرار داده، با خرد مسئولانه و انسانی و اقدام عملی به اوضاع روانی، مالی و معیشتی معلولان کشور بر خورد نماییم تا با تغییر ملموس و چشمگیر در زندگی این هموطنان خود شاهد وضعیت مرفه و تحول باشکوه خانوادگی و اجتماعی شان باشیم، اقدام ما در روشنی مثال های زنده تاریخی و اجتماع بشری در جوامع متحول باشد، باید از گذشته تاریخ و عصر کنونی الگو گیریم.

نمونه های تاریخی و اجتماعی

۱. استخدام آموزگار نابینا به مدینه:

«مصعب بن عمیر» از کسانی است که در مکه اسلام را پذیرفت. پیامبر اکرم ﷺ او و «ابن ام مکتوم» نابینا را به عنوان سفیران خویش به مدینه فرستاد تا انصار و اهالی مدینه را قرآن بیاموزند. اینان اولین کسانی بودند که جهت آموزش قرآن به مدینه رفتند.^(۱)

۲. مشارکت در جهاد:

«عمر بن جموح» با اینکه از ناحیه پا لنگ بود و جهاد بر وی واجب نبود، اما در جنگ احد با اصرار فراوان از پیامبر خواست که در جنگ شرکت کند. تا اینکه بادرخواست او موافقت شد و در احد به شهادت رسید. پیامبر اکرم ﷺ پس از شهادت وی خطاب به او گفتند: «گویا ترا می بینم که با پای سالم در بهشت قدم می زنی»^(۲).

البته در فرهنگ ها و جوامع معاصر نیز

به معلولین احترام گذاشته شد، استعداد های آنها شکوفا شد و خدمات بزرگی به بشریت نموده اند. به همین دلیل «ادیسون» (۱۸۴۷-۱۹۳۱م) ناشنوا، برق و لامپ را اختراع کرد و خدمت بزرگی به جوامع انسانی نمود، «سولیوان» (۱۸۶۶-۱۹۳۱م) پژوهشگر و نویسنده آمریکایی و ده‌ها نویسنده، پژوهشگر، مخترع در قرن جدید در اروپا و آمریکا درخشیده اند. عجیب اینکه غربی‌ها با اقتباس از متون دینی ما به حقوق انسان و کرامت انسانی توجه جدی‌تر نموده مخصوصاً در امر خدمات به معلولین کارنامه‌های ویژه‌ای داشته‌اند! اما...

پیشنهادهای

مسئولیت دولت نسبت به معلولین

ایجاد زندگی بهتر

از جمله حقوقی که دولت می‌تواند برای معلولین عزیز در نظر گرفته و عملی نماید حمایت آنان توسط نهادها و اداراتی است که در این سلسله باهم ارتباط کاری دارند و میتوانند زمینه‌هایی را بوجود آورند، به این معنی که معلولین پس از شناسایی و تحت تکفل قرار گرفتن توسط این ارگان‌ها می‌توانند از امکانات رفاهی و خدماتی لازمی، بهره‌مند شوند به عنوان مثال:

تحصیل رایگان

در رابطه به تحصیل رایگان وزارت معارف تحصیلات عالی و نهادهای تحصیلی خصوصی (به عنوان هموطن) مکلفیت دارند که زمینه‌های آموزش و پرورش را مطابق ظرفیت شان مساعد نمایند، پیامد این امر، تولید نیروهای کارآمد و قابل اشتغال در شغل‌های مناسبی از جمله کار در شرکت‌های مخابراتی، تدریس و مشاوره به هم‌نوعان خود، کار در مؤسساتی که نیاز به نیروی فیزیکی کمتری دارند و... این امر شیوه‌های مناسب اشتغال

زایی و درآمد ثابت و سالم را در حوزه وسیعی برای معلولان مساعد نموده، تأمین‌کننده خوب اقتصاد خانواده‌های آنها تلقی می‌گردد.

دستکاری و کمک مالی

همه ساله دولت برای معلولین حقوقی را با توجه به نیازها و توانایی‌های خود معلولین در نظر گیرد، طوری که دولت با مسئولیت‌پذیری بکوشد که معلول به نام گدا و باجگیر در جامعه عرض اندام نکند؛ از طریق مطالعه خصوصیت روانی و فیزیکی شخص معلول، با قرار دادن سرمایه به گونه کمک ویا اقساط طویل برای معلولین، راه‌های رفاهی سالم برای آنها جستجو شود.

این افراد نیز مانند دیگر انسان‌ها حقوقی دارند، می‌خواهند زندگی خوبی داشته باشند و این بر عهده دولت است که جایگاه آنان را برای جامعه مشخص نماید. فرهنگ سازی برای تحقق این امر از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است چراکه با فرهنگ سازی توسط نهادهای دولتی، مردم عادی نیز با الگو قرار دادن آنان توجه و برخورد خود را نسبت به معلولین تغییر خواهند داد.

برای اینکه این افراد بتوانند به راحتی وارد اجتماع شوند، بادیگران به شکل گروهی شرکت کنند و از خدمات اجتماعی مانند یک فرد عادی استفاده نمایند، در این برهه ما مردم عادی نیز وظیفه‌ای خواهیم داشت. اگر آنان بدانند که تغییر نگرش و درک ما از موضوع معلولیت به کلی وابسته به میزان کارآمدی آنان است، نه به ظاهر و یا ویلچری که نشسته‌اند، با انگیزه و امید وارد زندگی آنان شده، به راحتی از خانه بیرون خواهند آمد و در کنار ما اجتماع پویا و شادابی را خواهند ساخت.

در نامه امام علی^(ک) به مالک اشتر در خصوص طبقه گرفتار و محروم جامعه آمده است: «... در خصوص طبقات پایین و محروم جامعه، که هیچ چاره‌ای ندارند، [و عبارتند از زمین‌گیران، نیازمندان، گرفتاران، دردمندان، ... مبادا

سرمرستی حکومت ترا از رسیدگی به آنان باز دارد، که هرگز انجام کارهای فراوان و مهم عذری برای ترک مسئولیت‌های کوچک‌تر نخواهد بود. همواره در فکر مشکلات آنان باش، و از آنان روی بر مگردان، به ویژه امور کسانی را از آنان بیشتر رسیدگی کن که از کوچکی به چشم نمی‌آیند و دیگران آنان را کوچک می‌شمارند و کمتر به تو دسترسی دارند. برای این گروه، از افراد مورد اطمینان خود که خدا ترس و فروتنند، فردی را انتخاب کن، تا پیرامونشان تحقیق و مسایل آنان را به تو گزارش کنند.

سپس در رفع مشکلاتشان به گونه‌ای عمل کن که در پیشگاه خدا عذری داشته باشی...»^(۴)

مجموع این اخبار بیانگر وظیفه شخص معلول و جامعه و حاکمیت نسبت به او بوده که در صورت رعایت این امور سختی تحمل نقص بر شخص معلول آسانتر گشته و زمینه زندگی عادی او همچون سایر افراد اجتماع میسر می‌گردد.

منابع و مآخذ:

۱. البته در کتب روایی بابی در نحوه معاشرت با نابینایان و زمین‌گیران و صاحبان بیماری‌های مسری اختصاص داده شده؛ همچنان که مرحوم مجلسی در بحار الانوار (ج ۷۲، ص ۱۴)، بابی را به این عنوان اختصاص داده و یازده روایت در ذیل آن آورده است.

همچنین مرحوم کلینی در کافی (ج ۲، ص ۵۶۷، ط: الاسلامیه) بابی را در رابطه با دعا به هنگام بروز بیماری‌ها و امراض اختصاص داده‌اند و نوزده روایت در ذیل آن نقل نموده‌اند.

۲. ابن حجر، الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۴، ص ۶۰۱، دار الجیل - بیروت.

۳. احمد بن محمد، مسند الإمام أحمد بن حنبل، ۵۰ جلد، ج ۳۷، ص ۲۴۷.

۴. نهج البلاغه نامه امیرالمومنین به والی مصر

حقیقت و اهداف اسلام

قسمت اول:

نصیر احمد هدایت

دسته را از لحاظ ارتباط آنها با دین مورد بحث و بررسی قرار دهیم تاخواننده عزیز به نحو آشکار و روشن برحقیقت این موضوع که به طور خلاصه در اول این فصل به آن اشاره کردیم آگاهی کامل پیدا نماید.

سهم جاهل از دین:

همان طور که گفتیم اقسام چهارم متعدد و غیر محدود است و نیازی هم به تحدید اقسام آن نداریم و کافی است که فقط از لحاظ عرف، جاهل را بشناسیم.

البته باید بگوییم که منظور ما از جاهل تنها کسی نیست سواد خواندن و نوشتن نداشته باشد، بلکه هستند کسانی که سواد دارند ولی در نهایت جهل و حتی در جهل مرکب قرار گرفته اند.

اگر اوضاع عالم و دانشمندان را به یک انسان بیدار تشبیه کنیم که فضای وسیع جهان را می بیند، واقعیت اشیاء را درک می کند، علت و معلول و اسباب و مسببات را به هم مرتبط می سازد و تمام حلقه های وجود را به هم متصل و هماهنگ می کند، می توانیم نحوه زندگی و بینش جاهل را به حالت خواب دیدن شخصی خفته تشبیه نماییم، که در این حالت می بیند و می شنود و نگاه می کند و باتمام حواس احساس می کند، اما احساسی است ناقص، بی ربط و نامنظم، علتها را می بیند ولی نمی تواند معلولها را تشخیص دهد، معلولها را می بیند اما علتها را نمی شناسد و آنها را باهم قاطی می کند، گاهی چیزی را علت وجودی قرار می دهد که در حقیقت عامل نابودی است حوادث

و مفید است که حقیقت و ماهیت اسلام را در ظاهرترین چهره و کاملترین معنی آن، روشن سازیم.

مردم در برابر ادیان:

به طور کلی مردم در برابر دین به سه دسته تقسیم میشوند: دسته اول نا آگاه اند و جاهل و چیزی از معنی وجود و طبیعت، حیات و زندگی، و این عالم هستی را درک نمی کنند و به جز معلومات کم و ناقصی که به صورت شفاهی از دیگران کسب کرده اند، آگاهی دیگری ندارند دسته دوم، علما و دانشمندانی هستند که تا جایی که خداوند اجازه داده به اسرار و رموز جهان هستی و کشف حقایق آن دسترسی پیدا کرده اند و دسته سوم کسانی هستند که نه به جهل و نا آگاهی دسته اول گرفتار شده و نه به مقام والای دسته دوم تشرف پیدا کرده اند، و در وسط این دو قرار گرفته اند البته تقسیم انسان به این سه قسم، تقسیمی است کلی و میان هریک از آنها، تقسیمات و اقسام بی حد و حصری وجود دارد، چون طبقه جهال یا عالم یا متوسط هریک دارای اصناف و اقسام متعددی می باشند، ولی چون طبقه جهال یا عالم یا متوسط هریک دارای اصناف و اقسام متعددی می باشند ولی چون به این تقسیمات جزئی نیازی نداریم تنها به تقسیمات کلی اکتفا می کنیم و می خواهیم به خواننده محترم حالت کلی را نشان دهیم چون جزئیات آن در اثر تغییر اوضاع و احوال، تغییر می کند، لازم است هریک از این سه

اگر همه مردم معنی اسلام را می دانستند و حقیقت و اهداف واقعی آن را درک می کردند، بر روی زمین کسی نمی بود که به غیر از اسلام، دین دیگری را قبول داشته باشد، چون به حقیقت اسلام هدف هر قلب پاک، خواسته هر استعداد و آرام بخش هر احساسی است و مورد تایید کاملترین عقلهاست. این است فرموده خداوند متعال:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَئِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾^{سج: ۲۸}

(ما ترا جز برای هدایت همه مردم نفرستاده ایم تا آنها را به نعمتهای الهی بشارت دهی و از عذاب او بترسانی ولی اکثر مردم نمی دانند).

﴿لَا يَكْفُرُ اللَّهُ تَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾^{لق: ۲۸}

(خداوند هیچ کسی را جز به اندازه توانائی اش تکلیف نمی کند).

البته این موضوعی است بسیار زیبا و جالب که نیاز به بحث و بسط بیشتری دارد ولی به ناچار صحبت را کوتاه می کنیم، و به

تفصیل به بیان معنی و چگونگی این مسئله که تمام مردم مکلف به قبول دین اسلام هستند، می پردازیم و نظریه علمای اسلام را مورد بررسی قرار می دهیم که می گویند: (این دین به صورت وارث و جانشین همه ادیان در خواهد آمد و بر جامعه بشری تسلط پیدا خواهد نمود و دینی است همگام و موافق با کلیه استعداد های انسانی، که سودمند است برای تمام نسلها) بسیار به جا

را پشت سرهم مشاهده می کند ولی گمان می برد وقوع آنها تصادفی بوده و از روی نظم و قانون نیست و نقشی در پیدایش حوادث پی در پی که می بیند، ندارد جز اینکه از احساس بعضی شاد و در مورد بعضی دیگر غمگین می شود.

انسان جاهل از مشاهده نوآوری و بدایع کمتر متأثر و متالم می گردد، ادراک و شعور او نسبت به زیبایی به معنی خاص آن ضعیف است، چون هماهنگی و نظم را نمی شناسد و نمی تواند معنی سازگاری، ارتباط و پیوستگی را درک نماید، ذاتاً سهم کمی از لذت دارد، چون از لذایذ معنوی محروم است و استعداد تشخیص آنها را ندارد و تنها از احساس لذایذ مادی بهره مند است البته انسان عالم نیز در این لذت، با او سهیم بوده و بالاتر از این، عالم می داند این لذت جسمانی و ارزش آن در چه مرحله ای قرار دارد.

همه ما با جهل و نا آگاهی به طور طبیعی آشنایی داریم و خواه ناخواه مزه تلخ آن را در آن هنگام که دوران کودکی هفت تا دوازده سالگی را طی می کردیم البته با اندک تفاوتی در افراد و باتوجه به شرایط خاص آنان چشیده ایم همه در این موضوع باهم سهیم هستیم و می توانیم به اندازه توانایی خود خاطرات و چگونگی شعور آن دوران را در ذهن مجسم سازیم و با ماهیت تلخ جهل آشنا شویم.

سهم انسان جاهل از دین در سایر ادیان تنها این است که به هنگام گرفتاری و مصیبت به امید نعمت و پاداش آخرت قلب خود تسکین می بخشد و اشکهایش را پاک می نماید و از مجازات دشمن گذشت می کند. اما اگر عقل او در مورد مسائل بالاتر از اینها ضعیف است و تلاشش برای دست یابی به آنها ناچیز است برای این است که می بیند گروه باطل سایر ادیان از افراد جاهل تشکیل شده و تعداد کمی از دسته متوسط که تحت تاثیر عادت و تقلید قرار دارند بین آنها دیده می شود، چون این گروه جز تسلی بخشیدن به هنگام دچار شدن به بلا و امید به رسیدن پاداش آن در قیامت انتظار دیگری از دین ندارند. بطور کلی این

خصوصیتی است که در بین همه ادیان علی رغم تفاوتهایی که در تعبیر از مصیبت و نحوه دریافت پاداش باهم دارند موجود است به همین دلیل است که جاهل هیچگاه نمی تواند کوچک ترین شک و تردیدی نسبت به دین در خود ایجاد کند، هرچند بعضی اوقات از تناقض و تضادی که در دینش موجود است رنج می برد، ولی این رنج نمی تواند در برابر قدرت عادت و پیروی از آباء و اجداد و تقلید کورکورانه مقاومت نماید، به محض اینکه کوچک ترین نشانه شکی در درونش پیدا می شود، امواجی از عادت و تقلید از هرسو او را در بر می گیرند و قلب او را در تلاطم خود غرق می سازند طوری که بار دیگر جرأت تکرار چنین کاری را نخواهد داشت.

باهمه اینها طبقه نادان عوام در اسلام از وضع روحی بهتر و سعه صدر قابل توجهی نسبت به طبقه جاهل در سایر ادیان برخوردار می باشد، چون مجبور و مکلف نیستند به مسائلی غیر معقول یا غیر قابل درک معتقد باشند. هیچ یک از آنان ملزم به انجام مسائلی غیر معقول یا غیر قابل درک معتقد باشند. هیچ یک از آنان ملزم به انجام کارهایی که شاق باشد نشده است کسی در اسلام ملزم نگردیده است که عواطف و انگیزه های بشری را خفه یا نابود نماید. طبقه ناآگاه مسلمانان در درون خود احساس آزادی می کند و سروری و شادی و آرامش روحی او را در برگرفته است می بیند که در نماز و روزه و مراسم حج و تسبیحاتش و حتی در اسلام و کلامش سرور و شادی و از چهره اش اطمینان می بارد هر روز چندین بار سپاسگزاری خود را در پیشگاه خداوند اعلام می دارد که نعمت اسلام را به او بخشیده است و نعمتی بالاتر از آن نمی بیند، حتی بخاطرش هم خطور نمی کند که در مقابل تمام نعمتهای جهان آن را از دست دهد در حالی که می بینیم عده زیاد از این طبقه در سایر ادیان به اسلام روی می آورند و مسلمان می شوند. اگر صفحه روزنامه های کشور خودمان (مصر) یا سایر مملکتها را بخوانید، متوجه می شوید که تعداد افرادی که از دین خود می گردند و به دین اسلام می گروند سالیانه بالغ بر صد ها هزار نفر است از پیروان سایر ادیان شنیده شده و می شود که خانواده خود را تهدید می

نمایند، چنانچه خواسته های آنان را نمانین نکنند، مسلمان خواهد شد، درحالی که چنین رفتاری حتی از نادان ترین افراد مسلمان در شدید ترین و سخت ترین مراحل زندگی شنیده نشده است، و این دلیل آن است که دین اسلام اطمینان را در قلب او جای داده و آرامش روحی به او بخشیده است.

سهم طبقه متوسط از دین:

گفتیم بین طبقه جاهل هرملتی و علماء آنها طبقه متوسطی وجود دارد که نه مانند طبقه اول به سراشیب جهل سقوط کرده است و نه مانند دسته سوم به قله علم و دانش صعود نموده اند بلکه مابین این دو قرار دارند.

می توان حال این دسته را از لحاظ شعور و بینش نسبت به جهان و نظم و ارتباط موجود بین اجزاء آن به حال انسانی تشبیه کرد که بین خواب و بیداری قرار دارد، که مانند او بین محسوسات خود رابطه برقرار نماید و میزان ارتباط آنها را تشخیص دهد، و حتی به این موضوع هم توجهی ندارد و چنانچه بخواهد محسوسات خود را به هم ربط دهد حواسش با او همکاری ندارد و در نتیجه به مسائلی دست خواهد یافت که شبه حقیقت است نه حقیقت.

هرگاه بر طرز تفکر این دسته که قشر عظیمی از روشنفکران ملتها را تشکیل می دهند آگاهی پیدا کنید، می بینید که هریک از آنها دارای بینش خاصی است که در بردارنده تمام مسائل انسانی می باشد، او به تناسب میزان شعور و ادراک خود در باره دین علم، تمدن، پیشرفت و اخلاص دارای نوعی فلسفه کامل است، هرچند این فلسفه از نظر استقراء دلیل، و نحوه استدلال و تجزیه و تحلیل ناقص است اما به هر حال افراد این طبقه را قانع می نماید، و آنها را به دور هم جمع می کنند.

گفتیم این قشر نسبت به دین هم فلسفه ای خصوص به خود دارند. آنها دینی را می خواهند که مطابق عقل باشد و حس آن را تکذیب ننماید.

دینی باشد که آنها را زنده نگهدارد و از لذایذ زندگی محروم نسازد. دینی باشد که به تلاش و کوشش و بهتر نمودن نحوه زندگی تشویقشان نماید. دینی باشد که آنان را به فراگیری علم و دانش و ارج نهادن و بهره برداری از ثمرات آن دعوت کند.

دینی باشد که به آنها مجال فکر کردن را بدهد و دایره نظرشان را توسعه بخشد. دینی باشد که اجازه استفاده از لذایذ جسمانی را در حد اعتدال به آنان بدهد و تنها افراط و زیاده روی در این مسائل را برایشان حرام کند. دینی باشد که روح آزادی و نیروی مردانگی و حس شخصیت را در دل آنان به وجود آورد. دینی باشد رؤوف و مهربان و چیزی را فوق توان درخواست نکند و همیشه با آنان باشد و آنان را به سوی ترقی سوق دهد و از ایشان فاصله نگیرد.

دینی باشد متناسب با زمان و مکان که با شرایط و اوضاع هماهنگ باشد. طبقه متوسط ملتها این چنین دینی را می خواهند. بدون شک در بین ادیانی که فعلاً موجود است، دینی که دارای این خصوصیات یا بیشتر از آنها باشد فقط اسلام است به همین دلیل است که می بینیم طبقه متوسط مسلمانان بیشتر از دیگران به دین علاقه نشان می دهند و از حیثیت و کرامت آن دفاع می کنند تا جایی جنبشی که بین آنان به وجود آمده از بسیاری جهات به جنبشهای تاریخی دینی شباهت دارد. این موج اسلام گرایی برروح همه تسلط یافته و این طرز تفکر (که عقب افتادگی مسلمانان به علت ترک دین و دوری از تعلیمات دین است) امروزه به صورت رای عام مردم و یک اصل مورد تایید در آمده است. به راستی این اجماع و این تایید عام دینی از طرف مسلمانان در این عصر که اکثر ملتهای پیشرفته از

دین دوری گرفته اند عجیب به نظر می رسد. هرچند اسلام سزاوار آن و خیلی بالاتر از آن است، اما از تعجب داریم در حالی که فتنه مادیات و گرویدن شدید مردم به آن که موجب پامال کردن تمام احساسات و عواطف شده است چرا نتوانسته این عاطفه دینی را در ما نابود سازد باوجود اینکه به طور کلی باتمدن جدید در تضاد میباشد؟ علت

این امر عجیب این است که اسلام یک خواسته و نیاز بسیار مهم روحی است، سرودی است که از حنجره فطرت خارج می شود، لذا هیچ فتنه و بلایی هر اندازه هم که سنگین و عالم گیر باشد نمی تواند بر آن غلبه کند، حتی بعضی اوقات موجب قدرت بیشتر آن و تحریک عواطف و احساسات دینی هم می شود.

توجه طبقه متوسط مسلمانان به دین و ایجاد نهضت مذهبی در حالی موجب تعجب است، که امروزه همه در شرق از دین متنفر اند و از ایمان و یقین به دور اند، مسلمانان باتمدنی روبرو هستند خالی از دین که حتی هدفش از بین بردن شرافت پیروان آن و به دور ساختن آنان از صحنه دین و محو آثار ایشان از صفحه وجود است به وسیله جراید و مجلاتی که در اختیار دارد، از هیچ تبلیغات شوم مسموم کوتاهی نمی کند، و کاریکاتورهای میکشد که علم و تمدن اروپا را به صورت یک حیوان درنده وحشی نشان می دهد که بر پشت دین و عقاید و آداب و رسوم انسانی که به شکل موجود ضعیف نشان داده شده سوار است و می خواهد آنان را نابود کند.

علاوه بر این عده ای از نویسندگانی که پرورش یافته این تمدن هستند و از لحاظ احترام به دین خود در پایین ترین مرحله قرار دارند، به حدی فریفته و دیوانه زرق و برق مزخرفات این تمدن شده اند که شعور و تمیز خود را از دست داده و به خدمت آن در آمده اند. آیا در چنین اوضاع و شرایطی و باوجود این همه موانع و دشمنی ها، روی آوردن طبقه متوسط مسلمانان به دین و اصرار بر تبلیغ و دعوت مردم به آن، تعجب آور و حیرت انگیز نیست؟ و از آن عجیب تر و قابل توجه تر، راز بزرگی است که خداوند متعال در ماهیت این دین استوار و پابرجا، قرار داده است و آن نیروی پایان ناپذیری است که به اسلام بخشیده شده که می تواند به وسیله آن تمام این اوضاع و احوال ظاهری، و فتنه و دسیسه های پنهانی را سرکوب و رسوا سازد و بر نیرنگهای فردی و اجتماعی فایق آید. انتظار ما این است که در قرن چهاردهم هجری و بیست میلادی به جای این وضع اسفباری که داریم صاحب یک روح خالص اسلامی شویم ظ، و پیروی از رفتار حضرت محمد ﷺ

قلب ما را زنده سازد و ما را به سعادت و کمالی که سلف ما از آن برخوردار بودند، باز گرداند.

قدرت اسلام به خاطراین است که دارای خصوصیتی است به مراتب بیشتر از آن چه که برای یک دین پیشرفته و قابل قبول لازم می باشد و اگر اینطور نباشد چگونه می تواند در دوره ای که مردم، بی دینی و مبارزه علیه آن را موجب افتخار و سر بلندی خود می دانند، به چنین پیرویهایی نایل شود و عقلها و عواطف را به خود جلب نماید. گاهی در بعضی از مسائل دینی برای بعضی از افراد طبقه متوسط شک از صمیم قلب از خداوند می خواهد، کسی به او کمک کند که بتواند این شک را از درون او بزداید و حتی گاهی از وجود آن به حدی ناراحت است که از فوت اولادش تا این اندازه ناراحت می شود، چون می ترسد این شک بین او و چیزی که نیاز روحی او را تامین می کند و سرود آرام بخش درون اوست (که اسلام است) جدایی بیندازد به چشم خود تعدادی از این افراد مردد را دیده ایم که او جود دیگر افراد مردد رنج می برند، آنان با این رفتار متضاد خود نشان می دهند که شک آنها باطل است، گویی از ته قلبشان اعتراف می کنند که دین اسلام ذاتاً حق است و شک آنان وسوسه شیطانی است این قدرت و تسلط دینی در پیروان هیچ دین دیگری حتی به صورت تصادفی هم وجود ندارد.

بعضی از فیلسوف نمایان می گویند که این قدرت ناشی از وراثت و اثر تقلید و عادت است نه از حقایق اسلام، آنان فراموش کرده اند که قدرت وراثت و تسلط توهّمات و عادت، محدود و محصور است حقایق آشکار و حتی حوادث گمراه کنند و اعمال زشت که دوام داشته باشند، در برابر قدرت وراثت و تقلید و عادت ایستادگی می کنند و آن را مورد تهاجم شدید قرار می دهند و از میدان بیرونش می کنند، به همین دلیل کسانی که از اول در فسق و فجور بوده اندافراطی تر می شوند.

ادامه دارد...

اصول مهم

برای بقای اقتصاد خانواده

غلام حسن زاهدی

مقدمه

همه چیز بستگی به اصول و اساسات دارد و بربنیاد همان اصول بقا و تدوام خویش را نگه می‌دارد. خانواده‌ها که هسته و اساس جامعه را تشکیل می‌دهند، برای بقا و استمرار زندگی خویش به اساسات نیاز دارد که به صورت مفصل و مشروح در نکات عناوین ذیل خلاصه نمود. و خدمت خوانندگان محترم پیش‌کش می‌نمایم. اگر این اصول مورد رعایت خانواده‌های معزز قرار گیرد، بدون شک در شکوفاسازی و پویایی خانواده‌ها موثر و مفید واقع می‌شود.

۱- برنامه‌ریزی یا پلانگذاری برای آینده اقتصاد خانواده

بدون شک برنامه‌ریزی برای آینده‌ی زندگی، در تمامی خانواده‌ها مطرح بحث بوده که در بطن یک مدل سیستمی اقتصاد خانواده، خانواده و اقتصاد آن را نمی‌توان از هم مجزا کرد. بنابراین زمانی که برای هر یک از آن‌ها برنامه‌ریزی می‌کنیم، ناگزیریم دیگری را نیز مدنظر قرار دهیم. توجه به نیازهای آتی خانواده و هم‌چنین شناخت فرصت‌ها و تهدیدهای اقتصاد خانواده در این راستا اهمیت دارد. این کار برای تمام اعضای خانواده مفید

خواهد بود. می‌توان جلسات خانوادگی را روی این موارد متمرکز کرد.

بدون برنامه‌ریزی دقیق نمی‌توان به نتیجه مطلوب دست یافت، امروز هر فرد برای این که به مقاصد عالی‌اش نایل گردد نیاز به برنامه‌ریزی دارد. خانواده رکن اساسی جامعه است و اشد ضرورت به پلان‌گذاری دارد، در واقع برنامه‌ریزی برای خانواده‌ها مشخص می‌سازند که کدام طرف روان باشند و این برنامه‌ریزی است که تمام جوانب را تجزیه و تحلیل می‌کند.

۲- استفاده از مشاوره‌های اقتصادی

همان‌طوری که در اسلام مشوره یک اصل مهم شمرده شده، برای انجام هر کاری مشوره و مصلحت نیز ضروری پنداشته می‌شود. بعضاً خانواده‌ها در مدیریت اقتصادی خود از توان لازم برخوردار نیستند و یا این که با مسایل و مشکلاتی مواجه می‌شوند که به تنهایی از عهده آنان بر نمی‌آیند. امروزه منابع و مراجع بسیاری با موضوع اقتصاد خانواده وجود دارد. ادارات مشوره دهند معتبر، شناخت مرجع شایسته و مراجعه به آن و کسب مشاوره صحیح است. از منابع بالقوه اطلاعات و مشاوره می‌توان به دوستان و آشنایان، اقوام، اعضای خانواده، هم‌کاران شغلی و... اشاره کرد.

۳- بلند بردن سطح آگاهی اقتصاد خانواده ابتدایی‌ترین مرجع برای افزایش سطح دانش و آگاهی کتاب‌ها و نشریات است. آگاهی برای خانواده منوط به فرهنگ و تمدن یک جامعه بوده، به هر اندازه‌ی که فرهنگ جامعه بالا باشد به همان میزان آگاهی شهروندان نیز ارتقای پیدا می‌کنند. ارایه آموزش‌های لازم به فرزندان و ارتقای سطح عمومی دانش اقتصادی خانواده می‌تواند زمینه خوبی برای تصمیم‌گیری‌های صحیح اقتصادی باشد. ما می‌توانیم آگاهی و فهم خانواده‌ها را از طریق برگذاری سمینارها، ورکشاپ‌ها و کورس‌های آموزشی ارتقادات تافرصت تنظیم اقتصاد خانواده فراهم شود.

۴- روحیه و انگیزه همکاری بین اعضای خانواده

در قرن معاصر انگیزه در همه امور شرط اساسی شمرده می‌شود. امروز موضوعات نظیر انگیزه، روحیه، تشویق و ترغیب ساعت‌ها سمینارها و ورکشاپ‌ها گرفته می‌شود. انگیزه و روحیه کاری یکی از موضوعات داغ امروز در سازمان‌ها و ادارات می‌باشد.

بدون انگیزش هیچ کارمند کارش را به خوبی انجام نمی‌دهند. روحیه کاری بین اعضای خانواده و تقسیم کار بین ایشان سطح بازدهی و بهروری را افزایش می‌دهد، تعامل مناسب بین اعضای خانواده و هم‌چنین اولویت بندی نیازهای اقتصادی سبب تقویت و سلامت اقتصاد خانواده می‌شود.

۵- جایگاه فرزندان در اقتصاد خانواده

این عنصر کلیدی‌ترین عامل است، در ابتدا شناسایی شود که کدام فرزند خانواده؟ دارای کدام شاخصه هستند؟ با در نظر داشت ویژگی‌های منحصر به فردشان برای شان موقف و وظیفه سپرده شود. نقش کودکان و فرزندان به عنوان یکی از مصرف کنندگان عمده در خانواده‌ها از یک سو و هم‌چنین جایگاه آنان در آتیه اقتصاد خانواده‌ها از سوی دیگر لزوم توجه به آموزش صحیح و هدایت آنان را ایجاب می‌کند. با رهبری صحیح و به جا در اقتصاد خانواده، خصوصیات جمع‌گرایی، صداقت، دل‌سوزی، صرفه‌جویی، مسئولیت‌پذیری و دیگر خصوصیات مثبت رشد و پرورش می‌یابد. هدایت فرزندان در مسیر شناخت مسایل، مشکلات، کمبودها و محدودیت‌های اقتصادی خانواده‌ها می‌تواند در اصلاح رفتار مالی و هم‌چنین واقعیت‌نگری آنان نقش مهمی ایفا کند.

۶- زنان و مدیریت اقتصاد خانواده

زنان در مدیریت و برنامه‌ریزی الگوهای مصرفی در خانواده نقش اصلی را دارند و در جوامع سنتی این نقش در مسیر قناعت در خانواده پر رنگ‌تر بود. در جوامع سنتی و عنعنوی مرد ها کارهای بیرون را انجام می‌دهند و خانم ها کارهای خانه را تنظیم

می‌کنند، به این معنی که مدیریت اقتصاد خانواده مستقیماً به دوش زن خانواده می‌باشد.

برخی از کارشناسان مصرف را کلید فهم تحولات اجتماعی بیان می‌کنند، چرا که بر این اساس واقعیت خانواده را بهتر می‌توان شناخت. با توجه به این که سطح زندگی افراد در جامعه دچار تغییرات اساسی است نگاه امروز به اقتصاد در جامعه نگاهی وسیع و گسترده است.

در قدیم مصرف صرفاً یک رفتار اقتصادی بیان می‌شد به طوری که افراد غنی به لحاظ درآمد بالا، از کالاهای بیشتری مصرف می‌کردند، حال آن که امروزه مصرف وسیله‌ای شده که افراد شخصیت خود را با آن به دیگران نشان می‌دهد، در واقع مصرف به یک رفتار اجتماعی تبدیل شده است.

۷- افزایش بهره‌وری در خانواده

برای کاهش هزینه خانواده، قبل از استفاده از هر روشی، قیمت روش‌های مختلف را با هم مقایسه کنید. آن گاه از روشی استفاده کنید که ضمن تحقق خواسته نهایی و ایجاد مطلوبیت در خانواده، پایین‌ترین هزینه را داشته باشد. مثلاً در انتخاب وسایل زندگی با توجه به قیمت انواع کالا و در نظر گرفتن کیفیت هر کدام، موردی را انتخاب کنید که در عین ارزان‌تر بودن، هدف شما نیز تحقق پیدا کند. برای اینکه به حد اکثر مطلوبیت دست پیدا نماییم باید بهره‌وری از کالا و خدمات را افزایش دهیم.

در زندگی خانوادگی باید تصمیم‌های مختلفی اتخاذ شود. می‌توان بودجه خانواده را به کالای مصرفی بادوام مثل یخچال، تلویزیون، موتر، مسکن یا... اختصاص داد یا آن را برای کالای

مصرفی بی‌دوام مثل رستوران رفتن، صرف کرد. این موضوع در مورد تعداد فرزندان، بین کیفیت آموزش، بهداشت یا کمیت (تعداد) نیز صادق است. یعنی ما هم‌واره باید حواس خود را جمع کنیم تا انتخابی را انجام دهیم که اولاً بین درآمد و هزینه‌ها تعادل برقرار باشد؛ یعنی امکان‌پذیر باشد ثانیاً با توجه به تفاوت در ترجیح، سلیقه، فرهنگ حاکم در جامعه و خانواده انتخابی را داشته باشیم که وقتی به آن انتخاب دست یافتیم، به منظور تغییر آن، تلاش دوباره‌ای انجام نشود.

۸- اهمیت زمان و برنامه‌ریزی در اقتصاد خانواده

زمان، منبعی در اختیار همه افراد است. این منبع مهم دارای ویژگی‌های خاص خود است که از سایر منابع که نزد فرد و خانواده قرار دارد، متمایز است. زمان منبعی محدود است که نه قابل ذخیره کردن است و نه برگشت پذیر. آهنگ آن را نمی‌توان تندتر یا کندتر کرد. لذا منبعی است که باید در قبال آن چه به دست می‌آید، صرف شود. از آن‌جا که انسان در قبال هرچه که در اختیار دارد، مسؤول است، در مقابل زمان نیز مسؤول است. با این نگرش نسبت به زمان، برنامه‌ریزی زمان برای خود و خانواده از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در واقع برنامه‌ریزی خانواده به منظور استفاده بهینه از زمان، نخستین قدم در راه برنامه‌ریزی اقتصادی خانواده است.

خانواده بدون برنامه مثل سازمانی است که به حال خود رها شده است. اهداف خانواده محقق نمی‌شود، مگر آن که رئیس و مدیر خانه برای رسیدن به اهداف مورد نظرشان با شناخت کافی از امکانات و منابع در اختیار،

برنامه‌ریزی داشته باشند. نخست باید چارچوب اهداف کلی خانواده تعیین شود، آن گاه کل برنامه به برنامه‌ها و هدف‌های کوچک‌تر برای رسیدن به هدف اصلی تقسیم شود. از این رو برنامه‌ریزی در ۳ افق زمانی بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت ضرورت دارد. در برنامه‌ریزی بلندمدت خانواده، با توجه به منابعی نظیر ثروت و درآمد و زمان که در اختیار دارد، اهداف بلندمدت خود را تعیین می‌کند.

طبیعی است اهدافی مثل به دانشگاه فرستادن بچه‌ها نمی‌تواند یک شبه تحقق پیدا کند، بلکه احتیاج به پیش زمینه‌هایی دارد. از این رو به همراه برنامه‌های بلندمدت، خانواده باید برنامه‌های کوتاه مدت و میان مدت هم تهیه کند. در برنامه میان‌مدت که در راستای برنامه بلندمدت تنظیم می‌شود خانواده باید نیازها و امکانات خود را شناسایی کرده تا بهترین شیوه را اتخاذ کند. مثلاً در مثال دانشگاه رفتن بچه‌ها، خانواده باید زمینه تحصیل در محیط‌هایی مناسب پیش از دانشگاه، در دوره ابتدایی و مکتب را برای فرزندان در برنامه میان‌مدت فراهم کند. به همین ترتیب لازم است که برای دستیابی به اهداف برنامه میان مدت، چند برنامه کوتاه‌مدت نیز پیش روی خانواده قرار بگیرد.

کارشناسان اقتصادی معتقدند پس از این مرحله، یعنی برنامه‌ریزی و انتخاب خط مشی برای تحقق اهداف این برنامه‌ها، موفقیت به روی خانواده‌ها لبخند می‌زند و فقط کافی است زنگار خودخواهی، خودرایی و منیت را از دل‌های اعضا بشوییم و چشم مان به جمال فداکار، با صداقت، همراه و همدل و جمع گرای اعضای خانواده‌ها روشن شود.

نتیجه‌گیری

در یک جمع‌بندی کلی بنده به عنوان دانش‌آموخته‌ی اقتصاد به این نتیجه می‌رسم که اقتصاد خانواده مهم‌ترین عامل پیشرفت اقتصاد کشور پنداشته می‌شود. زیرا این خانواده‌ها هستند که جامعه را به وجود می‌آورند، هر گاه خانواده‌ها درک کردند که چگونه درآمد را با مصارف منطبق نمایند آن گاه با اعتماد راسخ می‌توان گفت که تغییرات بنیادی در اقتصاد کشور رونما خواهد گردید. به صورت خلاصه به آن اشاره می‌نمایم.

۱- اقتصاد خانواده، هسته اقتصاد کشور را تشکیل می‌دهد. تغییرات و تحول در اقتصاد کشور رابطه مستقیم با تغییرات در اقتصاد خانواده‌ها دارند.

۲- اقتصاد خانواده را می‌توان چگونگی سازمان دهی و مدیریت منابع خانه تعریف نمود.

۳- در اقتصاد خانواده اولویت‌بندی صورت گیرد یا از مصارف فرصتی یا Opportunity cost استفاده شود.

۴- اقتصاد خانواده بر مبنای برنامه‌ریزی استوار باشد، زیرا برنامه‌ریزی همه چیز را مشخص می‌کند و مانع به انحراف کشانیده شدن اقتصاد خانواده‌ها می‌شود.

۵- زنان در اقتصاد خانواده نقش مدیریت یک سازمان را ایفا می‌نمایند.

۶- فرزندان خانواده مصرف کنندگان به شمار می‌آیند. بناءً جایگاه شان در اقتصاد خانواده نادیده گرفته نشود.

۷- برای بهتر شدن اقتصاد خانواده از مشوره و مصلحت کار گرفته شود، یعنی از مدیریت مشارکتی یا مدیریت دموکراسی.

راه‌کارها

اقتصاد خانواده مهره‌ی اصلی اقتصاد کشور پنداشته می‌شود، اقتصاد کشور بستگی به اقتصاد خانواده دارد. در عصر کنونی اقتصاد خانواده بخشی از چرخه‌ی اقتصاد کشور می‌باشد و جایگاه سازنده را در اقتصاد کشورها بازی می‌نماید. اما متأسفانه در افغانستان به این موضوع پراهمیت، جایگاه قایل نیستند. برای این که اقتصاد خانواده در کشور جای‌پا باز نماید و زمینه ساز رشد اقتصاد کلان شود لازم است دولت مردان و دستگاه حاکمه کشور توجه جدی نموده و پیشنهادهای زیر را ارایه می‌نمایم.

۱- توجه به اقتصاد خانواده توسط مسئولین نیاز جدی دانسته می‌شود.

۲- برنامه‌ریزی دقیق برای بهتر شدن اقتصاد خانواده، زیرا اقتصاد خانواده موجب شگوفایی اقتصاد کشور می‌شود.

۳- جا دادن اقتصاد خانواده در پلان انکشاف استراتژی ملی.

۴- هم‌کاری نهادهای غیر دولتی (انجمن‌ها، فعالان جامعه مدنی، موسسات تحصیلی، اطاق‌های تجارت، اتحادیه‌های صنایع و شرکت‌های تولیدی) برای پیاده سازی اقتصاد خانواده در بین جامعه.

مآخذ و پی‌نوشت‌ها

۱- تاثیر مدیریت اقتصاد خانواده بر

الگوی مصرف، ۱۳۸۸ ه ش

۲- نقش مدیریت اقتصاد خانواده بالای

اقتصاد کشور، مجله اتاق‌های تجارت و

صنایع افغانستان، ۱۳۹۴ ه ش

۳- Time management, brain

Tracy

د امام اعظم رحمہ اللہ سمپوزیم

د عراق فقہي مجمع استازي له ويناؤ څخه، ژباړن: استاد محسن حنيف

ژبې کوونکي: محمد ابراهيم همت

ټول حمد او ثنا د خدای پاک لپاره ده، درود او سلام دي د خدای په پېغمبر، د هغه پرکورنۍ، اصحابو او پر هغه چا دې وي کوم چې له ده سره دوستي پالي، اما بعد:

سريزه:

د امام اعظم رحمہ اللہ (ستر ديني مخکښ) د قبر له سيمې او د هغه له خوشبويه روضې له خوا د دې لپاره درته راغلی يم چې په دغه درنه غونډه کې د عراق لويو عالمانو د دعوت او افتاء فقهي مجمعي په استازيتوب گډون درسره وکړم، هغه فقه مجمع په عراق کې له را منځ ته شويو پېښو وروسته د دې لپاره تشکيل شوه چې په عراق کې د اهل سنت او جماعت لپاره مرجع وه، په دغه شېبوکې په داسي حال کې چې زه د درانه عالم اغېزمنه وينا اورم چې له ماڅخه دا هېره کړه چې جلالتمآب ولسمشر او د ارشاد، حج او اوقافو قدرمن وزير ته هرکلی ووايم (خانکړی سلام ورته وړاندې کړم): دا ځکه چې ديداي وينا په وجه زما په ياد هغه پېښې راغلې چې نژدې څلوېښت کاله مخکې کوم وخت چې زه ځوان په بغداد کې وم او شوروي پر افغانستان يرغل وکړ، زما ورونيو افغانانو! د عراق وگړي ستاسو سره ډېره مينه لري، کله چې ستاسو مقاومت پيل شو موږ ستاسو اړوند خبرونه په پټه اوريدل؛ ځکه موږ هغه وخت په عراق کې يوازينی عربي دولت وو، چې د مجاهدينو خبرونه اوريدل بې منع کړي ول، نو موږ به له ځينو عربي راډيوگانو څخه په شپه کې بويآ دوه خبرونه ورڅخه پټ اورېدل، ځينو خلکو به چې بهر ته سفرونه

کول په پټه به يې ځيني اخبار او مجلې راوړلې چې په هغو کې به ستاسو اړوند خبرونه ول، هغه وخت سي ډي گاني نه وي، ځينو به وېډيو کيسټي (پيټې) راوړې ستاسو ځيني اتلولۍ (قهرمانۍ) به يې ثبتولې، په خدای قسم تاسو ته حقيقت نقلوم په هغه وخت کې درې ځوانان په دې وجه اعدام شول چې دوی د افغان ولس لپاره په پټه توگه مرسته جمع کوله حکومت ټينگ کړل او اعدام يې کړل، او د هغوي شتمنۍ يې مصادره کړې (دولت يې شتمني واخيستله)، هغه روحي روابط (اړيکې) چې موږ ستاسو سره تړي له يوې خوا ډېره پخوانۍ ده د امام ابوحنيفه رحمه الله له وخته او له بلې خوا چې ډېره لويه ده هغه د ستر اسلام په کچه لويه ده چې دغسي غزېدل تر څو عرب او عجم ټول مختلف قومونه (دلا اله الا الله محمد رسول الله) تر جندې لاندې سره يو کړي. په دې خاطر ستاسو ټولو قدرمنو څخه هيله کوم چې تاسو د دې ولس او دغه امت د يووالي لپاره د پوهې او زغم پر بنسټ کار وکړئ که حکومت چارواکي ياست او که ولس ياست، ټول مسؤليت لري او لاره مويوه ده. باور وکړئ اې افغانانو! نن په افغانستان، عراق، فلسطين او هر ځای کې د اسلام پر ضد توطنه او دسيسه د دې لپاره ده چې اسلام ووېروي او په يونوم يې تورن کړي، نو که موږ داسي پاتې شو چې يوه بل سره اختلاف کوو، يو پر بل لگېږو، يو بل کافروبولو، يو بل ووژنو او ويښ توپول ځان ته حلال وگڼو، اول خو په دې پوه شئ چې دا په اسلام کې هيڅ ځای نه لري او نه هم د اهل سنت او جماعت په تگلاره کې ځای لري. دا (خپلمنځي شخړې) داسې څه دي چې موږ له بد ډېر بد حالت ته رسوي.

کوم حديث چې د امام ابوحنيفه رحمه الله په فضيلت کې يادېږي، له ابوهريره رحمه الله څخه روايت دی، د پېغمبر ﷺ د مجلس توصيف کوي چې په هغه کې سلمان فارسي رحمه الله هم گډون درلود، ابوهريره رحمه الله فرمايي: پر پېغمبر ﷺ دغه آيت نازل شو چې فرمايي:

﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ وَآخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ﴾^{الجمعة: ۲-۳}

ژباړه: خدای پاک هغه ذات دی چې په اميانو کې له دوی خپلو څخه داسې پېغمبر رالېږلی دی چې د ده آيتونه ورباندې لولي، پاک يې روزي او قرآن حکمت ور زده کوي په داسي حال کې چې دوی تردې دمخه په څرگنده بېلاري کې و، دارنگه د دوی نورو خلکو ته هم پېغمبر لېږل شوی چې لا تر اوسه له دوی سره نه دي يو ځای شوي.

ابوهريره رحمه الله فرمايي: نو پېغمبر ﷺ خپل لاس د سلمان رحمه الله خوا ته وغزوي او وېي فرمايل: «لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ عِنْدَ الثُّرَيَّا، لَنَأْتَى رَجُلٌ مِنَ رَجُلٍ - أَوْ رَجُلٌ - مِنْ هَؤُلَاءِ» (صحیح البخاري: ۴۸۹۷)

ژباړه: که ايمان د پېروني د ستورو سره وای هم به له دغو (فارس والا) سړو يا يو سړي لاس ته راوړی وای.

په بل روايت کې فرمايي: «لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ عِنْدَ الثُّرَيَّا، لَنَأْتَى رَجُلٌ مِنَ هَؤُلَاءِ» (صحیح مسلم: ۲۵۴۶)

ژباړه: که ايمان د پېروني د ستورو سره وای هم به له دغو (فارس والا) سړو لاس ته راوړی وای.

په بل روايت کې فرمايي: «لَوْ كَانَ الدِّينُ عِنْدَ الثُّرَيَّا، لَذَهَبَ بِهِ رَجُلٌ مِنْ فَارَسٍ - أَوْ قَالَ - مِنْ أَتْنَاءِ فَارَسٍ حَتَّى يَتَنَاوَلَهُ» (صحیح مسلم: ۲۵۴۶)

ژباړه: که دین د پېروني د ستورو سره وای هم به له فارس یا له فارس د زامنو یو سړو لاس ته راوړی وای.

حدیث د «رجل» په لفظ چې د یو سړي معنی ورکوي، د امام اعظم ابوحنیفه رحمته الله علیه په فضیلت کې دی او د «رجال» په لفظ چې د جمع معنی لري، ستاسو او ستاسو د پلرونو او نیکونو په فضیلت کې دی او دا دواړه حدیثونو موجود دي. جلالتمآب ولسمشر صاحب او د ارشاد، حج او اوقافو جناب وزیر صاحب زه تاسو ته بلنه درکوم چې د افغان عالمانو سوانحو قاموس لیکني لپاره یوه څېړنیز کمیټه تشکیل کړئ؛ تر څو تاسو د عجم (افغان) عالمانو دور یا یې ځیني دور د دین د خدماتو لپاره په تېر او حاضر دور کې را څرګنده کړئ. هو دا دین اول ځل پر عربو نازل شو او په لومړي ځل عربو نشر کړ. لږ ګډون به هلته هم ځینو عجمو ورسره کړی وي، خو هغه کسان چې وروسته د دین خدمت ته تر ننه درېدلي دي، هغوی همدا عجم دي، دوی تر عربو ډېر خدمت ورته کړی دی. کېدای شي یو پټ راز درته څرګند کړم، زه ستاسو دینداري زموږ د عربو تر دیندارۍ ډېره صافه او ډېره فطري وینم، تاسو کولای شئ چې اسلام ته ډېر څه وړاندې کړئ، تاسو په تېر دور کې اسلام ته زموږ ستر امام ابوحنیفه رحمته الله علیه وړاندې کړي دي او- لکه څرنگه چې موږ په دې کانفرانس کې واورېدل- د هغه سره یوه لویه ډله عالمان هم ول چې په دغه ځمکه کې زېږېدلي، ځینو به یې دلته دین نشر کړی وي او ځیني به یې بغداد یا د اسلامي نړۍ نورو سیمو ته تللي وي. هغوی عرب نه ول. د عربو د شرف اندازه د دوی د دیندارۍ په اندازه ده. خدای پاک هغوی ته فرمایلي دي: ﴿وَلَا تَتَوَلَّوْا مَسْجِدَ بَنِي إِسْرَءِيلَ قَوْمًا عَصَوْا﴾ محمد: ۳۸ **ژباړه:** که تاسو د دین څخه پر شاسئ، ستاسو په بدل کې بل قوم راوړي، بیا هغوی ستاسو په شان نه وي.

لکه څرنگه چې مې تېره شپه درته وویل کله چې امام ابوحنیفه رحمته الله علیه د خپل پراخ عقل رامنځ ته شو، په فقه، اصول الفقه، عقیده، علم او حدیث کې داسې نوي بابونه پرانیستل چې په بشپړ ډول عربو ته نه ول معلوم. په هغه وخت کې د عربو سره د علوم نقلولو وسیله حفظ وو، هغوی د جاهلي دور شعرونه حفظول، چې کله قرآن کریم راغی هغه یې هم حفظ کړ، احادیث یې هم حفظ

کړل، د علومو لیکل موږ ته د فارس له وطنو راغلی؛ لکه څرنگه چې یوه څېړونکي نن دا ذکر کړه: اولنی څوک چې موږ ته یې د علومو تدوین او لیکنه را نقل کړي ده، امام ابوحنیفه رحمته الله علیه دی، دا په هغه طریقه چې «أماي» یا «إملاءات» بلل کېږي. د امام ابوحنیفه رحمته الله علیه کتابونه ده خپله نه دي نقل کړي، بلکې ده هغه خپلو شاګردانو ته ويلي او هغوی لیکلي دي، موږ ته یې را نقل کړي دي. دا ستاسو د نیکونو د خدمتونو څخه دي.

امام ابوحنیفه رحمته الله علیه د جمهورو فقهاؤ سره په دې مسأله کې مخالفت وکړ چې که مسلمان ذمي ووژني، (حکم به یې څه وي؟) امام ابوحنیفه رحمته الله علیه د خدای په دې وینا دلیل نیولی چې فرمایي: ﴿وَكَيْفَ تَعْلَمُونَ فِيهَا أَنْ النَّفْسُ بِالنَّفْسِ وَالْعَمَلُ بِالْعَمَلِ ...﴾ المائدة: ۵۰ **ژباړه:** په تورات کې مې پر دوی دا فرض کړی وو، چې څان د څان په مقابل کې او سترګه د سترګې په مقابل کې قصاص کېږي.

نورو عالمانو ويلي: نه، پر ذمي مسلمان نه قصاص کېږي. امام ابوحنیفه رحمته الله علیه وویل: قصاص کېږي. دا د هغه څه بنسټ ایښودل دي چې نن وطنوالي بلل کېږي. چې کله موږ غواړو یو وطن جوړ کړو، ټول وطنوال د خپلو مختلفو قومونو، ډلو، ادیانو او مذاهبو سره د دولت اوقانون په وړاندې سره یوشان برابر دي. دا امام ابوحنیفه رحمته الله علیه فرمایلي دي، خدای دې له ده څخه راضي او دی دې هم راضي کړي. **د امام ابوحنیفه رحمته الله علیه عقیده:** تاسو ده وینا ذکر کړې ده چې موږ مسلمان نه کافر کوو. دغه خبره ده خپل شاګرد ابو مطیع بلخي ته کړې ده چې موږ مسلمان په هیڅ ګناه نه کافر کوو که څه ګناه لویه وي چې کله یې حلاله و نه ګڼي. دا ځکه چې معصوم (د ګناه څخه خلاص) خو یوازي پېغمبر صلی الله علیه و آله وسلم دی. نو چې کله زما څخه یا ستا یا بل چا څخه ګناه صادره شي، دا مطلب یې نه وي چې خدای پاک د دغه سړي توبه نه قبلوي. دغه خبره چې موږ وایو خدای پاک د دغه سړي توبه نه قبلوي، د تکفیر دروازه پرانیزي؛ ځکه چې موږ کله وایو: د دغه شخص توبه خدای نه قبلوي، اعمال مو په ایمان کې داخل کړل.

امام ابوحنیفه رحمته الله علیه وایي: نه، اعمال په ایمان کې نه دي داخل، فرمایي: د ایمان نوم د دغه ډول شخص څخه نه لري کوو، بلکې حقیقي مؤمن یې ګڼو؛ ځکه دی د هغه څه تصدیق کوي چې خدای او د هغه پېغمبر راوړي دي. لیکن کله مؤمن داسې وي چې کله نېمګري

ناقصه ناوړه کارونه ورڅخه صادرېږي، په ده کې فسق وي، خودا کفر نه دی. دا د اختلاف ادب دی. لومړی ځل امام ابوحنیفه رحمته الله علیه موږ ته دا را ښودلی دی.

یو ځل له امام ابوحنیفه رحمته الله علیه څخه پوښتنه وشوه چې د هغه چا په هکله څه شاهدې ورکوي چې پر تا د کفر شاهدې ورکوي؟ ده وفرمایي: زما شاهدې د هغه په هکله دا ده چې دی دروغ وایي، خودغه سړی هم زه کافر نه بولم. دا څومره ستر عقل دی؟ دا څومره پراخه د عفوه ډک نظر دی؟ مخالف لوري ته څومره درناوی دی؟ هغه ورته کافر وایي، خو دی کافر نه ورته وایي. دا خبره د «العالم والمعلم» نومي کتاب کې ده. وایي: زه هغه ته کافر نه وایم، صرف دروغجن ورته وایم؛ ځکه زه دروغجن نه یم، زه پوهېږم چې زه کافر نه یم. نو هغه سړی دروغ وایي. د هغه څه دي چې ابوحنیفه رحمته الله علیه ورباندې چلېدلی دی.

ابوحنیفه رحمته الله علیه خپل علمي سفر د علم کلام په زده کړې پیل کړ، ابومطیع بلخي ورته راغلی او ابومطیع بلخي- لکه څرنگه چې موږ ذکر کړ- هغه څوک دی چې فقه اکبر یې ورڅخه نقل کړی دی، د هغې شېبې په اړه یې پوښتنه ترې وکړه چې نن هم شته، ما داسې خلک ولید چې ویل یې: دغو لارو ته مه ور ننوزه، یعنې علم کلام مه زده کوو، عقیده په دغه طریقه مه زده کوو؛ ځکه د پېغمبر صلی الله علیه و آله وسلم صحابه د دغو شیانو په هیڅ شي کې نه دي داخل شوي، نو تا ته هم هغه څه روا دي چې دوی ته روا ول. دغه خلک نن هم وایي: ته غوره یې که صحابه؟ شک نشته چې صحابه غوره دي. صحابه وو علم کلام نه دی زده کړی، نو تاسو ولي علم کلام زده کوئ؟ نو د امام اعظم رحمته الله علیه جواب څه وو؟ ده وفرمایي: هو ما ته هغه څه روا دي چې هغوي ته روا ول، که زه د دوي په منزل کې وای. هغوی خو

د پېغمبر صلی الله علیه و آله وسلم د لیدو په وجه حق یقین مړتې ته رسېدلي دي. تر هغوی وروسته زموږ په وخت کې کارونو ډېر تغیر خورلی دی. خو زما په حضور کې هغه څه نشته چې د هغوي په حضور کې وو. وروسته یې وفرمایي: موږ په داسې کسانو مبتلا شوي یو چې پر موږ طعن وایي او زموږ ویني حلالې ګڼي، نو موږ ته نه دي روا مګر دا چې زده کړو چې زموږ کوم یو خطا دی او کوم یو پر سیمه لاره دی؟ نو د دغې ابتلا (آزموینې) په وړاندې ضرور دي چې

مور لارو د دې لپاره چې علم کلام زده کړو. نو ابوحنيفه عليه السلام په علم کلام کې هم برلاسی وو، هغه علم يې تدريس کوی، بيا يې وروسته فقه ته مخ کړ.

د تکفير په هکله مور د امام ابوحنيفه عليه السلام د عقيدې په هکله وغږېدلو چې فرمايي: د اهل قبله وو هيڅوک د گناه په وجه مه کافر کوه او مه ايمان ورڅخه نفي کوه او بيا زياتوي... او دا مسأله مهمه هم ده :- په معروف به امر کوي، د منکر نه به منع کوي او په دې پوه شه چې کوم شی درته رسېدلی، هغه نه در نه خطا کېدای او کوم شی چې درنه خطا شوي، هغه نه در رسېدای، د پېغمبر صلى الله عليه وسلم د هيڅ صحابي څخه بيزاري مه کوئ او د هيڅ يوه سره يې له بل پرته دوستي مه کوه.

دغه زموږ عقیده ده لکه څرنګه چې زموږ امام اعظم عليه السلام بيانوي او دا خبره ضروري ده چې زموږ ټولو سره وي چې تکفير به نه کوو، د(اهل قبله وو) هيچا په هکله دا شاهدې نه ورکوو چې دا غير مؤمن دی. په دې امت کې د ښېګڼې قضيه فعاله کوو. ښېګڼه په دې امت کې د ويښ په گډون سره نه ده لکه څرنګه چې مې ياده کړه: موږ ټول يو قوم نه يو(چې د ويښ گډون سره ولرو) بلکې ښېګڼه په هغه منېج کې ده چې موږ ايمان پرې راوړی دی کوم چې د خدای جل جلاله خوا ته بلنه کوي، په معروف امر کوي او دمنکر نه منع کوي. منکر تغيروي د دې امت د اصلاح لپاره.

امام ابوحنيفه عليه السلام دغسې يو شخصيت وو. دلته يو مهم بنسټيز ټکی دی، غواړم په يوه طريقه ورته تېرا(بېل) شم، په دې کانفرانس کې څېړونکو پام ورته ونکړ، هغه مسأله ده: ابوحنيفه عليه السلام او د ښځو حقوق، د ښځې دور د امام ابوحنيفه عليه السلام په ژوند کې د امام ابوحنيفه په فقه کې ما ته په دوه صفا کې يادېږي:

اول صف امام ابوحنيفه عليه السلام او د هغه مور، امام ابوحنيفه عليه السلام د خپلې مور سره په ډېره لوړه درجه نېکي کوونکی وو، سره د هغه چې په علم کې ډېرې لوړې درجې ته رسېدلی وو، دې کار دی له خپلې مور سره د نېکۍ څخه نه دی منع کړی. د سوانحو کتابونه موږ ته نقلوي چې امام ابوحنيفه عليه السلام ته په کوفه کې يو سړی د کوفې له بهره راغی چې خلک ورته واعظ وايي. هغه به موعظې کولې او د خلکو زړونه به يې نري کول، نو په

دا وجه په کوفه کې ډېر مشهور شو. نو د امام صاحب مورته کومه مسأله پېښه شوه چې فتوا ته يې ضرورت پيدا کړ. نو هغې امام ابوحنيفه عليه السلام ته وويل: ما دغه قصه کوونکي(واعظ) ته ور وله چې د دغې مسألې په اړه ترې وپوښتم. امام صاحب ورته وويل: اې موري! زه په دغه مسأله کې درته بس یم. هغې وفرمايل: نه قسم په خدای، له دغه واعظ پرته په بل چا قناعت نه کوم. عوام خلک خو هم د خپل عالم قدر نه پېژني؛ لکه عبد الله بن زبیر رضي الله عنه چې فرمايي: په خلکو کې د عالم له قدر ډېر بې خبره د هغه خپله کورنۍ ده. همداسې د امام صاحب مور د ده په خبره يې قناعت نه کوی. ويل يې: زه د دغه قصه کوونکي فتوا غواړم. قصه کوونکي هم تش واعظ دی، عالم نه دی. نو امام صاحب هغه په ډېر درناوي، په ډېره تواضع او احسان له خان سره را واخيستله او هغه قصه کوونکي ته ورغی. کله چې قصه کوونکي امام صاحب وليده چې د ده خوا ته ور روان دی، له خپله ځايه ولاړ شو او امام صاحب ته يې ښه راغلاست ووايه. ښځې وکتل چې دا مشهور قصه کوونکي زما زوی ته ښه راغلاست وايي او امام يې گڼي؟ امام صاحب هغه ته وويل: ما خپله مور راوستلې د دې لپاره چې ستاڅه فتوا غواړي. قصه کوونکي وويل: ستاسو محترم مور زما څخه فتوا غواړي؟ په داسې حال کې چې زه ستاسو څخه فتواوې غواړم(دا څرنګه زما څخه فتوا غواړي؟) ده ورته وفرمايل: ستا پرته له بل چا فتوا نه غواړي. قصه کوونکي د امام صاحب د مور خوا ته وکتل مخکې تردې چې مسأله واورې هغې ته يې وويل: په دې مسأله کې زما فتوا د ابوحنيفه عليه السلام فتوا ده. مور بيرته را وگرځېدله او خپل د زوی په خبره قانع شوه او فکر يې وکړ چې زما زوی دې درجې ته رسېدلی دی چې خلک يې امام گڼي او دی دومره تواضع لري؟ د ښځې اړوند بله قضيه، ابوالوفاء القرشي په «الجواهر المضية في طبقات الحنفية» کتاب کې او ابن نجيم هم په «الاشباه والنظائر» کتاب کې ذکر کړې ده، وايي: يوې ښځې تېر ايستلم، يوې ښځې فقيه جوړ کړم او يوې ښځې زاهد جوړ کړم. تېر يې ايستلم، فقيه يې او زاهد يې جوړ کړم. تېر ايستل څرنګه وه؟ وايي: په بازار کې روان وم، په لاره کې يو لوبدلی شی پروت وو، ښځې اشاره ورته وکړه چې دا دی. وايي: ما گمان وکړ چې دا شی ورڅخه لوبدلی دی او دا ښځه

ګونګه ده. نو چې کله مې دې ته ور پورته کړ، دې را ته وويل: دا واخله، دا لقطه ده » لوبدلی شوی دی». خپل څښتن ته يې وسپاره. دا ولاړه او پرې يې ښود. نو ده امانت ادا کړ او کار يې خدای ته سپارل شوی دی.

اما داچې يوې ښځې دی فقيه کړ، هغه مشهوره قصه ده چې يوه ښځه يې مجلس ته راغله او ده علم کلام تدريس کاو، هغې د حيز په اړه ترې وپوښتل، نو ده ته د مينځي عده نه وه معلومه. نو هغه ښځه حماد ته ورغله. نو دی هم په هغې پسې ولاړ شو او د حمادڅنگه ته ورغی(فقهي درس يې پيل کړ). اما دا چې يوې ښځې څرنګه زاهد او متقي جوړ کړ؟ هغه دا وو چې دوې ښځې په ده پسې روانې وې، يوې بلې ته وويل: دا ابوحنيفه عليه السلام دی چې ټوله شپه د قرآن په لوستلو سره رڼا کوي(وېښ وي) ښځې وويل: د سهار لمونځ د ماخوستن په اوداسه کوي. امام صاحب فرمايي: ما تر هغه وخته د سهار لمونځ د ماخوستن په اوداسه نه کاوه. خو له هغه وخته مې پيل وکړ، د سهار لمونځ مې د ماخوستن په اوداسه کاوه.

زه خواشيني یم چې پرتاسو مي بحث ډېر اوږد کړ، ليکن حقيقت دا دی چې دا موقف زه ډېر راتينګ او دې خبرو ته يې ډېر وهڅولم. خدای پاک دي تاسو ټولو ته برکت په برخه کړي، خدای دي ستاسو په زحمتونو کې برکتونه واچوي. زه د لوی خدای د خپلو افغانانو وروڼو لپاره هر ډول خير غواړم، له هر ډول شره دي خدای پاک دوی وساتي، هر ډول بدې او زيان دي خدای له دوی څخه بند کړي او دوی دي خدای پاک د دې هوښيار مشر تر قیادت لاندې سره يو کړي.

د لوی خدای جل جلاله څخه غواړم چې د دې کنفرانس لومړني نوښتګر جناب ولسمشر ته توفيق ورکړي او دا رنگه د دې کنفرانس اجراکوونکي او تنظيموونکي او علمي مرجع د ارشاد، حج او اوقافو وزير ته دي هم خدای پاک توفيق ورکړي چې د دغه کانفرانس په جوړولو کې غټ رول درلود او زموږ په استقبال کې تود هر کلی وکړ.

خدای دي تاسو ټولو ته برکت او غوره ثوابونه درکړي او هيله لرو چې داسې کانفرانسونه او غونډې نورې هم ووينو چې موږ له مختلفو فکرونو سره، له ډېرو لري سيمو څخه د خدای او د خدای د دوستانو پر مينه سره را جمع کوي.

امين يا رب العالمين

د شخو مقام او حیثیت

دویمه او وروستی برخه:

عبدالهادی مودودي

په بنسټیز ډول، د دې قرآني آيت خطاب د تفكيك نه پرته نارينه او ښځو ته متوجه دي او پكار دي چې په همدې ډول ترينه ملاتړ وشي، مگر دا چې متن بل ډول معنی ورکړي. د قضايي منصب په اړه، ابن جرير الطبري په دې باور دي چې ښځې کولای شي د شخړو په ټولو ډولونو کې ^{۱۲} د قصاص او حدودو په قضیو سره، د قضاء دندې ترلاسه کړي. ^{۱۳} ابن جرير الطبري هغه قیاس چې د دولت د رییس د منصب او قضاء ترمنځ شوي دي له ضرورت څخه زیات (اغراق) بللی دي، ځکه چې د نوموړي په نظر، د دولت رییس په عین حال کې د وسله والو قواؤ قوماندان هم وي، او قاضي دا ډول مسؤلیت نه لري. د امام طبري په نظر، له ټولو نه مهم شرط د قضاء د پست د ترلاسه کولو لپاره د شریعت پوهه او د شخص قابلیت داجتهاد په پلي کولو کې دي، چې نارینه او ښځه په دې موضوع کې په دقیق ډول په یو شان موقف کې اوسېږي. ^{۱۴} اما د نارینه د قوامیت موضوع پر ښځې باندې چې په مخکې آیت کې ذکر شوه، د نفقې د ورکولو په سبب ده او له همدې کبله ده چې نارینه د کورنۍ مشرتوب په غاړه لري. ^{۱۵} د یاد شوي پخواني حدیث په هکله چې د علماو اکثریت د دې تأیید په هکله چې ښځې د قضاء د منصب یا امامت په ترلاسه کولو کې ورتوب نه لري، په دې استناد کړي: د هغه ظاهر غیر قاطع دي ځکه چې دا حدیث په اصل کې، په یو خاص سیاق کې ویل شوي دي او هغه وخت و چې پیغمبر ﷺ ته معلومات

ورکړ شو چې د خسرو لور د فارس د امپراطورۍ واک ترلاسه کړ. دا ټکي هم کولای شو چې خپل خاطرتنه وسپارو چې ذکر شوي حدیث د کامیابی او سوېې خبره کوي اما هیڅ ډول محدودیت یې په دې اړه وضع کړي نه دي. ابن حزم د حدیث د مفهوم په اړه په دې باور دي چې دا حدیث یواځې د یو منصب څخه خبرې کوي او هغه منصب، د دولت د رییس منصب دي او په نورو دولتي منصبونو چې ښځې په عمومي ډول د هغو ورتوب لري، نه پلي کېږي. ^{۱۶} د پخوانیو دورو د لیکوالانو پر خلاف معاصرو لیکوالانو د حکومت کولو د اصولو په اړه دا ټکي زیات کړي چې په اوسنۍ مدرنو هیوادونو کې قدرت د مختلفو دولتي ارګانونو ترمنځ تقسیم شوي او د قدرت دا تقسیم د اساسی قوانینو او نظارتی سیستم او توازن (برابری) CHECKS and balance یو خاصیت دي چې په اسلامي هیوادونو کې په اوسني وخت کې حاکم شوي دي. ^{۱۷} ذکر شوي مبارک حدیث له هغې ښځې خبره کوي چې د ټولو چارو واک اداره په خپل لاس کې نیسي او دا هغه شي دي چې له دې وروسته د تطبیق وړ نه دي. په دې اړه چې آیا نارینه ته د عالي رهبرۍ د پستونو د تخصیص په هکله کومه واقعی اجماع ترسره شوې ده او که نه؟ د مفسرینو له ډلې نه یو مفسر سوال کوي چې تقریباً ټولو د دې اجماع د واقع کیدلو په اړه خپلې خبرې کړې دي اما تر اوسه څوک پیدا شوي نه دي چې د دې ډول اجماع موجودیت د خپل سوال

لاندې راوړي چې آیا په حقیقت کې دا شان اجماع ترسره شوې ده او که نه؟ ^{۱۸} له همدې کبله، داسې معلومیږي چې که پدې موضوع کې کومه اجماع شته، هغه اجماع: فرضی اجماع ده چې کیدای شي د منځنیو پیړیو د دورې د واقعیتونو منعکس کونکې وي، نه دا چې د قرآن او سنت د اصولي لارښونو ښکارندویه وي. فرضی اجماع الزامی حکم نه رامنځ ته کوي. د اقلیت نظر چې د ډیرو متأخرینو علماو له لوري ترې ملاتړ شوي، په دې معنی ده چې یوه ښځه دا ورتوب لري ترڅو د شاهد په توګه عمل وکړي، په پارلمان کې د خلکو وکیله او نماینده اوسېږي او یا قاضي شي او په دې منصبونو کې برخه اخیسته هر یو د ښځو د ونډې اخستې په معنی په عامه چارو کې دي. په دې دلیل، هغه نظر چې د ښځو برخه اخیستل په ټولنیز ژوند کې "خاصه ولایت" ته منحصر او محدود وي، دا یو بیخایه نظر دي. ^{۱۹}

امکان لري چې دا ټکي په چټکۍ سره پیاوړتیا هم ذکر کړو چې د خوارجو څه کسان په خاص ډول د شپېبیه ډله په دې نظر ده چې د دولت ریاست د منصب ترلاسه کولو ورتوب هم لري. ^{۲۰} د علماو اکثریت دا کار هم مباح ګڼي چې د اړتیا په مهال، ښځه کولای شي چې امامه شي په دې شرط چې هغه د قدرت واکې د نظامی قدرت په وسیله دویني تویدنې دمخنیوي د پاره

ترلاسه کړي. اما دا ډول حکومت یواځې په الزامي حالاتو کې د منلو وړ دي او داسې حکومت ترهغه وخته پورې دوام کوي چې مؤثر قدرت په اختیار کې ولري. «۲۱» د دواړو جنسونو ترمنځ د مساوات نظریه چې د الطبری، ابن حزم او معاصرو علماو په شمول د رشید رضا، محمود شلتوت او محمد یوسف موسی له خوا وړاندې شوې ده، داسې موقف لري چې ښځې د عامه ولایت ورتوب د دولت د دوه صدري مقامونو نه بېر لري. د دې نظریې ملاتړي خپل درځ د لاندني آیت په کومک پیاوړي کړي دي:

البقرة: ۲۲۸

﴿وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾^{۲۲} ژباړه: او هماغه شان [دندې] چې د ښځو پرغاړه دي په ښه توګه د هغوي په ګټه [د نارینه و پرغاړه] دي.

ټول داسې موارد د دواړو جنسونو ترمنځ پر مساوات او برابري دلالت کوي نو له همدې کبله دي چې له دې نتیجه کېرې څخه ملاتړ کېږي چې قرآن د یوه جنس ذاتي غوره والي پر بل جنس باندې نه قبولوي.

﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾^{۲۳} التوبة: ۷۱

او با ایمانه نارینه او ښځې د یو بل دوستان دي چې یو او بل خپلو غوره کارونو ته بولي او له ناوړه کارونو نه یې منع کوي او لمونځ ترسره کوي او ذکات ورکوي.

په دې ځای کې نه یواځې نارینه او ښځې ملګري (ملاتړي) د یو بل ګڼل شوي دي بلکې دا ټول په حسبه دندو کې چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر څخه عبارت دي، په برابره توګه ونډه اخلي. قرآني نص دلته "د اولیاء" کلمه په کار وړې ده چې دا کلمه د ولایت نه مشتق شوې ده (چې د

صلاحیت لرونکي، دوست او ملاتړ کوونکي په معنی راغلې ده) او دواړو جنسونو ته په برابره توګه ترې کار اخیستل شوي دي او په ښکاره توګه هیڅ قسم مجال یې د مساوات د نشتوالي لپاره د ولایت د موضوع په اړوند نه پرېږدي. همدا ډول، دولت په عمومي توګه یعنې د دولت ټولې برخې لکه مقننه، قضاییه او اجراییه قواوې په حسبه چارو کې برخې اخلي.

که نص نارینه او ښځه د حسبه چارو ساتونکي بولي، دا کار په دې دلالت کوي چې هغوي (ښځې) په عمومي ډول په دولت کې ونډه لري او هم د عضویت برابر حق په هغو موسسو کې لري چې د خلکو په استازیتوب پورې اړه لري. د دې نظریې طرفداران خپل دریځ په دغه دلیل نور هم پیاوړي کوي چې کله حضرت محمد ﷺ د صحابه کرامو نه د وفاداري بیعت ترلاسه کاوه، له دریو نه په دوه ځایونو کې، نارینه او او ښځو په برابره توګه له هغه سره بیعت وکړ چې اول بیعت، بیعت عقبه اول نومېږي، دویم بیعت، بیعت عقبه او دریم بیعت د بیعت الرضوان په نامه یادېږي. دریم ځل چې همدا بیعت الرضوان دي، د قرآن کریم له خوا هم تأیید شوي دي چې د ممتحنه سورت په دولسم آیت کې الله تعالی د حضرت محمد ﷺ د لور د وینا په تأیید فرمایي. دا موضوع د قصص سورت په ۲۶ آیت کې هم راغلې ده.

په روایتونو کې همدا ډول راغلي دي چې د حدیبې په ورځ حضرت محمد ﷺ د عامه موضوعاتو له جملې څخه د خپلې بی بی أم سلمه سره مشوره وکړه او د هغې نظریه یې ومنله او عملي یې کړه. «۲۲» همدا شان د اړوند روایتونو څخه داسې جوته شوي ده چې یوې ښځې د أم هاني په نوم د مشرکینو له ډلې څخه چې د حضرت علی کرم الله وجهه په مقابل کې یې دښمني څرګندونه کړې وه، امان ورکړ او هغه یې د یو کار د ترسره کولو لپاره واستاوه. کله چې حضرت محمد ﷺ له موضوع څخه خبر شو، نو وې فرمایل:

چې د أم هاني عهد محترم دي او همدا ډول یې وفرمایل: "ای أم هاني کوم کس چې تا کار ته ګمارل دي، مونږ هم هغه ګمارل دي." «۲۳»

د دې سربېره، د حضرت محمد ﷺ میرمن حضرت بی بی عایشه رضی الله عنها د حضرت عثمان د قاتلینو د سزا ورکونې غوښتنه وکړه او د جمل به جنګ کې یې د یو نظامي ټولګي مشري په غاړه وه، «۲۴»

د ښځو ورتوب د عامه پستونو د ترلاسه کولو په اړه د حضرت عمر ابن الخطاب له خوا، هم د تأیید وړ ګرځېدلی دي، داسې چې هغه یوه ښځه د شاف بنت عبدالله په حسبه چارو (د نرخونو کنترول) په مدینه منوره کې تعینه کړې وه. «۲۵»

له همدې کبله، څرګندېږي چې ښځې د عامه ژوند نه ګوښه کړي شوې نوې، او هر ډول محدودیت چې وروسته په هغو باندې وضع کړ شو، څه ناڅه په شرایطو کې د تغیر له وجې و چې دا کار په شریعت کې د دغو محدودیتونو د صحت او غیرمتنازع فیه کېدلو سبب نه شي کېدای. العلی لیګي چې په قرآن کریم یا نبوی سنت او اجماع کې هیڅ قسم روښانه نصي حکم نشته دي چې ښځې د خپلو سیاسي حقوقو نه محرومي کړي. «۲۶» محمد عبده هغه قرآنی حکم ته چې په پورته کې بیان شوي، پاملرنه کوي چې ښځې په هغه ډول دندو کې چې د هغوي په غاړه دي، د حقونو لرونکي هم دي او داسې خپل نظر بیانوي چې دا یوه کلي قاعده ده او باید ټولنیزې اړیکې او د حقوق برابرښت نه یواځې په کورنۍ کې بلکې په ټولنیز ژوند او په دولت کې د ونډې اخیستلو په چارو کې هم برابر کړي. نوموړي زیاتوي چې مساوات دې په خپل وار، د عدالت او منلي شویو نزاکتونو په پام کې نیولو سره اداره کړل شي. «۲۷»

نوله همدې کبله، کولای شو داسې نتیجه ته ورسېږو چې مساوات ډیر پیاوړي اصل او قاعده ده، چې د شریعت د جنسی اړیکو په اړه راغلي اما په عین حال کې، کولای شو هغه د عدالت د غوښتنو، د وګړو او د ټولنې د عیني واقعیتونو په وړاندې کېږدو. دا موضوع، د شک نه پرته، پر ټولو حقوقو باندې هم صدق کوي او فقط دې موضوع ته منحصر نه دي او د خاص مفهوم په هکله ځکه نه دي چې دا شان غوښتنې او ملاحظې د نارینه و په هکله هم پېر برابره توګه د تطبیق وړ دي. هدف دا دي چې حساب یا ریاضی کي مساوات هرځل د منلو وړ ندي. کلي مساوات د عامه منصوبونو په اړه کېدای شي په لازمه توګه د مصلحت د آرمانونو سره او د دندو په منظمه توګه سرته رسولو سره ورته والی ونلري. د بېلګې په ډول، کېدای شي ښځې لوی نقش په کورنۍ کې او نارینه د کورنۍ څخه د باندې ولري او پروا نلري که څه توپرونه د شرایطو له کبله موجود او سپړي چې د یوې معینې مجتمع او د حاکمو او متداولو حالاتو د تطبیق وړ وبلل شي. دا ټول ترهغه وخت

پورې د منلو وړ دي، چې د عدالت او مساواتو د دستورونو سره په تضاد کې نه وي. د یو غیر عمومي حکم د تعارض په صورت کې یا د هغه واقعیت د واقع کېدو په صورت کې چې د عدالت او مساوات د شرایطو او اساسی اصولو سره تړاو لري، په طبیعي ډول وروستی ذکر شوي باید غالب او مسلط کړ شي. له مساوات نه د یو تنګ او محدودیت او د هغه تابع کول په هغه ډول موادو او تصریحاتو سره چې د هغه اصلی مفهوم په خطر کې واچوي، نه یواځې د دفاع وړ کار نه دي، بلکې اسلامی بنسټ هم نلري. دا ډول موارد په تېرو وختونو کې ترسره شوي دي او خلکو کوشنې کړي دي ترڅو عام شرایط داسې توجیه کړي چې گویا هغه شی چې عملاً موجود دي، یو عادي کار دي او دا کار یې د دقیقو او لطیفو تعبیرونو په واسطه چې له متنونو یې کړي، عملي کړي دي.

د شریعت له نظره، د مدني معاملاتو او مالی چارو په ساحه کې ښځې د کامل حقوقی اهلیت لرونکې دي. نو ځکه، هغوي د معاملو او قراردادونو د منعقدولو اهلیت لري، کولای شي ملکیتونه خرڅ او واخلي او کولای شي خپل ملکیت د هدې او وصیت له لارې، نورو کسانو ته نقل کړي. په دې شرط چې نوموړې ښځې عادي حقوقی صلاحیت ولري. دا یو عمومي اصل دي او د هغه اساسی اعتبار له واده سره نه متاثرېږي. د هغې ښځې میره چې پخوا یې بل میره درلود، هیڅ حق نلري چې د خپلې ښځې د ملکیتونو په چارو کې مداخله وکړي او هغه وخت چې نوموړي ښځه غواړي په خپل ملکیت کې تصرف وکړي، د خپل میره اجازې نه ضرورت نه لري. نوموړې که وغواړي، کولای شي خپل میره خپل وکیل یا نماینده تعیین کړي او هروخت یې چې وغوښتل، کولای شي دا وکالت فسخه کړي.

د ښځې آزادي د مالي معاملو په هکله لاندېني آیت کې بیان شوي ده چې الله فرمائي:

﴿لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ﴾^{۳۲} النساء: ۳۲

ژباړه: د نارینه لپاره هغه شي دي چې [په اختیار] یې کسب کړي دي او د ښځو لپاره [هم] هغه شي دي چې [په اختیار] یې تر لاسه کړي دي.

همدا شان په خپل خطاب کې نارینه و ته،

قرآن کریم داسې فرمایلي دي:

﴿وَلَا يَحِلُّ لَكُمُ أَنْ تَأْخُذُوا بِمَا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا﴾^{۳۳} البقرة: ۲۲۹

ژباړه: او تاسو لپاره روا ندی چې کوم شي مو هغو ته ورکړي دي ترینه بیرته واخلي.

بل آیت په عین موضوع کې داسې فرمایلي دي:

﴿وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدَقَاتِهِنَّ خِلَافَ مَا كَانَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُنَّ فَكُلُوا مِنْهُنَّ حَيْثُ شِئْتُمْ﴾^{۳۴} النساء: ۴

ژباړه: او د ښځو مهریه په (کامله توګه) د یوې هدې په بڼه هغوي ته ورکړئ (اما) که چېرې هغوي تاسوته کوم شي په خپله خوښه ښی، حلال او په خوند سره یې وخوري!

په همدې شان، وینو چې د شاهد موضوع په قاطع ډول د پخوا واده شوې ښځې د بنسټیزې آزادی خبره کوي او بیانوني چې داسې ښځې کولای شي د هغه شي په هکله چې د دوي ملکیت دي، هر هغه شان چې یې خوښه وي او د خپلو میړونو د نفوذ نه پرته تصرف وکړي. اسلامي قانون هم د بیلوالي سیستم د ښځې او میره ترمنځ پلي کوي مګر دا چې هغوي وغواړي چې د هغوي شتمني د یو شریک ملکیت لاندې وي.

د علم زده کړه هغه حق دي چې اسلام هغه په برابرې توګه نارینه او ښځې ته په رسمیت پېژندلی دي، سمه ده که دا غوښتنه، د دیني علم غوښتنه اوسپنې یا غیر دیني. دا خبره پرځای ده چې پوهه د نارینه او ښځې حق تشخیص کوي او هغه په رسمیت پېژني، اما دا موضوع له هغه نه ډیره ده: یعنې نه یواځې دا چې حق دي بلکې یوه وجیهه ده، چې د همدغې وجیې بنسټ پ ښکاره توګه په لاندیني مبارک حدیث کې ایښودل شوي دي:

"طلب العلم فريضة على كل مسلم"

ژباړه: د پوهې پلټنه پر هر مسلمان باندې فرض ده.

د "هر مسلمان" په کلمه کې پرته له شک نه، ښځې هم داخلېږي. د دي حدیث په بل روایت کې راغلي دي چې د علم پلټنه په مسلمان نارینه او ښځه فرض دي. د حضرت محمد ﷺ میرمن حضرت بی بی عایشه ﷺ د اصحابو کرامو د ډلې څخه له غوره پوهانو نه پېژندل کېږي او په پراخه توګه د ستاینې وړ ګرځېدلې ده او دا ستاینه ځکه شوې ده چې هغې د قرآن او حدیث په پوهه کې اوچت لاس درلود.

حضرت محمد ﷺ یوه ښځه د شفا العدویه په نوم وګمارله ترڅو د حضرت محمد ﷺ میرمن حضرت حفصه ﷺ ته د لوستلو او لیکلو بنسټ وښيي. د ابن حزم دا ملاحظې ډېرې پرځای دي چې اسلام یو لږ دیني وجیې لکه ورځني لمونځونه، روژه، حج او نور یې پر مسلمانانو لازم ګرځولي دي او دا الزامیت د دې باعث شوي دي چې هر مسلمان د خپلو دیني عقایدو د ضروریاتو څخه معلومات ولري. نو له همدې کبله، له هر مسلمان څخه هیله کېږي چې د حلال او حرام په اړه بنسټیز معلومات ولري او دلته هیڅ ډول توپیر دنارینه او ښځې چې حق لري اوبه واقعیت کې، د هغوي وجیهه ده ترڅو د پوهې په پلټنې کې کوشنې وکړي، موجود ندي.

مؤخذونه:

- ۱۲- الماوردی، کتاب "الاحکام السلطانية"، پاڼه ۶۵.
- ۱۳- ابو محمد علی ابن حزم، کتاب "المحلی"، تنقیح تاریخ نلري، احمد اصول نظام، پاڼه ۱۸۳.
- ۱۴- الماوردی، کتاب "الاحکام السلطانية"، پاڼه ۶۴.
- ۱۵- مقایسه دي شي د رشید رضا تفسیر د تفسیر طبع چاپ، پاڼه ۳۷، قاد، نظریة الدولة، پاڼه ۶۹.
- ۱۶- ابن حزم، کتاب "المحلی"، (د حسن زیدان له خوا کتنه تر سره شوي ده) ۱۰، ۶۳۲.
- ۱۷- عبدالحمید الانصاری، الشوری و آثاره فی دویم قاهره المكتبة العصرية، ۱۴۰۰ / ۱۹۸۰، پاڼه ۲۹۴.
- ۱۸- پخوانی مرجع ته دې مراجعه وشي.
- ۱۹- دا موضوع د متولی له خوا د مبادی د کتاب سره نوشته شوي، ۴۲۲ مخ سره مقایسه شي.
- ۲۰- ابو محمد علی ابن حزم، الفیصل فی الملل قاهره، مکتبه د چاپ نېټه معلومه نده، ۴، ۱۶۷.
- ۲۱- العلی، حریه، پاڼه ۲۸۸.
- ۲۲- دا موضوع د محمود عبدالمجید الخالدي د مقالې سره په قواعد نظام، کویت، ۱۹۸۰، پاڼه ۱۶۸، حریه، پاڼه ۲۹۲ سره مقایسه کړئ.
- ۲۳- یحیی بن علی الشوکانی، نیل الأوطار شرح منتقى الاخبار، قاهره، مصطفی، نېټه نلري، ۸، پاڼه ۱۱۷.
- ۲۴- ابو جعفر محمد الطبري، تاریخ الرسل هجری قمری ۱۹۳۹ میلادی، ۳.
- ۲۵- ابن قدامة، المغنی، قاهره، مطبة المنار، ۱۳۶۷ هجری قمری، ۲، ۳۷۵.
- ۲۶- العلی، حریه پاڼه ۲۹۶.
- ۲۷- محمد عبده، رسالة التوحید، شپږمه طبع، قاهره، دارالمنار، ۱۹۷۳، ۲، ۳۷۵.
- ۲۸- السیوطی، الجامع الصغير، ۲، ۹۷، حدیث شمېره ۵۲۶۴.
- ۲۹- ابو محمد علی ابن حزم، "الاحکام فی اصول" الاحکام، بیا کتل او سمول د احمد شاکرله خوا، بیروت، دارالافاق الجديده، ۱۴۰۰ / ۱۹۸۰، ۵، ۱۲۱.

د سيد جمال الدين افغان ژوند ته لنډه کتنه

د اېو توحيد حسين خېل ليکنه

نوموړي هلته خپلې مقالې د روس او انگرېز د استعماري سياستونو په اړه ليکل نشوولې د وخت مصر او ترکيې پر حکومتونو يې کلکې نيوکې کولې په دغه وخت کې د سيد جمال الدين يو بل همکار، چې محمد عبده نومېده، هم پاريس ته راغی، دوی دواړو په ۱۲۶۳ هجري کال کې د (عروه الوثقی) د ورځپاڼې لومړۍ کڼه په عربي او فرانسوي ژبو نشر ته وسپارله، چې په ډيرو هيوادونو کې د سياستوالو د پام وړ وگرځېده دا نشریه په فرانسه کې لاس په لاس د خلکو په منځ کې دلوستلو له پاره گرځېدله، نوموړې ورځپاڼه د اتلسو گڼو له نشر وروسته په کال ۱۸۸۳ زيږديز کې مصادره شوه، وروسته دا جريده د سيد جمال الدين د شاگردانو په همت ديو کتاب په بڼه چاپ شوه، د سيد جمال الدين ارزښتناکو کارونو څخه يوه هم دده علمي مناظره د يوه فرانسوي فيلسوف (ارنست رنان) سره د سورنون په پوهنتون کې د دين او فلسفې په باره کې وه، سيد به ويل، «دينونه، چې په هر نوم وي يو بل ته ورته دي د فلسفې او دين ترمنځ هيڅ ډول پخلاينه نشته، ځکه دين انسان ته ورزده کوي، چې عقیده ولري، ليکن فلسفه انسان له دين څخه راگرزوي» سيد په ۱۸۸۶ زيږديز کال کې بيرته لندن ته ولاړ او هلته يې د ايران پاچا قاجار له رسمي استازو سره مرکې وکړې او وروسته له هغې يې ايران ته د ورتگ بلنه ورکړه، سيد په ۱۸۸۸ زيږديز کال کې تهران ته ورسيد د سيد په لومړينو مرکو کې، چې د ايران له پاچا سره يې لرلې د ايران عالمان د هغه پر تفکراتو لور کړل، په دې مرکو کې سيد په سپينو خبرو د ايران دولتي مقامات په ځان ځاني تورن کړل او له ټولو ايراني روڼ اندو او منورينو څخه يې وغوښتل، چې په يوه عمومي نهضت کې د انگرېز د استعماري پروگرامونو پر ضد ملي پاڅون وکړي. همداراز کوم وخت، چې سيد د قاجار په حرم سرای کې ډيرې بې نکاح ښځې وليدلې، حرم سرای يې مردود وباله. دغه ايراني پاچا له سيد څخه د بيلتون لار خپله کړه او په يوه پلمه يې سيد اذربايجان ته وليږه کله، چې د روس دولتي مقامات باکوته د سيد په راتگ خبر شول د هغه هر کلی يې وکړ او له دې، چې د افغان پاچا محمداعظم خان وزير پاتې شوی وو، هغه ته

فکر پېدا شو، چې څنگه وکولای شي، چې خپل هيواد او نور اسلامي هيوادونه د انگرېزي استعمار پر ضد رابيدار کړي او د ژغورنې لارې چارې يې کومې دي، هماغه وو، چې خپلې عملي هڅې يې په دې لاره کې پيل کړې، دا وخت د امير دوست محمد خان زوی امير محمد اعظم خان د افغانستان پاچا وو او سيد جمال الدين ته يې د سلاکار دنده پر غاړه ورکړه، ورپسې کله چې امير شيرعلي خان د دوهم ځل له پاره پاچا شو، سيد جمال الدين يې له اعظم خان سره د تړاو په تور د انگرېزانو په اشارې او لمسونه له هيواد څخه وتلو ته اړ کړ، کله چې سيد جمال الدين، هيواد پرېښوده د خپل افغانستان د پرمختگ او سوکالۍ په اړه يې ټول وړانديزونه او پلانونه امير شير علي خان ته ور وسپارل او له امير سره يې خدای په امانې وکړه، سيد جمال الدين لومړی هند ته ولاړ، هلته يې (رد علی الدهرنيا ناتور اليزم) په نامه څيړنيز اثر وليکه چې طبيعت ته د رجوع د مسئلې په اړه و، چې په هغه وخت کې خلک له خدای پرستۍ څخه کفر ته تلل، سيد جمال الدين زيار وويست، چې د هند د مسلمانانو او هندوانو ترمنځ نفاق ته د پای ټکی ورکړي او د هندي متجدد سيد احمد خان سره يې يو ځای د خرافاتو پر ضد تبليغ کاوه، د بریتانوي هند حکومت سيد جمال الدين کلکتې ته راوغوښت او په (۱۲۶۲) هجري کال کې يې بریتانې ته تبعيد کړ، نوموړي هم غوښتل چې خپله مبارزه د استعمار په زړه لندن کې پرمخ بوزي، په لندن کې انگرېزي دولتي مقاماتو غوښتل سيد جمال الدين ته سوډان د پادشاهۍ د مقام په ورسپارلو دې قانع او غلی کړي، خو نوموړي انگرېزانو ته ددې وړانديز په ځواب کې وويل: «ستاسو دغه وړانديز ماته دلالت ستاسو د پاکل توبت په سياسي چارو کې کوي آيا سوډان ستاسو مال دي، چې پادشاهي يې ماته راکوئ؟ سوډان د سوډانيانو حق دی، که تاسو سوله خوښوونکي ياست نو تاسو ته لازمه ده چې د ايرلند ستونزې ته ور ودانئ، چې له هره پلوه تاسو ته نږدې دی.» انگرېزي دولت پريکړه وکړه چې داخلي سيد جمال الدين هيواد ته وشړي، فرانسويان چې هم د انگرېزانو سخت رقيبان وو، د سيد جمال الدين شخصيت ته متوجه شول او هغه ته يې په فرانسه کې د هستوگنې او سياسي فعاليت اجازه ورکړه.

د گران افغانستان د وياړلو او پېژندل شويو څيړو په لړ کې د افغانستان د مشهور ديني، روحاني، علمي، فلسفي، ستر عالم، مؤلف، سياسي مبارز او ملي شخصيت په توگه علامه سيد جمال الدين دسيد صفدر خان زوی او په خټه پښتون افغان دی، چې يوازې زموږ په هيواد کې نه، بلکې د شرق په آسمان کې د لمر په څير ځليدلی او ټولې نړۍ ته يې رڼا شيندلی ده. دغه ستر شخصيت له نن څخه (۱۱۶) کله پخوا يې په جلا وطنۍ کې له دې فاني نړۍ څخه سترگې پټې کړيدي، خدای بخښلی علامه سيد جمال الدين افغان د (۱۲۵۴) هجري کال د ليندۍ (قوس) په مياشت کې د افغانستان د کونړ وولایت په اسعدآباد کې په يوه روحاني کورنۍ کې وزیږيد د سيد جمال الدين پلار د امير دوست محمد خان د دربار د مخورو او منلو کسانو له جملې څخه و، د سيد جمال الدين نسب د حضرت سيد علی ترمذي څخه، چې په پريابا مشهور دی او بيا د حضرت علی کرم الله وجهه د زوی حضرت حسين (رض) ته رسېږي. ددغه ستر ملي شخصيت په هکله د ځينو قدرمنو څيړونکو په ليکنو کې هم داسې راغلي دي: «په کوچنوالي کې کله چې په سيد جمال الدين کې د نبوغ علامې رانکاره شوې پلار يې هغه د دوی کلي ته نږدې د حضرتانو ديني مدرسې ته، چې د کامی د (شیرکړ) په سيمه کې واقع وه، وليږه څه موده هلته د ديني علومو په زده کړه بوخت شو او ورپسې د خپل پلار په ملتيا پلازمينی کابل ته راوړل شو، دلته سيد جمال الدين د وخت له مشهورو افغاني عالمانو څخه د اسلامي علومو په څنگ کې د طب، منطق، فلسفې او نظامي مسايلو زده کړه هم وکړه، سيد جمال الدين د علومو په برخه کې تردې حده ورسیده، چې ډيرو اړوندو استادانو سيد ته له تدريس ورکولو څخه عاجزو، سيد جمال الدين په زلميتوب کې هندوستان ته ولاړ ديني او عصري علوم يې نور هم تعقيب او زده کړل، ورپسې حجاز ته لاړ او يو کال په عربي نړۍ کې وگرځيد، په کال (۱۲۷۳) هجري کې مکي معظمې ته ولاړ او په حج د بيت الله شريفې مشرف شو او بيا بيرته خپل پلرنی ټاټوبی افغانستان ته راغی، له دې سفرونو څخه نوموړي ته يو

روڼ شوی خاور

۱۳۸۸ سال

۵۴

يې سياسي پناه ورکړه. سيد جمال الدين د روس له قيصر سره د نړيوال سياست په باب اوږدې خبرې ترسره کړې او په ورځپاڼو کې يې د انگرېز د استعماري سياست، په ايران کې اداري فساد او د روس د استعماري کړنلارې، په افغانستان، ايران او هند کې تودو اوبو ته د رسيدو په باره کې يې مقالې او يادښتونه وليکل او خپاره يې کړل. سيد د سان پتريورگ په ښار کې د (معنی او ميتافيزم بر لاسی پر ماترياليزم باندې) په باره کې منطقي بحثونه ترسره کړل، روسي ژبه يې يوازې په يوه اوونۍ کې په هغه کچه زده کړه، چې په بحثونو کې يې نور ژباړونکي ته حاجت نه درلود...؟ سيد جمال الدين دروس قيصر قانع کړ، چې پنځوس ميليونه روس ميشته مسلمانانو ته قرآن کريم او نور ديني کتابونه چاپ کړي، سيد په پتريورگ کې د ميشتو قرغزي، ايران او قفقازي ځوانانو پر روزنې پيل وکړ، ليکن د روس دولت ډير ژر سيد له روسې وشاره، سيد د آلمان مونسن ته ولاړ او په ۱۲۶۸ لمريز کال کې اتريش ته مهاجر شو او په ۱۲۷۰ لمريز کال کې بيرته لندن ته ولاړ په لندن کې يې د يوه مشهور هندي ليکوال ملکم خان سره په گډه د (ضياءالغلقين) په نامه په عربي ژبه د يوې ورځپاڼې په خپرولو پيل وکړ، خو ددې نشرې مطالبو د انگرېزگي په ايران کې خطر کې اچولې انگرېزانو دا ورځپاڼه د ۱۸۹۲ زيږديز کال د مارچ په مياشت کې بنده کړه، ورپسې په ۱۸۹۲ زيږديز کال کې عثماني ترکيې پاچا سلطان عبدالحميد، سيد ترکي ته ور وباله استانبول ته په رسيدو يو جگپوړی افسر، چې دده له هرکلي کوونکو څخه و، له سيد جمال الدين څخه وپوښتل ستاسو اثاثه يا سامان او لوازم مو چيرته دي؟ سيد جمال الدين ورته وويل: د کاليو او کتابونو له صندوق څخه پرته نور څه نه لرم، افسر خواهش وکړ د هغو ځای ماته راوښايست، سيد خپل لاس خپل ټبر ته ونيوه او وې ويل، دا زما د کتابتون صندوق دی او بيا يې اشاره خپلو اغوستو جامو ته وکړله او وې ويل، دا زما د کاليو صندوق دی...؟!

دترکيې دولت سيده دښوونې اوروزنې په وزارت کې د استاذ منصب ورکړ، مصاحفين يې وايي: «سيد مجرد و، عفيف النفسه و، لمونځ گزاره و، او تل به په اوداسه گرځيده، لږ خوب يې کاوه، په ورځ کې يې يوازې يو ځل خوراک کاوه، قوي او چټکه حافظه يې درلوده او په استدلال به يې خبرې کولې.» خود نورو دولتي حسدو او بخیلو اراکينو د منفي تبليغ له کبله يې يو ډول نظر بند ژوند کولو، کوم وخت چې د ايران پاچا ناصرالدين شاه د سيد يوه زده کوونکي ميرزای کرمانی په واسطه په قم کې ووژل شو، د سيد موقعيت په ترکيه کې نور هم ورپسې کرکچين شو او ژوند يې د يو بندي په شان تېريده هغه وو، چې د ۱۲۷۶ لمريز کال ۱۸۹۷ زيږديز کلونو ترمنځ د کب مياشتې په اتلسمه نيټه د پنځوس کلونو په عمر د سرطان د مرض له کبله يې ځان حق ته وسپاره، ليکن يو شمير خلکو عقیده لرله، چې سيد ته بې زهر

وکړل او شهيد يې کړ او د ترکيې د استانبول د مشايخو په جرگه کې خاورو ته وسپارل شو او اروايې دې تل ياده اوبشاده وي او لوی الله (ج) دې په خپلو پيروانو کې وشميري، افغان شاهي دولت د ۱۳۲۷ لمريز کال د تلي مياشتې پر اتلسمه د سيد مړی له ترکيې څخه خپل گران هيواد افغانستان ته راوړ او په درنښت سره يې د کابل په پوهنتون کې خاورو ته وسپاره، محمودخان طرزي په خپل کتاب کې ليکي: «علامه سيد جمال الدين افغان د عرفان يو کان يا معدن و، هغه اووه مياشتې چې ماله سيد سره تېرې کړې د اوباوو کلونو سياحت ارزښت لري...» د يادښت وړ ده چې سيد جمال الدين په ختيځ کې د فکري غورځنگ موسس گنل کېږي، د سيد سياسي فلسفه دده د ټولو هڅو، کوښښونو او مبارزو څرگندونه کوي او موخه يې د ختيځ د اسلامي هيوادونو د مسلمانو ملتونو او قومونو وپېښول او دغو هيوادونو او ملتونو ته دسياسي خپلواکۍ اخيستل و، دا د سيد سياسي او ديني افکاروو، چې ختيځ هيوادونه يې له درنده خوب څخه راويښ کړل او د خلکو په اذهانو، فکرونو او عقولونو کې يې د آزادۍ او خپلواکۍ کلان وغورول او په ټوله سيمه او نړۍ کې يې انقلابي ولولې راپورته کړې، «د کونړ دغه سيد په کونړ کې خاپوړې کړي دي، په جلال آباد، کامه او کابل کې يې زده کړه کړې ده، افغانستان ته يې د قدرور خدمتونه کړي دي، مگر ددې لوی شخصيت تسکين په دې نه دی شوی او د خپلو افغاني ورونو هغه غم او درد ته يې پام شوی دی چې په هغه د ختيځ نور ملتونه هم اخته وو، پر ختيځ باندې د لويديځ له خوا د استعمار بلا نازله وه او د بې اتفاقيو او کورنيو اختلافاتو په ناروغيو اخته وو، ددغه حالت نه استعماري قواء و دخپلو استعماري مقاصدو ډېر مخ بيولوو، غځولو او خورولو په لاره کې ډيره استفاده کوله، استعمار گرانو به ختيځ اولسونه يو تر بله سره جنگول او پرې حکومت کاوه، سيد جمال الدين افغان دغو ټکو ته ملتفت و او معلومېږي چې دغربي استعمار سره د مبارزې لومړنی شرط يې دا گاننه چې ختيځ اولسونه دې يو تر بله نږدې او متحد شي په دې باره کې دې په خپله وايي:» ماخپل پریشان فکر راټول کړ. شرق او شرقيانو ته مې وکتل. نو(ترټولو دمخه) افغانستان خائنه خبر کړم. دا لومړنی هيواد دی چې زما وجود د هغې د خاورې سره تماس موندلی دی او بيا هند ته متوجه شوم چې زما عقل په کې مهذب شوی دی. بيا ايران ته، د گاونډيتوب او روابطو په حکم، بيا عرب جزيرې ته: لکه حجاز، چې د وچې د نازليدو ځای دی، يمن او د هغه مربوطاتو، او نجد او عراق او بغداد او د هغه هارون او مامون ته او شام ته او په هغه کې د امويانو نوابغو ته او اندلس د هغه سړې مانۍ (الحمرأ) ته، او همدارنگه د اسلامي هيوادونو هر دولت او سيمې ته او هغو(اولسونو)ته چې پراليمونه يې ددوئ(اسلامي دولتونه)غوندې دي. نو شرق شرق دی!! ما د خپلو مغزو جهاز يوازې د شرقيانو د

ناروغيو د پېژندنې او درمل د موندنې د پاره په کار واچاوه، نوزه وپوهيدم چې د دوی خورا مرگونی رنځ، د دوی د خلکو بېلتون او د فکرونو لېرې والی او په يووالي کې د دوی بېلوالی او په بېلوالي کې د دوی يووالی دی، ما هڅه وکړه چې د دوی خبره يوه کړم او دوی د هغه غربي خطر په مقابل کې وپېښ کړم چې دوی ته چاپېره دی.» «د سيد جمال الدين افغان شخصيت هم د هغه په ژوند کې او هم تر مړينې وروسته د پوهانو د توجه وړ دی، د مثال په ډول، نوموړي له فرانسوي پوه(موسيورينان) سره ليکلي مباحثه کړې ده چې ډيره په زړه پورې ده، د هند د نيمې وچې لوی مورخ ديني عالم، جستېس اميرعلي، په خپل کتاب(سيرت آف اسلام) کې دا مباحثه را اخيستې ده او د سيد جمال الدين د شخصيت ستاينه يې کړې ده، امريکايي مؤلف، لوثر وېب ستوار د په خپل کتاب(اوسنی اسلامي نړۍ) کې د اسلامي نهضتونو په لړ کې د سيد جمال الدين نهضت او شخصيت زيات برجسته ښودلی او لوی بحث يې ورباندې کړی دی، د هند د نيمې وچې زبردست فلسفي دانشمند او د فارسي او اردو ژبو مشهور شاعر علامه اقبال لاهوري، په خپلو شعرونو کې سيد جمال الدين افغان پوره پوره ستايلي دی، مثلاً وايي:

سيد السادات مولانا جمال

زنده از گفتار او سنگ و سفال

د هند د نيمې وچې بل دانشمند محمد عبدالغفار په اردو ژبه په سيد جمال الدين افغان کتاب ليکلی دی، عربي پوه محمد باشاالمخزومی د (خاطرات جمال الدين الافغاني) په نامه په عربي ژبه يو مستند کتاب ليکلی دی، دا کتاب د مرحوم مولوي محمدشاه ارشادله خواترجمه او په کابل کې چاپ شوی دی. مولوي ډاکټر محمد سعيد افغانی (د نابغه الشرق) په نامه په عربي ژبه کتاب ليکلی او په مصر کې چاپ کړی دی بيا يې د همدغه کتاب پښتو متن په کابل کې چاپ کړی دی، په کابل کې غلام جيلاني اعظمي، مولوي محمدامين خويکياني، پوهاند عبدالحي حبيبي، سيد قاسم رشتيا، محمد عثمان صديقي، گل پاچا الفت، قيام الدين خادم، دکتور عبدالحکيم طيبي، سيد مخدوم رهين، او نور، په پېښور کې فضل حق شيدا او قاضي عبدالحليم اثر، په تهران کې مرتضی مدرسي چهاردهي، اصغر مهدي او ايرج افشار، په نجف کې غلام حسين موسوي، په بغداد کې عبدالمحسن قصاب، په ډهلي کې سيد مبارز الدين رفعت او قاضي محمد عبدالغفار، په مصر کې مصطفى عبدالرازق، دوکتور محمود قاسم، محمود ابوريه او نورو، په روسيه کې پليخانوف او په تاجکستان کې حق نظروف د سيد جمال الدين افغان په ارتباط د توجه وړ آثار او کتابونه ليکلي دي...»

کارکردها و گزارش ها

خبرنگار: حاجی توکل بخشی

گزارش ریاست تعلیمات دینی و تربیت ائمه

براساس لایحه وظایف:

- کنترل از شیوه تدریس استادان مدارس تحت پوشش این اداره و رهنمائی ایشان به شیوه های جدید تدریسی.
- ملاقات و نشست های اساسی با موسسات آفرین UNDP – IDLO موسسه ریلیف در رابطه به بهبود بهتر مدارس و دارالحفاظ های تحت پوشش این اداره.
- اشتراک در جلسات و سیمینار های خارج از وزارت طبق هدایت مقام محترم وزارت در عرصه های مختلف.
- اشتراک کمیسیون موظف ریاست تعلیمات دینی و تربیت ائمه در جلسه گزارش گیری و گزارش دهی ترینران (۱۱) باب مدرسه دینی و دارالحفاظ خصوصی در مرکز و ولایات پنجشیر و لوگر که از طریق موسسه آفرین تمویل می گردند.
- کنترل و نظارت دوامدار از مدارس دینی در نواحی شهر کابل و ولایات کشور.
- نظارت از چگونگی روند فعالیت های مدارس: حلقه های مدارس سرک چهل متره، انائیه بی بی زینب، انائیه ارشاد القرآن، حضرت بلال، حضرت عمر بن خطاب، انائیه بی بی ساره، امام باقر چنداول، امام مسلم زیر چنار، انائیه الفلاح، امام ابوحنیفه، انائیه الفلاح، بی بی فاطمه الزهرا، امام مسلم، دارالحفاظ فتحی، خالد بن ولید، انائیه شمس البنات انائیه مدینه القرآن، انائیه طه مصطفی، انائیه المحصنات.
- ایجاد صنف کمپیوتر لب در مدرسه انائیه الفلاح و انائیه بی بی ساره به کمک آمریت تکنالوژی معلوماتی وزارت ارشاد، حج و اوقاف از قبیل: (شش پایه کمپیوتر، میز و چوکی کمپیوتر، یک پایه ماشین فوتوکاپی، یک پایه پروجکتور، کاغذ (A4)، رنگ پرینتر و انتی ویروس.
- به سلسله برگزاری محافل فراغت طلاب مدارس از بخش های مختلف در نواحی شهر کابل تعدادی از شاگردان خویش را از بخش های مختلف علوم دینی فارغ داده و طی محافل با شکوهی برای شان تصدیق نامه توزیع گردید.
- راجستر و صدور جواز فعالیت برای (۱۳) باب مدرسه در مربوطات ولایت بلخ، یک باب در مربوطات ولایت لغمان، یک باب در مربوطات ولایت پروان، (۷) باب مدرسه در مربوطات ولایت کندهار، یک باب مدرسه هدایت نور حمیدی، مربوط ناحیه (۷) و برای مدرسه حبیب الرحمن آخند زاده، مربوط ناحیه (۸) توسط تعلیمات علوم دینی.
- اعزام هیئت جهت بررسی، ثبت و راجستر به مدارس انائیه بی بی مریم ناحیه (۷)، انائیه سوده ناحیه (۱۵)، انائیه شهید مشتاق ناحیه (۶)، مربوط ناحیه (۱۷) شهر کابل.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت هرات

ترتیب پلانهای تبلیغاتی هر هفته توسط مدیریت اطلاعات و ارتباط عامه برای خطبای کرام و ارسال نقل آن به تلویزیون ملی جهت نشر:

- هفته اول:** در بیان فضیلت و احکام حج در اسلام و رعایت نظم و انضباط، آداب و اخلاق حسنه، برای حاجی که قصد سفر بیت الله شریف را داشته باشند. ۲- توصیه بخاطر همکاری مردم در کمپین واکسین برای اطفال زیر پنج سال.
- هفته دوم:** پیرامون همکاری تجار خیر و مسلمان با افراد فقیر و مستضعف که در حالت فقر و بیکاری بسر می برند.
- هفته سوم:** راجع به تحریم و محکوم نمودن انتحار و انفجار بخصوص در مساجد، محافل، و اجتماعات مسلمانان بخصوص اطفال و زنان و در خواست همکاری از اقشار جامعه همراه نیروهای امنیتی بخاطر تامین امنیت و جلوگیری از اعمال تروریستی. ۲- پیرامون نقش مساجد در ساختار جامعه و اهمیت آن در تربیت نسل جوان، بیان فرائض وضو و احکام نماز های پنجگانه.

اشتراک رئیس ارشاد، حج و اوقاف و مدیر اطلاعات و ارتباط عامه در جلسات، محافل و سیمینار های که از طرف نهادهای دولتی و غیر دولتی دایر گردیده است.

- تدریس سیرت پیامبر بزرگوار اسلام ﷺ برای حجاج محترم در حلقه درس مناسک بطور روزانه توسط حاجی آقا شیرزادی رئیس ارشاد، حج و اوقاف ولایت هرات و آقای حسینی مدیر اطلاعات و ارتباط عامه و پیشبرد درس مناسک حج طور نظری و عملی برای حجاج محترم ذکور و اناث زون غرب هرات طی مدت سه هفته.
 - اشتراک در محفل بمناسبت آغاز برنامه محو ملاریا در کشور باحضورداشت محترمه معینه وزارت صحت و تقدیم لوح تحسین مدیر اطلاعات و ارتباط عامه بخاطر همکاری های این ریاست در جهت آگاهی دهی به مردم.
 - اشتراک در همایش موسسه وحدت زنان افغان در سالون کنفرانس های ریاست اطلاعات و فرهنگ تحت عنوان (حمایت از حقوق زنان در پروسه صلح افغانستان) و صحبت مدیر اطلاعات و ارتباط عامه در پنل پیرامون صلح از منظر اسلام، جایگاه زن در اسلام اشتراک زنان در پروسه صلح با حفظ ارزشهای اسلامی و پاسخ به سوالات اشتراک کننده گان.
- تدویر سیمینار و ورکشاپها:**

- تدویر ورکشاپ دو روزه از طرف ریاست صحت عامه پیرامون امراض ساری برای تعداد بیست نفر از علمای کرام.
- همکاری و هماهنگی در تدویر ورکشاپ پیرامون حمایت از اطفال و جلوگیری از ازدوجهای زیر سن قانونی برای ولسوالی کهسان به تعداد (۳۵) نفر از علمای کرام و به تعداد (۳۵) نفر مسئولین دارالحفاظ های بخش اناث نواحی شهر در کل به تعداد (۷۰) نفر طی دو مرحله به تمویل موسسه ورلدوژن به مدت شش روز.
- **در بخش مدیریت های اوقاف، احتساب، تدریب، حج:**
- **در بخش اوقاف:** عواید ماه سرطان مبلغ (۱۳۱۲۰۹۹) افغانی بابت کرایه زمین زراعتی، تجارتی، داکین و غرفه جات اخذ و به د افغانستان بانک تحویل داده شد.
- **در بخش تدریب ایامه:** صدور جواز فعالیت بعد از طی مراحل قانونی برای (۱۰) باب دارالحفاظ در سطح شهر هرات.
- **در بخش احتساب:** از هفت نفر دعا خوان که خلاف شریعت اسلام و سنت نبوی ﷺ عمل می کردند تعهد کتبی گرفته شد که من بعد دست به چنین اعمالی نزنند.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت نیمروز

- اشتراک در جلسه کمیته سواد آموزی و همکاری امامان مساجد با آمریت سواد آموزی در محو بی سوادی.
- اشتراک نماینده ریاست در جلسات هفته وار کمیسیون مبارزه با فساد اداری تحت ریاست مقام محترم ولایت نیمروز.
- مصاحبه رئیس ارشاد، حج و اوقاف و آمر ارشاد باشبکه برنا پیرامون موضوع میراث زن از دیدگاه اسلام.
- اشتراک نماینده ریاست در نشست هماهنگی جندر پیرامون مشارکت زنان در روند ثبت نام تقویتی انتخابات.
- اشتراک نماینده ریاست در ورکشاپ تشریح مواد قانون اجراء جزایی به دلیل های عجز.
- اشتراک (۲۱) تن از علمای کرام ولایت نیمروز در سمپوزیم بین المللی امام اعظم ابوحنیفه رحمته الله در کابل.
- ثبت و راجستر تعداد ۵ محراب مسجد غیر جامع و کنترول و نظارت از برق ۸ محراب مسجد به همکاری ریاست برشنا.
- اشتراک ۳ تن از علمای کرام در جلسه نظرخواهی از علمای کرام و سران اقوام پیرامون پروسه صلح از طرف موسسه یوناما.
- اشتراک نماینده ریاست در گفتمان هماهنگی نهاد های ذیربط انتخابات از جانب کمیسیون انتخابات.
- اشتراک نماینده ریاست و ۳۰ نفر از علمای کرام در جلسه آگاهی دهی و نظرخواهی درمورد انتخابات ریاست جمهوری.
- اشتراک ۵ تن از علمای کرام به همراه نماینده ریاست ارشاد، حج و اوقاف در جلسه حل منازعات و روندکاری موسسه ندای زن.
- اشتراک نماینده ریاست ارشاد، حج و اوقاف در جلسه موسسه EPD تحت عنوان هماهنگی میان اعضای نهاد های دولتی و جامعه مدنی غرض ارائه خدمات پاسخگو.

- اشتراک نماینده این ریاست در جلسه کمیته قضایای مرکز حمایه خانواده موسسه MOVE.
- برگزاری صنوف عملی ونظری مناسک حج وعمره وتوزیع کتاب های رهنمایی مناسک حج برای طبقه ذکورواناث.
- اشتراک نماینده ریاست در جلسات حالت اضطرار به ریاست مقام محترم ولایت نیمروز.

- اشتراک نماینده ریاست در جلسات هفته وار کمیسیون مبارزه با فساد اداری تحت ریاست مقام محترم این ولایت.
- ثبت و راجستر ۶ محراب مسجد و معرفی مساجد فوق به ریاست برشنا، معرفی یک محراب مسجد به آمریت آبرسانی، برگزاری اولین جلسه کمیته برق مساجد با حضور علمای کرام.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت لوگر

- جلسه پیرامون رعایت حقوق اطفال با اشتراک علما وملا امامان مساجد جامع و غیرجامع به سازماندهی مدیر ارشاد و دعوت و مدیر عمومی اطلاعات و ارتباط عامه در سالون جلسات این ریاست تدویر گردید. مجلس با تلاوت آیات چند از کلام الله مجید توسط نیاز محمد مدیر ارشاد و دعوت متبرک و منور گردید. ابتدا مدیر اطلاعات و ارتباط عامه به

اشتراک کننده گان خير مقدم گفته اچندای موضوع را پیشکش نمود. سپس الحاج مولوی رحمت الله کامران مدیر تعلیمات علوم دینی پیرامون ارزشهای انسانی از قبیل حفظ مال، حفظ نسل و حفظ وقار و عزت انسانی هدايات و ارشادات دینی را بیان نمود و به نماینده گی از ریاست ارشاد، حج و اوقاف از علمای کرام سپاسگزاری و تقاضا نمود تا از طریق منابر و مساجد در نماز های پنجگانه موضوع متذکره را برای مردم ابلاغ نمایند تا دین ایمانی و وجدانی خویش را اداء کرده باشند. در این مورد علمای کرام وعده سپرده افزودند که مایان همیشه از طریق منابر مساجد در حصه ابلاغ احکام الهی و ارشادات حضرت رسول اکرم ﷺ وظیفه ایمانی خویش را اداء نموده ایم و اکنون پیرامون حقوق اطفال و وظایف والدین و سایر اقشار جامعه برایشان وعظ و تبلیغ صورت می گیرد. در اخیر مجلس با دعائیه خیر و فلاح برای کشور عزیز ما افغانستان توسط محترم مولوی احمد نبی احمدی مدیر عمومی مساجد خاتمه یافت.

د کندهار ولایت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست

د مساجدو عمومی مدیریت په برخه:

۱. د مساجدو ملا امامانو ته مختلف النوع موضوعات ورکولو شوی دی: لکه مواد مخدر، واکسین، د روژې نیت او د ښځو د حقوقو.
۲. (۳) محرابه مساجد د برېښنا عریضی ثبت شوی دی.
۳. (۴۲) تنه ملا امامان مرکز ته د امام ابوحنیفه سمپوزیم ته معرفي شول.

د اوقافو عمومی مدیریت په برخه:

۱. د مجتمع الحجاج (حاجی کمپ) پارکینګ او زیتون باغ د داوطلبی د کرایې د قرارداد لپاره اعلان ته ورکول شول.
۲. شپږ وقفی ملکیتونه د کرایې قراردادونه د مستوفیت د وېزې او کنترول کولو وروسته د تایید لپاره مرکز ته واستول شول.
۳. د پنجوايي ولسوالی مربوط (۸) قطعی وقفی ځمکه لپاره د کادستر د خدماتو په خاطر مبلغ (۲۸۷۹۰) افغانی ورته انتقال شویډی چې دوه تنه انجینران راته معرفي د پنجوايي ولسوالی د اوقاف مدیر محترم جمیل احمد وړ سره توظیف شوی ؤ او کاري جريان لری.

د اداري مدیریت په برخه:

۱. د ریاست مقام په انګرې د علماوو کرامو لپاره دارالافتاح جوړه شول.
۲. د امتحان اخيستلو وروسته د کامیابه مامورینو اسناد مرکز ته د منظوری لپاره واستول شول .

د ارشاد او دعوت آمریت په برخه:

۱. په کندهار ښار کېنې د ښوونځی او مدارسو کمیټی له لوری د میرویس نیکه لیسې د ښوونکو او زده کوونکو څخه نظارت وشو وروسته د دینی او عصری زده کړو پراهمیت د زده کوونکو پراسلامی آدابو او اخلاقو د غیری اخلاقی قلمونو وخت بی ځایه تیرول باندی علمای کرامو لخوا پراخه تبلیغ وشو او همدارنگه د لیسې مدیر او ښوونکو د نظارت د بیا ځلی غوښتنه کول.
۲. د کندهار ښار کی د بینوا خصوصي ښوونځی ښوونکی او زده کوونکو څخه نظارت وشو چی نوموړی لیسې ښوونکو او زده کوونکو ته د اسلامی آدابو اجتماعی د دینی او عصری زده کړو او اړوند علما کرامو لخوا پراخه تبلیغ وشو.
۳. د حقوق بشر په خپلواک کمیسیون کې د بشر د اصولو تر عنوان لاندی علمای کرامو، مدنی فعالانو او د بشر فعالانو لپاره جوړ شوی وو ، چې د ارشاد، حج او اوقافو ریاست (۲۰) تنو علمای کرامو گډون کړی وو.
۴. د حاجر موسسی له لوری په مالی کومک (۱۵) تنه علما کرامو ته انسانی قاچاق په اړه دری ورځنی ورکشاپ جوړ چې وروسته به د مساجدو او مدارسو له لارې خلکو ته اضرار بیان او عامه پوهاوی ورکړي.

د دینی علوم مدیریت په برخه:

۱. د ارشاد، حج او اوقافو وزارت محترم مقام ته د کندهار ولایت د خصوصي مدارسو او دارالحفاظونو د ثبت او راجستر فورمی د فعالیت د جوازونو د ورکړی په منظور ولېږل شوی .
۲. په کندهار ښار کی د مدارس او دارالحفاظونه ثبت او راجستر شول .

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت بغلان

۱. اشتراک هیئت مؤظف به نماینده گی از ریاست در محفل دستار بندی ۳۱ تن از فارغین حفظ قرآنکریم .
۲. اجلاسی که در مورد جلوگیری از فساد اداری، غصب زمین های دولتی و محو خشونت علیه زنان که در تالار ولایت بغلان دایر گردیده بود رییس ارشاد، حج و اوقاف در آن اشتراک نمودند.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت دایکندی

- به مناسبت شهادت شهید قاری هدایت الله هجران مدیر عمومی حج ولایت ننگرهار که توسط ایادی بیگانه و دشمنان دین و میهن عزیز ما افغانستان به شهادت رسیده بود، محفل یاد بود و ختم قرآن عظیم الشان و اتحاف دعا در مسجد

ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت دایکندی با اشتراک کارمندان، علما و خطبای مساجد و ملا امامان مرکز دایکندی برگزار گردیده و برای روح آن شهید سعید دعا صورت گرفت، خداوند تعالی ایشان را در جوار رحمت خویش قرار دهد!

روز جمعه در نماز پر شکوه عبادی، سیاسی جمعه خطیب مسجد جامع در جمع کثیری از مومنین نماز گزار مرکز ولایت و تلاش نیروهای امنیتی و دفاعی کشور در راستای تأمین امنیت و حفظ استقلال و آزادی افغانستان ستوده فرمود: هیچ کشوری نمیتواند بدون نیروی امنیتی و دفاعی قوی استقلال سیاسی، اقتصادی و فرهنگی پیشرفته داشته باشد. خطیب نماز جمعه شهر نیلی با استناد به منابع دینی نیروهای نظامی و دفاعی کشور را عزالدین خواند و گفت: نیروهای امنیتی حافظ جان، مال، ناموس، حیثیت و عزت مردم بوده و سپاهیان به تعبیر امام علی علیه السلام به اذن خدا حصون الرعیه و در محکم نگهداشتن جامعه و رعیت است. مقامات یک کشور وقتی میتوانند در جوامع ملی و بین المللی به عنوان نمایندگان ملت خود عزتمند باشد که نیروهای نظامی و اردوی ملی قوی داشته باشد.

خطیب نماز جمعه شهر نیلی، مردم را به حمایت از نیروهای دفاعی و نظامی که حافظان اصلی استقلال کشور است تشویق و ترغیب نموده و به ارگانهای مسوول دولتی دستور داده اند که از صدمین سالگرد استقلال کشور تجلیل گردد.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت بامیان

در بخش مدیریت عمومی اوقاف:

• مبلغ (۱۰۰۰۰) افغانی از قیمت یک اصله درخت مزار میرسید علی که ذریعه هیئت به فروش رسیده است پول آن به د افغانستان بانک تحویل گردیده است.

• مبلغ (۲۵۷۰) افغانی از بابت ماه جوزا، صندوق اعانه مزار میرهاشم تحویل د افغانستان بانک گردید.

در بخش آمریت ارشاد:

• موضوعات نماز جمعه در ارتباط به حرام بودن اختطاف و قاچاق انسان، پیامد زشت مواد مخدر و حرمت آن از نظر اسلام و بزرگداشت از مقام شامخ حضرت امام ابوحنیفه علیه السلام، حرام بودن انتحار و انفجار که باعث قتل و کشتار انسان های بیگناه می گردد، حفظ استقلال کشور و دیگر اینکه دولت افغانستان اسلامی و دینش دین مقدس اسلام و غیر قابل تجزیه می باشد و همکاری مردم با نیرو های امنیتی کشور در ۱۹ مرکزیت نماز جمعه تعیین و ابلاغ گردید.

• معرفی یک تن از ملا امامان مساجد در محبس عمومی ولایت بامیان جهت تدریس احکام، اخلاق و عقاید اسلامی به مدت سه ماه

• نظارت از پیشرفت کار اعمار دو محراب مسجد جامع نمونوی در مرکز ولایت بامیان.

در بخش مدیریت اطلاعات و ارتباط عامه:

در بخش بحث های علمی با هماهنگی ۸ نفر از خطبای جمعه و جماعت و کمیسیون مبارزه با مفسد اخلاقی جهت نشر و تبلیغ های مبارزه با مفسد اخلاقی و فساد اداری و با موافقت رادیو محلی جهت نشر آن و بحث های علمی و مبارزه با فساد اخلاقی از طریق مساجد و منابر و ۱۳ مورد از طریق رادیو محلی به طور روزانه صورت گرفت.

د لغمان ولایت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست راپور

د ارشاد، حج او اوقافو ریاست کې د علماو او قومی مشرانو او د یاد ریاست منسوبینو او د اطلاعاتو کلتور د ریاست رئیس او امنیت پورې منسوب محترم وفادار په شمول یوه پرمینه غونډه جوړه شوې وه چې د غونډې موخه زموږ د هیواد د سلمی کیزی د ازادی په ویاړه وه چې نن نه سل کاله مخکې زموږ د هیواد نامتو ستر شخصیت په هیواد او په خپل خلکو مین غازی امیر امان الله خان خپل هیواد او خلک یې د برتانوی استعمار ګرو څخه د تل لپاره خلاصه کړه او برتانوی سفیر یې وغوښته او خپله توره یې په ډیر شرنګ سره ورته وخوړوله او ورته یې وویل پس لدینه افغانستان یو آزاد او مستقل هیواد دی خبر اوسئ، دا خبره یې درې ځلې تکرار کړه، او د غونډې د لا برکت لپاره د قران عظیم الشان ختم د ارشاد، حج او اوقافو د ریاست د ننه په مسجد شریف کې وشو، او بیا د قاری احمد خان شهرک د سلطان غازی بابا مسجد خطیب لخوا اختتامیه ولوستل شوه او بیا علمای کرامو او نورو د غونډې ګډونوالو د خدای تعالی دربار ته لاس په لپه کړ، یا رب العزت! ته زموږ په خلکو، ګونډو، رنډو، تور سرو، او ماشومانو باندې وړیا ورحمیره، یا الله موږ مقصرو یو نور ته مونږ باندې امتحان مه کوه، ستا دربار ته زاری او منت کوو هغه حمدو ثنا چې ستا شان سره لازم دی زموږ ژبه پری نه ګرځي ناتوان او عاجزو مونږ باندې غیبي رحم وکړه، ستا عاجز بندګانو یو. د غونډې په دی برخه کې د قران عظیم الشان څو مبارک آیاتونه تلاوت شو، ورپسې د افتتاحیه وینا لپاره مولوی محمد یوسف (نقشبندی) خپله عالمانه وینا وکړه، او د غونډې حاضرینو او خاصاً علماو ته یې لارښونه وکړه او بیا یې زیاته کړه: د ارشاد، حج او اوقافو محترم وزیر په امر د قران عظیم الشان ختم چې د ازادی په ویاړ نیول شوی وه ترسره شو، ورپسې د اطلاعاتو او فرهنگ رئیس ښاغلی فیضان الله پټان د موضوع په هکله پوره پوره معلومات ورکړل او په خوا کې یې د تاریخي صفونه علماو ته درانه مسولیتونه په ګوته کړ، ورپسې د میا کلی خطیب مولوی گل نبي خپله عالمانه وینا حاضرینو ته واوروله، او بیا د غونډې پدې برخه کې خوږ غږی نعت خوان شمس الحق افغانی خپل نعت شریف او د تصوف ترانی واورولی چې د حاضرینو د شوق او علاقې سبب وګرځیدې، غونډه د مولوی محمد قاسم (صاحب الحق) په دعا سره پای ته ورسیده.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت ارزگان

در برنامه ارشاد اسلامی

- در جریان ربع سوم تقریباً ۲۶ الی ۳۵ جلسه و محافل رسمی و غیر رسمی به سطح مرکز ترینکوت دایر گردیده است. که در مجموع به تعداد دو صد تن علمای کرام و جید این ریاست در آن اشتراک و بر موضوعات مختلف از جمله امر بالمعروف و نهی عن المنکر و در باره صلح، اتفاق اخوت اسلامی و جلوگیری از بدبینی، نفاق، فساد در جامعه اسلامی، فتنه انگیزی، عداوت، جنگ و جدل بین اسلام و مسلمین بحث صورت گرفت.
- ارایه معلومات در بخش مبارزه بر استعمال مواد مخدر، پرو سس، تجارت، و قاچاق مواد مخدر که به قول علما اشتراک در کسب و کار مواد مخدر از هر لحاظ اشتراک در قتل بالقوه انسان شمرده میشود و جلوگیری از خشونت علیه زنان و کارهای شاقه و اجباری بالای اطفال و افراد ضعیف و مظلوم جامعه و سلوک نیک و صمیمانه بایشان و صله رحمی و مساعدت با مساکین و فقرا و توصیه به آموختن علوم دینی به نسل جوان صورت گرفت.
- مورخ ۱۳/۶/۱۳۹۸ از جهت کمبود زمین قبرستان برای شهر ترینکوت در تپه شهیدان به کوشش و پیشنهاد رییس ارشاد، حج و اوقاف و به کمک و همکاری محترم والی این ولایت (۵۰۰) جریب زمین برای قبرستان شهر ترینکوت در سمت جنوب طرف راست دروازه جنوبی رسماً تعیین و معرفی گردید، و هم کروکی و پلانگذاری بعضی اهتمامات و لوازم ضروری مثل چاه آب، حویلی مجاور و سرپناه و حفاظت اشتراک کنندگان در جنازه ازیخ، باران و آفتاب روی دست گرفته شد و مراتب ابتدایی قانونی و اداری استملاک طی مراحل گردید.

تجلیل از روز جهانی صلح:

- از روز جهانی صلح به کمک موسسه انکشافی افغان در مقام ولایت به رهبری محترم والی این ولایت، دگر جنرال محمد شفیق اسدالله (سعید) و عضویت رییس ارشاد، حج و اوقاف و علمای کرام و رییس ادارات و فعالان مدنی و جوانان و چند نفر از طبقه اناث تدویر گردید.
- محترم والی این ولایت در رابطه به اهمیت صلح، اتفاق، اتحاد و ختم جنگ و نا امنی بیانات وسیع ارایه نمود و هم از طرف علمای کرام در رابطه به موضوع توضیحات داده شد.
- و هم به این مناسبت از طرف جوانان و شهروندان و زنان در مورد ختم جنگ، بی اتفاقی و ایجاد زمینه سازی صلح و آتش بس بین طرفین جنگ، قطعنامه را صادر و اعلان نمود.
- جلسه ربعوار شورای علمای کرام در مورد حل منازعات و کاهش خشونت علیه زنان دایر گردید!
- در سمینار آگاهی عامه درباره حقوق اساسی خبرنگاران و رسانه ها که از طرف کمیته حفاظت خبرنگاران افغانستان به همکاری موسسه نسل نوین در دفتر ملی رادیو تلویزیون برگزار گردیده بود همراه با ۱۰ تن اعضای ادارات مختلف اشتراک صورت گرفت.

در بخش مدیریت عمومی اوقاف:

مبلغ (۳۲۵۰۰) افغانی عواید اوقافی را به نمبر خاص اوقاف تحویل بانک نمود.

- به هفت باب مسجد در شهر ترینکوت که از اثر جنگ ها و بمبارد ها خساره مند شده بودند و ساکنین محله توانمندی اعمار و باز سازی مساجد را نداشتند از طرف ریاست ارشاد، حج و اوقاف این ولایت چند باب کلکین و دروازه کمک و همکاری گردید.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت کاپیسا

جدول احصائیه دقیق (۱۶۸۸) محراب مساجد رسمی و غیر رسمی ترتیب و به مرکز رسماً ارسال گردید.

- بررسی و نظارت از (۲۵) محراب مساجد توسط نگران مساجد و مدیران ولسوالیهای شش گانه صورت گرفت.
- قسمت سوم مسجد جامع ده بابا علی مبلغ (۵۷۷۱۳۲۰) افغانی با شرکت ساختمانی احمد شاه خیرخواه عقد قرارداد شده و کار آن جریان دارد، و کار بخش سوم آن حدوداً ۸۰ درصد پیشرفته است و مبلغ (۴۱۷۰۸۰۰) افغانی کار باقیمانده بخش چهارم مسجد شریف جامع بازار ده بابا علی با شرکت ساختمانی الهام صافی عقد قرارداد شده است.
- اعمار باقیمانده بخش سوم مسجد شریف خارجدره ولسوالی نجرا ب با شرکت ساختمانی کاپیسا کهنه ده مبلغ (۲۷۳۳۴۲۵۰) افغانی در سال ۱۳۹۷ عقد قرار داد گردیده و کار آن ۷۰ فیصد به پیش رفته است و کار باقیمانده آن جریان دارد.

مدیریت عمومی اطلاعات و ارتباط عامه در مجالس ذیل اشتراک نموده است مورخ ۱۷ و ۱۸ سرطان در ورکشاپ دو روزه تحت عنوان ایتلاف منع آزار و اذیت زنان و اطفال و نیز در جلسه ماهوار ریاست صحت عامه ولایت کاپیسا مورخ ۲۶ سرطان در جلسه مردمی شفاخانه ولایتی شهید عبدالصبور فرید اشتراک و پیامهای آنها در جلسه علما و از طریق علما از فراز منابر مساجد به سمع همه رسانیده شده است.

